

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยการจัดการทางการเงิน ด้วยแนวคิดทุนนิยมสายกลาง เพื่อเพิ่มผลตอบแทน ฟาร์มโคนม ศึกษากรณีเกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงโคนม ตำบลศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย จังหวัด มหาสารคาม มุ่งที่จะศึกษาปรากฏการณ์ด้านเศรษฐกิจสังคมและองค์ความรู้/ศักยภาพของชุมชน ที่เป็นประโยชน์และเป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพฟาร์มโคนม การบันทึกข้อมูลทางการเงิน และการจัดการทางการเงินฟาร์มโคนม เพื่อหาแนวทางการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการบันทึก ข้อมูลทางการเงินและการใช้ข้อมูลนั้น เพื่อการจัดการทางการเงินที่มุ่งเน้นเศรษฐกิจดี และ มีความสุขกับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (ตามแนวคิดทุนนิยมสายกลาง) ที่นำไปสู่การพัฒนาคน คือ กลุ่มเกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงโคนม เพื่อเพิ่มผลตอบแทนทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยน้อมนำ หลักพุทธธรรม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 แนวคิดทุนนิยมเสรีสู่ทุนนิยม สายกลาง ทฤษฎีการเงินและแนวคิดการจัดการทางการเงิน แนวคิดทางบัญชี ทฤษฎีนวัตกรรม ทฤษฎีการเรียนรู้ การจัดการความรู้ และกระบวนการเรียนรู้ ทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชนและเครือข่าย สังคม เป็นฐานคิดในการออกแบบการวิจัย ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่มีส่วนเกื้อหนุนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนด กรอบแนวคิดของการวิจัย ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง
2. นโยบายรัฐเกี่ยวกับทิศทางอุตสาหกรรมนมไทย
3. ปรากฏการณ์อุตสาหกรรมนม
4. ระเบียบมาตรฐานฟาร์มโคนมและการผลิตน้ำนมดิบไทย
5. ปรากฏการณ์ฟาร์มโคนม จังหวัดมหาสารคาม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดงานวิจัย

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. หลักพุทธธรรม

จากการประกอบอาชีพฟาร์มโคนมของเกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงโคนมรายย่อย ตำบลศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ที่มีรายได้สูง ค่าใช้จ่ายสูงจากปรากฏการณ์ต้นทุนค่าอาหาร (ขี้) สำหรับการเลี้ยงโคนมมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี อันเนื่องมาจาก ราคาน้ำมันสูงขึ้น สภาพภูมิอากาศที่เลวร้ายลง สภาพที่ดินเสื่อมโทรม มีหินมากขึ้นกับอัตราดอกเบี้ยที่สูงขึ้น จึงทำให้เสี่ยงต่อการเลิกกิจการ และคืนร่นหาอาชีพอื่นทดแทน ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ตำบลศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ต้องเผชิญกับความทุกข์ยากในการดำรงชีพจากกำไรที่เหลือน้อยลง ในท่ามกลางค่าครองชีพที่นับวันจะสูงขึ้น ดังนั้นการวิจัยนี้ จึงเป็นการทำวิจัยเพื่อหาแนวทางให้เกษตรกรพ้นทุกข์จากการประกอบอาชีพโดยใช้หลักพุทธธรรม

“มัชฌิมาปฏิปทา” คือ หลักการปฏิบัติแบบสายกลาง ไม่สุดโต่ง นอกจากนี้ยังใช้หลัก “อริยสัจ 4” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2549 : 895) สำหรับการวิเคราะห์ชุมชน เพื่อแก้ปัญหาตามระบบแห่งเหตุ ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เพื่อใช้เป็นหลักในการค้นหาสภาพที่ทำให้เกิดปัญหาสร้างความทุกข์ยากในการประกอบอาชีพฟาร์มโคนม (ทุกข์) คือ เงินที่เหลือจากการประกอบอาชีพฟาร์มโคนม หรือภาษาทางธุรกิจเรียกว่า “กำไร” ที่ได้รับแทบไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น (ทั้งค่าใช้จ่ายในกิจกรรมฟาร์มโคนม และค่าใช้จ่ายครัวเรือน) เกิดภาวะขาดเงินทุนหมุนเวียน จึงทำให้เกิดการกู้ยืมเพิ่มขึ้น แต่การชำระหนี้คืนลดลง แล้วค้นหาองค์ความรู้เพื่อสืบสาวให้ถึงสาเหตุของปัญหาที่ทำให้เกิดทุกข์ (สมุทัย) คือ การบันทึกข้อมูลทางการเงินฟาร์มโคนมที่ไม่เป็นระบบ ทำให้การดำเนินงานฟาร์มโคนมเป็นการดำเนินงานแบบวันต่อวัน ไม่สามารถที่จะคาดการณ์และวางแผนค่าใช้จ่ายในอนาคตสำหรับการประกอบอาชีพได้ เพราะไม่มีข้อมูลที่ชัดเจน ทุกการดำเนินงานมีแต่เพียงภาพที่เลื่อนราง หากความน่าเชื่อถือไม่ได้ จึงไม่สามารถวางแผนและการจัดการทางการเงินได้ ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงได้สร้างทางเลือก และ

ตั้งสมมติฐาน ที่จะสามารถดับทุกข์ได้ (นิโรธ) ด้วยการออกแบบวิธีการที่จะได้กระบวนการบันทึกข้อมูลทางการเงิน และกระบวนการนำข้อมูลทางการเงินมาใช้ให้เกิดประโยชน์ด้วยหลักการบริหารจัดการทางการเงิน โดยตั้งสมมติฐานไว้ว่า กระบวนการบันทึกข้อมูลทางการเงินและกระบวนการจัดการทางการเงิน จะส่งผลต่อการเพิ่มผลตอบแทนฟาร์มโคนม และขั้นต่อไปก็คือ การหาข้อสรุปสำหรับการกำหนดทางเลือก เพื่อสร้างนวัตกรรมที่เหมาะสม (มรรค) โดยการปฏิบัติตามวิธีที่กำหนด และพัฒนากระบวนการบันทึกข้อมูลทางการเงินและกระบวนการจัดการทางการเงิน ด้วยวิธีการให้เกษตรกรได้นำไปทดลองบันทึกและเก็บข้อมูลทางการเงิน แล้วนำข้อมูลนั้นมาวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปเพื่อกำหนดเป็นนวัตกรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2549 : 675) คือ การทำด้วยใจและใส่ใจทำจริง ๆ ประกอบด้วย คิดถูกวิธี คิดมีระบบ คิดมีเหตุผล และคิดให้เกิดประโยชน์ เพื่อนำมาถนอมถนอมแยกแยะข้อมูล ใช้เป็นแนวคิดในการสร้างทางเลือกและการพัฒนาทางเลือกต่าง ๆ และค้นหาทางเลือกที่เหมาะสมที่จะกำหนดเป็นนวัตกรรมสำหรับการแก้ปัญหา ดังนี้ 1) หาวิธีคิดที่ถูกต้องที่จะเข้าถึงความจริงเกี่ยวกับธรรมชาติของการประกอบอาชีพฟาร์มโคนม โดยการศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพฟาร์มโคนม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม องค์กรความรู้ และศักยภาพของเกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงโคนม เพื่อค้นหาความจริงที่จะเป็นประโยชน์เกื้อหนุน และเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อต่อไป คือ การค้นหากระบวนการบันทึกข้อมูลทางการเงิน และกระบวนการจัดการทางการเงินฟาร์มโคนมของเกษตรกร กลุ่มตำบลศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย กล่าวคือ ส่วนมากจะทำธุรกรรมทางการค้ากับสหกรณ์โคนม มหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม เช่น การขายน้ำนมดิบ การซื้ออาหารสัตว์ (ทั้งอาหารข้น และอาหารหยาบ ฟางแห้ง) วัสดุ-อุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งยา-วัคซีนรักษาโรค ฯลฯ และรายการค้าทั้งหมดเป็นรายการเงินเชื่อ ตัดบัญชีค่าน้ำนมดิบ ระหว่างรายรับ-รายจ่าย ทุกวันที่ 1-15 ของเดือน ถ้ารายรับมากกว่ารายจ่าย เกษตรกรจะได้รับเป็นเงินสดคงเหลือ และกระบวนการบันทึกข้อมูลการเงินฟาร์มโคนมก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการจัดการฟาร์มตามระเบียบมาตรฐานฟาร์มโคนมในประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดังนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนผู้เป็นนักวิจัยร่วมที่สามารถดำเนินงานตามหลักเกณฑ์มาตรฐานฟาร์มโคนม การใช้กระบวนการบันทึกข้อมูลรายรับ-รายจ่ายของฟาร์มตามหลักเกณฑ์ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และหาวิธีที่ง่ายและ

เหมาะสมกับศักยภาพของเกษตรกรและสะดวกต่อการบันทึก 2) ระบบการคิดที่ใช้ในงานวิจัยนี้จะเริ่มต้นจากการหาข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์เกี่ยวหนี้ และเป็นอุปสรรคต่อการจัดทำกระบวนการบันทึกข้อมูลทางการเงินและกระบวนการจัดการทางการเงินของกิจกรรมฟาร์มโคนมด้วยการจัดเวทีเสวนากลุ่มเกษตรกรเป้าหมายให้แสดงความคิดเห็นและค้นหาประโยชน์และอุปสรรค รวมทั้งกิจกรรมทางการเงินในฟาร์มของตนเอง เพื่อช่วยกันวิเคราะห์จัดกลุ่มของรายการต่าง ๆ นั้น ซึ่งจะต้องมีการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเพิ่มเติมความรู้ในเรื่องการบันทึก การปฏิบัติทางการเงิน เป็นการเสริมให้ชุมชนให้เกิดความมั่นใจในการประยุกต์ใช้องค์ความรู้เดิมกับองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากนักวิชาการหรือผู้รู้จากองค์กรเครือข่ายฯ 3) และ 4) เพื่อการคิดค้นหาสาเหตุที่จะทำให้เกิดผลตามเป้าหมาย คือค้นหาสาเหตุของการบันทึกข้อมูลทางการเงิน และสาเหตุการจัดการทางการเงินที่จะส่งผลทำให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มขึ้น เช่น การบันทึกข้อมูลทางการเงินจะทำให้เกษตรกรรู้ความเคลื่อนไหว การดำเนินงานฟาร์มได้อย่างชัดเจน เพื่อจะนำมาปรับปรุงการดำเนินงานได้ตามความจำเป็นที่เป็นจริง การผลิตที่คำนึงถึงประโยชน์สูงและประหยัดสุด ทั้งด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่จะนำสู่ความสุขทางสังคม เช่น ถ้าข้อมูลต้นทุนอาหารในช่วงเดือนเมษายนสูงมาก เพราะวัตถุดิบที่ใช้มีราคาสูงขึ้น เนื่องจากหายากขาดแคลน ดังนั้นเกษตรกรอาจหาวัตถุดิบอื่นที่ทดแทนกันได้ในราคาถูกลง หรือถ้าซื้อวัตถุดิบจากแหล่งผลิตก็จะสามารถซื้อในราคาที่ต่ำกว่าที่ซื้อจากพ่อค้าคนกลาง ก็จะสามารถลดต้นทุนการผลิตได้อีกทางหนึ่ง หรือถ้ารวมกลุ่มซื้อในปริมาณมากก็จะสามารถต่อรองราคาให้ลดลงได้ และสามารถประหยัดค่าขนส่งได้ หรือถ้าใช้เงินทุนตัวเอง ต้นทุนดอกเบี้ยก็จะต่ำกว่าการกู้ยืมการใช้ประโยชน์จากผลผลิตในฟาร์มเป็นพลังงานชีวภาพ จะทำให้ลดต้นทุนได้ การยับยั้งขยายกิจการควรลำดับความสำคัญก่อน-หลัง ทำจากเล็กไปใหญ่ ค่อยเป็นค่อยไปตามกำลังความสามารถทั้งแรงงาน และกำลังเงินทุนที่มีอยู่ เป็นต้น

2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2555-2559)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (2555-2559) รัฐบาลได้ตระหนักถึงสถานการณ์และความเสี่ยง ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในระดับโลกและภายในประเทศ โดยเฉพาะสถานการณ์ผันผวนด้านเศรษฐกิจ พลังงาน และภูมิอากาศ ที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบ

อย่างชัดเจนต่อประเทศไทยทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นเพื่อสร้างความเข้มแข็งและรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ จึงต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศ ที่เน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของฐานการผลิตภาคการเกษตร และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ให้สามารถปรับตัวในการเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจโลกและภูมิภาค ซึ่งประเทศไทยมีพันธกรณีภายใต้กรอบความร่วมมือต่าง ๆ เช่น WTO, FTA และ AFTA เพื่อสามารถใช้โอกาสที่เกิดขึ้นและเพิ่มภูมิคุ้มกันของทุนที่มีอยู่ในสังคมไทยได้อย่างเหมาะสม พร้อมก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี 2558 ในขณะเดียวกัน ก็จำเป็นต้องสร้างความพร้อมสำหรับเชื่อมโยงด้านกายภาพควบคู่กับการยกระดับคุณภาพคน การเสริมสร้างองค์ความรู้ การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ ให้เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย

การกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จึงเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่าง ๆ เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่สำคัญได้แก่ การเสริมสร้างทุนสังคม (ทุนมนุษย์ ทุนสังคมและทุนวัฒนธรรม) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว และชุมชน สามารถจัดการความเสี่ยง และปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม สำหรับการเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ (ทุนกายภาพ ทุนทางการเงิน) มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง โดยใช้ภูมิปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการค้าและการลงทุนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีการเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ บนรากฐานพึ่งพาซึ่งกันและกัน

ยุทธศาสตร์ความเข้มแข็งภาคการเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงานสำหรับการพัฒนาประเทศในช่วงเวลาที่ผ่านมา ภาคการเกษตรมีบทบาทสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ทั้งในมิติของการผลิตที่สามารถพึ่งพาตนเองด้านอาหารและ

เป็นแหล่งสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนภาคเกษตร และเป็นฐานการผลิตที่สนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อการค้าและการส่งออกสำหรับภาคการผลิตและบริการอื่น ๆ รวมถึงมิติการพัฒนาสู่แหล่งการผลิตพลังงานทดแทนที่สำคัญของประเทศ เนื่องจากภาคการผลิตเป็นฐานการผลิตที่เข้มแข็งด้วย มีที่ตั้งประเทศและภูมิอากาศเหมาะสม มีภูมิปัญญาด้านการผลิต ทรัพยากรที่ดัดแปลง และวัฒนธรรมอาหารที่เข้มแข็งและหลากหลาย เป็นประเทศผู้ผลิตอาหารส่งออกที่สำคัญรายใหญ่ของโลก สถานการณ์การพัฒนาของภาคเกษตรตลอดช่วงที่ผ่านมา สรุปได้ดังนี้

1. บทบาทภาคการเกษตรเริ่มลดลงแต่ยังเป็นฐานการผลิตที่สำคัญของประเทศ
2. ความเข้มแข็งของภาคเกษตรไทยมีแนวโน้มลดลงในช่วงหลายปีที่ผ่านมา
3. การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการครอบครองทรัพยากรพันธุกรรม

ส่งผลกระทบต่อวิธีการผลิตของเกษตรกร

4. การขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตรจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ของ

ประเทศไทย

5. ความต้องการพืชที่สามารถนำไปผลิตเป็นพลังงานเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นแนวทางการพัฒนาในระยะต่อไปจึงต้องให้ความสำคัญและการดูแลและ

ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคการเกษตรอย่างรู้คุณค่า เพื่อเพิ่มความยั่งยืนในการพัฒนา เพิ่มศักยภาพภาคการเกษตร สร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้แก่เกษตรกร เพื่อลดผลกระทบจากการเปิดการค้าเสรี โดยมีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

1. พัฒนาระบบการสร้างหลักประกันด้านรายได้ของเกษตรกรให้มีความมั่นคง

เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระยะยาว

2. เร่งพัฒนาระบบประกันภัยพืชผลการเกษตร
3. ส่งเสริมระบบเกษตรแบบมีพันธสัญญาที่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
4. ยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้น
5. สร้างแรงจูงใจให้เยาวชน หรือเกษตรกรรุ่นใหม่และแรงงานที่มีคุณภาพเข้าสู่

อาชีพเกษตรกรรม

6. พัฒนาสถาบันเกษตรกร สหกรณ์ และวิสาหกิจชุมชนให้เป็นกลไก

สนับสนุนการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรได้อย่างแท้จริง

7. ส่งเสริมให้ไทยเป็นศูนย์กลางในการแปรรูป เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรและอาหารจากการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรรายย่อยที่ได้รับผลกระทบจากการนำเข้าสินค้าเกษตรและอาหารที่มีต้นทุนต่ำ อันเป็นผลจากข้อตกลงการเปิดการค้าเสรี โดยสนับสนุนการปรับตัวและเพิ่มขีดความสามารถให้เกษตรกรไทยสามารถผลิตสินค้าเกษตรและอาหารให้ได้ตามมาตรฐาน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2555 : 7,52,53,62)

จากที่กล่าวมา เกษตรผู้เลี้ยงโคนมตำบลศรีสุข จังหวัดมหาสารคาม ถือเป็นสถาบันเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากการนำเข้าสินค้านมที่มีต้นทุนต่ำ อันเป็นผลจากข้อตกลงการเปิดการค้าเสรี และควรได้รับการพัฒนาระบบการสร้างหลักประกันด้านรายได้ให้มีความมั่นคง เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระยะยาว ผู้วิจัยได้นำกระบวนการบันทึกข้อมูลทางการเงิน และกระบวนการจัดการทางการเงินฟาร์มโคนมมาใช้สำหรับการเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ (ทุนกายภาพ และทุนทางการเงิน) ซึ่งถือว่าเป็นบทบาททางการเงินเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจด้านการเกษตรและการพาณิชย์ก็ตาม อีกทั้งยังเป็นการยกระดับคุณภาพเกษตรกรโดยการเสริมสร้างองค์ความรู้ พัฒนานวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ทางด้านกระบวนการบันทึกข้อมูลทางการเงินและกระบวนการจัดการทางการเงิน ให้เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย

3. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาประเทศ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงหลักปรัชญาที่มุ่งเน้นความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนาอันมีคุณลักษณะที่สำคัญคือ ความพอเพียงที่ประกอบด้วย ความพอประมาณ “ทางสายกลาง” เน้นการพัฒนา “คน” เป็นตัวตั้งยึดหลัก “ภูมิสังคม” ที่คำนึงถึงความแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค มีเหตุมีผลมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ภายใต้เงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมที่ต้องอาศัยเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม (จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา 2548 : 4-47, สุเมธ เหลืองศิริมงคล. 2550 : 77)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับ

“การพัฒนาคน” ในการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคง บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ความพอมี พอกิน การรู้จักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ไม่ประมาท ตระหนักถึงความถูกต้องตามหลักวิชา ตลอดจนมีคุณธรรมเป็นกรอบในการดำรงชีวิตข้อมูลจากหนังสือ “การทรงงานพัฒนาประเทศ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” ที่ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ได้รวบรวมประสบการณ์ถวายงานและตามเสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปทรงงานพัฒนาประเทศ และช่วยเหลือปสกนิกรทั่วประเทศยาวนานกว่า 40 ปี และได้กลั่นกรองพระราชดำรัส เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีข้อความดังนี้ (สุเมธ ตันติเวชกุล. 2554 : 65)

“เศรษฐกิจพอเพียง” คือ การทำให้พอเพียง ทำให้เต็มที่ เป็นเรื่องธรรมดา ธรรมดา ธรรมดา ถ้าทำพอเพียง ก็สามารถนำประเทศไปได้ดี การยึดเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ต้องทำจิตใจให้สะอาด สว่าง สงบ แจ่มใส ทำดีตลอดเวลา ทำให้เกิดประโยชน์สุข

“พอมีพอกิน” แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียงกินอย่างไรก็ไม่หมด ที่เหลือนำไปขายได้ รวมกลุ่มกันขึ้นมา และนำไปขายที่เดียวกัน”

พระองค์ทรงมุ่งเน้นเรื่องการ “พัฒนาคน” ทรงตรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” นั่นคือ ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน มิใช่การนำความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนหมู่บ้านที่ยังไม่ทันมีโอกาเตรียมตัว มองปัญหาในภาพรวมก่อน (Macro) แต่การแก้ปัญหาจะเริ่มจากจุดเล็ก ๆ ก่อน (Micro) โดยการทำตามลำดับขั้น ค่อยเป็นค่อยไป และต้องยึดหลัก “ภูมิสังคม” มีความเข้าใจ ภูมิประเทศ นิสัยใจคอของคน (ชุมชน) เข้าใจผู้คนในหลากหลายปัญหาทั้งทางด้านกายภาพ และ จารีตประเพณี วัฒนธรรม และระหว่างการค้าดำเนินงาน จะต้องทำให้ผู้ที่เราจะไปทำงานกับเขา หรือทำงานให้เขานั้น “เข้าใจ” เราด้วย เพราะถ้าเราเข้าใจเขาแต่ฝ่ายเดียว โดยที่เขาไม่เข้าใจเรา ประโยชน์คงจะไม่เกิดขึ้นตามที่เรามุ่งหวังไว้ สำหรับ “เข้าถึง” กล่าวคือ เมื่อรู้ปัญหาแล้ว เข้าใจแล้ว ก็ต้อง “เข้าถึง” เพื่อให้เข้าไปสู่การปฏิบัติให้ได้ และเมื่อเข้าถึงแล้วจะต้องทำอย่างไรก็ตาม ให้เขาอยากเข้าถึงเราด้วย ซึ่งเป็นการสื่อสารสองทางทั้งไปและกลับ ถ้าสามารถทำสองประการ แรกได้สำเร็จ เรื่อง “การพัฒนา” จะลงเอยได้ดี

นอกจากนี้พระองค์ท่านยังมีพระราชประสงค์ที่จะให้ประเทศไทยปรับเปลี่ยน

การพัฒนาเศรษฐกิจแบบ “เศรษฐกิจค้าขาย” มาสู่ “เศรษฐกิจพอเพียง” (Sufficiency Economy) โดยขอเพียงการกระทำแค่ 1 ใน 4 ส่วน ของการกระทำทั้งหมด หรือ ร้อยละ 25 จากการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งหมด ซึ่งการกระทำ 1 ส่วนนี้พระองค์ทรงกล่าวถึง ระดับหมู่บ้าน หรือ ในอำเภอ และขอให้มีความสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับพื้นที่ และทำการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันในระดับหมู่บ้าน อำเภอ จะทำให้ลดต้นทุนการขนส่ง ทำให้ประชาชนได้บริโภคสินค้ามีคุณภาพในราคาต่ำมีวิธีการดำเนินงานสรุปได้ 4 ส่วน คือ 1) การปรับปรุงสภาพทางกายภาพของพื้นดินทุกแห่งในประเทศไทย 2) ทรงเน้นความสามารถในการพัฒนาและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เน้นการประหยัด แต่ถูกหลักวิชาการ 3) พระองค์ท่านได้ส่งเสริมให้มีการผลิตที่หลากหลาย เพื่อลดความเสี่ยงและช่วยให้เกิดกระแสรายได้ และส่วนที่ 4) ส่งเสริมให้มีสถาบันหรือองค์กรของเกษตรกรเข้ามาช่วยแก้ปัญหา (อภิชัย พันธเสน. 2547 : 538)

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจที่ไม่ใช่จ่ายเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาดคิดและวางแผนอย่างรอบครอบมีภูมิคุ้มกัน ไม่เสี่ยงเกินไป ด้านจิตใจ คือมีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทรเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ด้านสังคมและวัฒนธรรม ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคีสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัวและชุมชน รักษาเอกลักษณ์ ภาษา ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยรู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบครอบ ฟื้นฟูทรัพยากร เพื่อให้เกิดการยั่งยืนและอยู่ชั่วลูกหลาน ด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้าน (สุเมธ เหลืองศิริมงคล. 2550 : 77)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) สังคมไทย ได้ตระหนักและน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศเริ่มตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไปพร้อมกัน ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดการพัฒนาที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยให้เศรษฐกิจ

เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นแบบองค์รวม ที่เชื่อมโยงมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันอย่างสมดุล

แผนพัฒนาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)

ได้อันเชิญหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหาร ประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

แผนพัฒนาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)

ได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหาร ประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างสมดุล การอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขในสังคมการอยู่ ร่วมกันระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน มีการประยุกต์ใช้ปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกภาคส่วนและทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาคการเกษตร ได้มีการ นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในทุกระดับอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ระดับเกษตรกร ครอบครัวยุวมชน และประเทศ “หลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่” เป็นการประยุกต์ใช้ปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงด้านการเกษตรที่เป็นรูปธรรม นำไปสู่ความพออยู่ พอกิน มีความมั่นคง และ ปลอดภัยด้านอาหาร ลดรายจ่าย พึ่งตนเอง ซึ่งต่างก็ยืนยันว่าเกษตรกรที่เริ่มต้นชีวิตใหม่ ด้วยการ ดำเนินตามเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่ลดรายจ่าย ลดการใช้สารเคมี และเน้นการผลิตที่ยึดความมี เหตุผล และองค์ความรู้ สามารถทำให้เกษตรกรมีเงินออม หลุดพ้นจากภาระหนี้สิน และมีรายได้ ที่มั่นคง สามารถช่วยเหลือแบ่งปันให้เพื่อนบ้านและชุมชน

แผนพัฒนาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)

แม้ว่าในภาพรวมสังคมไทยมีภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้น ที่แตกต่างกันทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัวยุวมชน และสังคม แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่าง มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลให้ประเทศต้องเผชิญกับความเสี่ยงในหลายมิติ ทั้งมิติด้านการบริหาร ภาครัฐ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านความเสื่อมถอยของค่านิยมที่ดั้งเดิม มิติด้านความเสื่อมโทรมของ ฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมิติด้านความมั่นคงของประเทศ ดังนั้น การพัฒนา ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ก็ยังคงยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และคนเป็น ศูนย์กลางของการพัฒนา (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานทฤษฎีใหม่สำหรับการเกษตร

เพื่อเดินทางไปสู่ความพอเพียง พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับการทำเกษตรเพื่อพออยู่ พอกิน ก่อน โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็นสัดส่วน 30 : 30 : 30 : 10 โดย ร้อยละ 30 แรกให้ชุดสระน้ำ เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้โดยไม่หวังพึ่งน้ำจากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว และยังสามารถเลี้ยงปลา ไว้เป็นอาหารได้อีกด้วย อีกร้อยละ 30 ที่สอง ไว้ปลูกข้าวเพื่อกิน ไร่ข้าวใช้เลี้ยงหมูได้อีก ส่วนอีกร้อยละ 30 ที่สาม ปลูกพืชไร่ พืชสวน และผักสวนครัวสำหรับบริโภคและขายได้ด้วย และอีกร้อยละ 10 สุดท้ายเหลือไว้เป็นที่อยู่อาศัย

เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับการเกษตรกรคือทางออกของการแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจและสังคม โดยการช่วยเหลือให้ประชาชนที่อยู่ในภาคการเกษตรและที่กลับคืนสู่ภาคการเกษตรได้มีงานทำ มีรายได้ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องสร้างรากฐานของชนบทให้เข้มแข็งเพียงพอที่จะสามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว บนพื้นฐานของหลักการ “ทฤษฎีใหม่” 3 ชั้น คือ 1) มีความพอเพียงเลี้ยงตนเองได้บนพื้นฐานของความประหยัด ขจัดการใช้จ่าย 2) รวมพลังกันในรูปกลุ่ม เพื่อทำการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการ การศึกษา การพัฒนาสังคม และ 3) สร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้หลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชนและภาคราชการในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการ และข่าวสารข้อมูล (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำนักงาน กปร. 2555 : 28-29)

ดังนั้นการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน แผนพัฒนาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 จึงมีแนวคิดที่มีความต่อเนื่องจากแนวคิดของแผนพัฒนาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8-10 โดยยังคงยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” รวมทั้ง “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ เพื่อให้การพัฒนาและบริหารประเทศเป็นไปบนทางสายกลาง เชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง โดยมีการวิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” และใช้หลัก “ความพอประมาณ” ให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุกับจิตใจของคนในชาติ ความสมดุลระหว่าง ความสามารถในการพึ่งตนเองกับการแข่งขันในเวทีโลก ความสมดุลระหว่างสังคมชนบท

กับเมือง เตรีียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการบริหารจัดการความเสี่ยงให้เพียงพอพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศ

จากการศึกษาข้างต้นสรุปได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอมีพอกินพอใช้ ของชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม จังหวัดมหาสารคาม เพื่อสร้างฐานทางเศรษฐกิจ ความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นการกระจายรายได้ เพื่อสร้างพื้นฐาน และความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศและถือได้ว่าอาชีพของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม จังหวัดมหาสารคาม ได้ประกอบอาชีพการเกษตร โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักการเกษตร “ทฤษฎีใหม่” กล่าวคือ เกษตรกรได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 4-6 ส่วน คือ 1) ทำฟาร์มปศุสัตว์ (เลี้ยงโคนม) 2) ปลูกหญ้าไว้เลี้ยงสัตว์ (โคนม) 3) ปลูกข้าวไว้บริโภค 4) ปลูกพืชสวนครัว 5) แหล่งน้ำ (บาดาล) และ 6) ที่อยู่อาศัย

งานวิจัยนี้ได้ได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้เป็นกรอบแนวคิดการศึกษาปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และองค์ความรู้/ศักยภาพของเกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงโคนม กลุ่มเป้าหมาย เพื่อสังเคราะห์และหาข้อค้นพบที่จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดทำกระบวนการบันทึกข้อมูลทางการเงินและกระบวนการจัดการทางการเงิน เพื่อเพิ่มผลตอบแทนฟาร์มโคนม โดย เน้นการ “พัฒนาคน” และยึดหลัก “ภูมิสังคม” ที่คำนึงถึงความแตกต่างในด้านองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ศักยภาพและข้อจำกัดของแต่ละชุมชน ในการที่จะพัฒนา ด้านกระบวนการบันทึกข้อมูลทางการเงินและกระบวนการจัดการทางการเงิน โดยการจัดการกับความแตกต่างของภูมิสังคมในแต่ละภูมิภาค จะยึดหลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ในการทำความเข้าใจเกษตรกรและปัญหาของเกษตรกรเพื่อให้ได้นวัตกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการและเหมาะสมกับผู้ใช้ได้จริง แล้วการ “เข้าถึง” โดยการรวมกลุ่ม เพื่อใช้พลังกลุ่มให้เกิด พลังความรู้ พลังความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากภูมิปัญญาภายใน ผสมผสานกับภูมิปัญญาใหม่ จากการจัดกระบวนการเรียนรู้เพิ่มเติมจากองค์กรเครือข่ายภายนอก เพื่อการสร้างกระบวนการบันทึกข้อมูลทางการเงิน และกระบวนการจัดการข้อมูลการเงินให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการดำเนินงานฟาร์มโคนมผู้เลี้ยงอาชีพอย่างแท้จริง ภายใต้จิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อการ “พัฒนา” ดำเนินงานตามความสามารถและความต้องการของ

เกษตรกรเอง ด้วยความโปร่งใส ตรงไปตรงมา ตรวจสอบได้ ยึดหลัก “สายกลาง” มีความพอประมาณอย่างมีเหตุผล ค่อยเป็นค่อยไป มีความรอบคอบในการใช้จ่ายดำเนินงานฟาร์ม ไม่สนับสนุนการลงทุนจนเกินตัว สร้างระบบภูมิคุ้มกันด้วยหลักทางสายกลางอย่างมีสติปัญญา ไม่สุดโต่ง เพื่อสร้างนวัตกรรมให้เหมาะสมกับเกษตรกรสู่การพัฒนาได้อย่างยั่งยืนต่อไป

4. แนวคิดทุนนิยมเสรีสู่ ทุนนิยมสายกลาง

ธุรกิจฟาร์มโคนมได้รับผลกระทบจากนโยบายเศรษฐกิจเสรีนิยม ที่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้หันมาจับมือความร่วมมือทางการค้าเสรี ปลดปล่อยการแข่งขันดำเนินไปตามกลไกของตลาด ที่ประกอบไปด้วยผู้ผลิตและผู้จำหน่ายจำนวนมาก ตามความเชื่อของ (Adam Smith) นักเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก เจ้าของทฤษฎีว่าด้วย การแบ่งงานกันทำ เพื่อนำมาพิสูจน์กลไกทางกายภาพที่ว่า ผลประโยชน์ส่วนตัวจะทำให้สังคมดีขึ้น เนื่องจากโลกในอนาคตจะถูกเชื่อมโยงเข้าด้วยกันโดยตลาดการค้าเสรีที่ปล่อยให้การแข่งขันดำเนินไปตามกลไกของตลาด จะทำให้เกิดราคาที่ให้ผลตอบแทนอย่างเป็นธรรมชาติ ที่ดิน แรงงาน และทุน เป็นที่พอใจทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย มีผลดีต่อส่วนรวมในแง่ของ การจัดสรรทรัพยากร ซึ่งรัฐเองก็สามารถเปลี่ยน ผลประโยชน์ส่วนตัวให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์สาธารณะโดยการสร้างแรงจูงใจ และระบบลงโทษที่เหมาะสม (อภิชัย พันธเสน. 2547 : 194-196) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทุนนิยมกระแสหลักของ สฤณี อาชวานันทกุล (2553 : 19) ว่า ทุนนิยมกระแสหลัก หมายถึง ระบอบเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนระบบตลาดเสรีที่ผู้เล่นทุกคนในตลาด ไม่ว่าจะเป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค ผู้จำหน่าย นายหน้า ฯลฯ สามารถตัดสินใจทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้โดยเสรี ภายใต้กฎกติกาที่รัฐกำหนด

ส่วนวิชาเศรษฐศาสตร์ตามแบบของนิวตันและไอน์สไตน์ เป็นเศรษฐศาสตร์ที่พยายามให้มีความเป็นวิทยาศาสตร์มากที่สุด โดยเน้นความมีเหตุผลของมนุษย์ให้มากที่สุดจากกฎทางธรรมชาติ ที่มีทั้งหมดและสามารถคำนวณออกมาได้ในลักษณะความสัมพันธ์ทางคณิตศาสตร์ที่ชัดเจน แต่ผลที่ตามมาก็คือ การลดทอนความเป็นมนุษย์ลงให้เหลือเพียงความ “ต้องการ” โดยปราศจากการมองในมิติที่สำคัญของมนุษย์ คือ ความรัก ความเมตตา ความเสียสละ ความปรารถนาดีที่มีให้แก่กันและสัตว์อื่นร่วมโลก ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าเศรษฐศาสตร์กระแสหลักแท้ที่จริงก็คือเศรษฐศาสตร์ที่ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานความจริง (Autistic Economics) (อภิชัย พันธเสน. 2547 : 183-184)

นักเศรษฐศาสตร์ แห่งมหาวิทยาลัยเยล (Irving Fisher) ได้เขียนบทความ “Debt-Deflation Theory of Great Depressions ในปี 1933 ซึ่งเป็นบทความที่ขัดแย้งกับนักเศรษฐศาสตร์ สำนักเสรีนิยมใหม่หรือชิคาโกที่เชื่อว่าตลาดเสรีมีประสิทธิภาพสูงสุดและจะกลับเข้าสู่ดุลยภาพได้เอง” ด้วยการชี้ให้เห็นว่าตลาดในโลกจริงนั้นไร้เสถียรภาพโดยธรรมชาติ จุดดุลยภาพของทฤษฎีแทบไม่เคยเกิดขึ้นจริง และเป็นเรื่องไร้สาระที่จะคิดว่าตัวแปรต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจจะ “อยู่นิ่ง ๆ” ในภาวะดุลยภาพ อะไรต่าง ๆ ที่มากไปและน้อยไป จะทำให้เศรษฐกิจเสียสมดุลและสะสมความเปราะบางจนถึงจุด เมื่อเกิดความปั่นป่วนก็ไม่อาจ “แก้ไขตัวเอง” ให้หลุดจากวังวนของวิกฤต ดังเช่น 2 ประเทศที่ร่ำรวยที่ได้รับผลกระทบสูงสุดจากวิกฤตการเงินรอบนี้ นั่นคือ สหรัฐอเมริกาและอังกฤษ นอกจากนี้ พิชเซอร์ ยังชี้ให้เห็นว่า “เงินคล่อง” (Loose Money หรือ Easy Money) เป็นสาเหตุสำคัญของการก่อหนี้เกินตัว เพราะนักลงทุนอยากกู้ อยากลงทุน และอยากเก่งกำไรด้วยหนี้ ในโลกปัจจุบันความโลภของนักลงทุนยังไม่เปลี่ยนแปลง ประกอบกับ ภาวะหนี้เกินตัวของอเมริกา ปลายทางอันดับหนึ่งของสินค้านานาชาติที่ประเทศอื่น ๆ มุ่งผลิตเพื่อปรนเปรอคนอเมริกันที่กู้หนี้มาบริโภค (สฤณี อาชวานันทกุล. 2554 : 50-54) ซึ่งทุนนิยมกระแสหลักจะวัดคุณภาพของความเป็นอยู่จากการบริโภค กล่าวคือ ยิ่งบริโภคมากเท่าไร ยิ่งมีคุณภาพความเป็นอยู่มากขึ้นเท่านั้น และจะถือว่าระดับของความสุขก็จะสูงขึ้นด้วย โดยอนุโลม ซึ่งสามารถวัดได้โดยใช้หน่วยเงิน จึงทำให้เงินคือจุดมุ่งหมายของการพัฒนา มนุษย์ในระบบทุนนิยมกระแสหลัก (วรชัย ทองไทย. 2548) ประกอบกับภาวะสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงเรื่อย ๆ และระบบนิเวศน์เริ่มไม่สามารถรองรับการบริโภคที่ไร้ขีดจำกัดของมนุษย์ คำถามที่สำคัญตอนนี้จึงไม่ใช่ “เศรษฐกิจโลกฟื้นแล้วหรือยัง” แต่ควรจะเป็นคำถามที่ว่า “จะอย่างไรให้ภาคการเงินเลิกกระพือการกู้หนี้เกินตัวไปทำกิจกรรมไร้ผลิตภาพ” และให้คนส่วนใหญ่ยอมเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคให้ “น้อยลง” และ “ฉลาดขึ้น” เพื่อความยั่งยืนของโลกและมนุษยชาติ (สฤณี อาชวานันทกุล. 2554 : 50)

ฉะนั้นระบบทุนนิยมกระแสหลัก จึงมักดำเนินกิจกรรมของตนเองไปอย่างสุดโต่งเพียงเพื่อสามารถสร้างผลกำไรในเชิงปริมาณให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ มีจุดมุ่งหมายเชิงเดี่ยว คือ ผลกำไร มองมนุษย์เป็นแค่เพียงสัตว์เศรษฐกิจ และมักจะนำสังคมให้เปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วหรือก้าวกระโดด โดยขาดรากฐานที่มั่นคง เมื่อพบเจอกับอุปสรรคอันใหญ่หลวง

ในบางเรื่องอาจทำให้เกิดความล่มสลายลงได้อย่างเจ็บปวดต่อมานักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักชาวอเมริกัน แห่งสำนักนีโอคลาสสิก ผู้ได้รับขนานนามว่าเป็น “ศาสดา” ของลัทธิเสรีนิยมใหม่ “มิลตัน ฟรีดแมน” (Milton Friedman) ได้สรุปกระบวนการทัศน์ของทุนนิยมว่า ธุรกิจต้องมีความรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้นเท่านั้น คือการแสวงหากำไรสูงสุดเพื่อส่งมอบผลตอบแทนสูงสุดต่อผู้ถือหุ้น ส่วนความรับผิดชอบต่อสังคมก็คือการเพิ่มผลกำไร จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้กลายเป็นวิกฤตระดับโลกในขั้นรุนแรง และ (Lord Nicholas Stern) อดีตเศรษฐกรอาวุโสประจำธนาคารโลกได้นำที่นักวิจัยสะท้อนเสียงของนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักว่ามนุษย์ คือตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะโลกร้อนจากการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากวิถีการทำธุรกิจแบบเดิม ๆ (Business-as-Usual) ที่ไม่คำนึงถึงต้นทุนทางสังคม ซึ่งวิถีการทำธุรกิจแบบนี้จะเป็นบ่อเกิดของความล้มเหลวของตลาดที่ใหญ่ที่สุดเท่าที่โลกเคยรู้จัก ลอร์ด สเติร์น มองว่าธุรกิจต้องรับผิดชอบต่อสังคมโดยให้รัฐบวกต้นทุนทางสังคม (จากการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์) เข้าไปในภาษีที่ต้องเก็บจากธุรกิจ และแน่นอนที่สุดที่หลายประเทศทั่วโลกต้องจับตามอง ก็คือ กลุ่มประเทศที่ใหญ่และโตเร็ว หรือเรียกว่า ประเทศ “เศรษฐกิจใหม่” อย่างเช่น ประเทศจีน ที่ต้องถูกพุ่งเป้ามากเป็นพิเศษอีกประเทศหนึ่ง ที่มีโอกาสในการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างมหาศาล จากจุดหักเหนี้จึงทำให้ สภาประชาชนแห่งชาติจีนได้ออกกฎหมายส่งเสริม “เศรษฐกิจหมุนเวียน” (Circular Economy) โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ 1 มกราคม 2009 เป็นต้นมา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อกระตุ้นให้เงินเปลี่ยนผ่านไปสู่ “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ส่งเสริมการประหยัดพลังงานและลดการปล่อยมลพิษ ซึ่งในแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนนี้ ก็คือ ระบบเศรษฐกิจที่มีการใช้ทรัพยากรและพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นวงจรปิดในแง่ที่ไร้ของเสีย (Waste) เพราะ “ของเสีย” ที่ออกมาจากโรงงานหนึ่ง จะเป็น “ปัจจัยการผลิต” ให้กับผู้ประกอบการรายอื่นได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ “การใช้รีไซเคิลให้มากที่สุด นำของเสียกลับมาใช้ใหม่” ส่วนในภาคการเกษตร รัฐส่งเสริมให้เกษตรกรรีไซเคิลขี้วัวขี้ควาย นำของเสียอินทรีย์จากการทำปุ๋ยสัตว์และของเสียอื่นจากเกษตรกรรมมาใช้ประโยชน์ในการผลิตก๊าซ (Marsh Gas) (สฤณี อาชวานันทกุล. 2553 : 21)

ดังนั้น เพื่อเป็นการผ่อนคลายความสุดโต่งของทุนนิยมกระแสหลัก อนาคามี, เอสเอส (2553 : 539) จึงให้แนวคิดเรื่อง ทุนนิยมสายกลาง ว่า เป็นระบอบเศรษฐกิจเสรีที่นำหลักการทาง

จริยธรรมเข้ามาผ่อนคลายความสุดโต่งดั้งเดิมของระบบทุนนิยมกระแสหลักได้อย่างมีเหตุผล เคารพต่อคุณค่าของความเป็นมนุษย์ และดำรงอยู่กับกระบวนการธรรมชาติให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตอย่างเหมาะสม เพื่อให้กระบวนการโดยรวมสามารถดำรงอยู่ได้และเคลื่อนไหวไปได้อย่างมีคุณภาพ แต่ขณะเดียวกัน ต้องไม่เข้าไปทำลายกระบวนการของระบบทุนนิยมในทางตรง อาจจะเข้าไปผสมผสานในทางอ้อมอย่างระมัดระวัง เพื่อไม่ให้ศักยภาพของระบบทุนนิยมอ่อนแรงลงจนไม่สามารถจะสร้างนวัตกรรมทางเศรษฐกิจได้ ซึ่งตามหลักการ ของพุทธศาสนา ก็จะต้องนำทางสายกลางมาใช้ อย่างเหมาะสม คือต้องเข้าใจบริบททางสังคม ของมนุษย์ปุถุชนที่ยังมีกิเลสต้นเหตุอยู่ จะนำหลักศีลธรรมขั้นสูง ของพระภิกษุสงฆ์ มาใช้ไม่ได้ แต่จะนำเอาศีลธรรมบางข้อ บางประการมาปรับประยุกต์ใช้ ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม

Siam Intelligence Unit : SIU (2555) ได้สรุปฐานคิดของ “เศรษฐศาสตร์สายกลาง” อี เอฟ ชูมัคเกอร์ (บิดาแห่งเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ) คิดไว้ 8 ประการสำคัญคือ

- 1) ทุก ๆ การผลิตสินค้าและบริการ จะต้องตั้งอยู่บนหลักการเคารพชีวิตของกันและกัน ทั้ง คน สัตว์ ต้นไม้ และพันธุ์พืช เพราะทุกชีวิตรวมอยู่ในระบบนิเวศเดียวกัน ต่างพึ่งพาอาศัยกัน
- 2) ทุก ๆ ระบบเศรษฐกิจนั้นมีข้อจำกัด เราต้องร่วมเรียนรู้และร่วมตัดสินใจการกระทำทางเศรษฐกิจ การใช้ทรัพยากรมากเกินไปถือเป็นการก่ออาชญากรรม การผลิตมากเกินไปถือเป็นการโลภ เป็นเรื่องที่ขัดต่อศีลธรรม 3) หน่วยการผลิตเริ่มแรกคือชุมชน ดังนั้นอำนาจการตัดสินใจทั้งด้านการผลิตและการเมืองควรมาจากชุมชน และตระหนักถึงภูมิภาค (Bioregion) ที่ต้นสังกัดอยู่ เป็นสำคัญ 4) การบริโภคนั้นควรมีขอบเขต ควรบริโภคเพียงเพื่อจำเป็นเท่านั้น 5) การผลิตทุกอย่างควรตั้งอยู่บนหลักคิด 4 ประการ คือ ถูกที่สุด ปลอดภัยที่สุด น้อยที่สุด และประหยัดที่สุด 6) สิ่งเดียวที่ดึงดูดให้แรงงานนั้นเข้าสู่การผลิตก็คือ การผลิตที่จำเป็นและเป็นไปเพื่อชุมชนเท่านั้น 7) มนุษย์ทุกคนที่ทำงานนั้นควรทำไปเพื่อเลี้ยงดูแลตน ยกกระต๊อบจิตวิญญาณ เพื่อเป้าหมายในการเติมเต็มความเป็นธรรมชาติและมนุษย์ ตั้งอยู่บนความเสมอภาคและความดีงาม และ 8) การตัดสินใจทางเศรษฐกิจนั้นต้องตั้งอยู่บนหลักพุทธที่สำคัญ คือ “การละชั่ว และเพียรทำความดี” ซึ่งได้สอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตโต) ที่ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ไว้ดังนี้ 1) เศรษฐศาสตร์มีฉิมมา : การได้คุณภาพชีวิต คือ

มีลักษณะเป็นสายกลางโดยถูกต้องทำให้เกิดความพอดี พอประมาณ ได้ดุลยภาพนั่นเอง ซึ่งความพอดี ก็คือ จุดที่คุณภาพชีวิตกับความพึงพอใจมาบรรจบกัน จุดนี้จึงเป็นจุดที่เชื่อมโยงกับการบริโภค (เป็นจุดยอดของเศรษฐกิจ) ในที่นี้หมายถึงการบริโภคแบบพุทธที่เป็นการใช้สินค้าและบริการบำบัดความต้องการที่ทำให้ได้รับความพึงพอใจโดยมีคุณภาพชีวิตเกิดขึ้น ซึ่งก็คือการบริโภคเพื่อความสุขภาพดีเพื่อเกื้อกูลต่อการมีชีวิตที่ดี เพื่ออยู่เป็นสุข หรือเรียกว่าเป็นการบริโภคที่สำเร็จผล เพราะการได้คุณภาพชีวิตนั้นย่อมเป็นฐานสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ต่อไป ทำให้ชีวิตมีความดีงามยิ่งขึ้น และการมีชีวิตที่ดีงามจะทำให้สังคมมีสันติสุข

2) เศรษฐศาสตร์มัชฌิมา : ไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น คำว่าไม่เบียดเบียนตน ก็คือไม่ทำให้เสียคุณภาพชีวิตตนเอง แต่ให้เป็นไปในทางที่พัฒนาคุณภาพชีวิตหรือเสริมคุณภาพชีวิต ส่วนคำว่าไม่เบียดเบียนผู้อื่น ก็คือไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคมและไม่ทำให้เสียคุณภาพของระบบธรรมชาติแวดล้อม (Ecosystems) เพราะระบบการดำรงอยู่ของมนุษย์มีองค์ประกอบ 3 อย่างที่สัมพันธ์อิงอาศัยกันอยู่ คือ มนุษย์ ธรรมชาติ และสังคม นอกจากนี้ยังมีเรื่องเทคโนโลยีเข้ามาแทรก ซึ่งในความหมายของพุทธเศรษฐศาสตร์ก็คือ เครื่องมือขยายวิสัยแห่งอินทรีย์ของมนุษย์ (มือ เท้า หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ) ที่มีขีดความสามารถจำกัด ดังนั้นเทคโนโลยีจึงเป็นเครื่องมือขยายวิสัยแห่งอินทรีย์ของมนุษย์และได้เข้ามาสัมพันธ์กับระบบการดำรงอยู่ของมนุษย์เกิดเป็นสภาพแวดล้อมอย่างใหม่ขึ้นมาซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). ม.ป.ป)

จึงอาจกล่าวได้ว่า “ระบบทุนนิยมสายกลาง” เป็นระบบทุนนิยมที่มองแบบองค์รวมอย่างกลาง ๆ ไม่ได้มองเพียงกำไรในเชิงปริมาณ แต่มองในมิติที่สำคัญของมนุษย์ คือ ความรัก ความเมตตา ความเสียสละ ความปรารถนาดีที่มีให้แก่กันและกันรวมทั้งสัตว์อื่นที่ร่วมโลก ขณะที่ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศ วะสี ได้ใช้คำว่า เศรษฐกิจวัฒนธรรม ท่านกล่าวว่า เป็นเศรษฐกิจที่คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ ผู้คน ประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น หรืออาจเรียกว่า เป็นเศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง ทรัพย์สินของประเทศชาติไม่ใช่แต่เพียงเงินทองเท่านั้น แต่คือ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความสงบสุข ชีวิตและจิตใจที่ดีงาม (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2544 :

51-52) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “ความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross Nation Happiness : GNH)” ของสมเด็จพระราชาธิบดี จิกมี ซิงเย วังชุก กษัตริย์ภูฏานองค์ที่ 4 ทรงประกาศในวันที่ เสด็จขึ้นครองราชย์ว่า “ความสุขมวลรวมประเทศชาติสำคัญกว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ” ที่รัฐบาลภูฏาน ประกาศใช้เป็นหลักการในแผนพัฒนาประเทศใน 4 เสาหลักแห่งความสุข (Four Pillars of Happiness) ได้แก่ การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน (Sustainable Economic Development) การรักษาสีงแวดล้อม (Conservation of Environment) การส่งเสริมวัฒนธรรมประจำชาติ (Promotion of National Culture) และธรรมาภิบาลที่ดี (Good Governance) ซึ่ง วัลภา แวน วิลเลียนส์วาร์ด (2553) กรรมการผู้จัดการสำนักพิมพ์สวนเงินมีมา ได้ให้คำจำกัดความของ “ความสุขมวลรวมประชาชาติ (GNH) หมายถึง ความสุขมวลรวมของคนในชาติ หรือความต้องการสูงสุดในชีวิตมนุษย์แต่ละคน ถ้าการพัฒนาประเทศจะเน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางแล้ว การพัฒนาก็ควรจะนำไปสู่การบรรลุความพึงพอใจของมนุษย์ทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งความสุขมวลรวมประชาชาตินั้นไม่ใช่เรื่องที่ตรงข้ามกับกระแสโลกหรือสวนทางระบบทุนนิยม เพียงแต่เป็นทางสายกลางที่ทำให้ระบบทุนนิยมแผ่วลง เพราะปัจจุบันทุนนิยมเป็นกระแสอันเชี่ยวกรากไม่ใช่ว่าเป็นเรื่องไม่ดี แต่เป็นเพราะว่าเราทำให้มันเป็นทุนนิยมที่ผูกขาดจนก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม เรามีรายได้เพิ่มขึ้นส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจดีขึ้น แต่การกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม สังคมไม่มีความสุขเกิดเป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน” สำหรับ “ความสุขทางพุทธศาสนา” ได้ให้คำนิยามว่า ความสุขของคนอยู่ที่การได้สนองความต้องการ เมื่อคนได้รับการสนองตอบความต้องการ ก็มีความสุข ซึ่งสามารถแบ่งระดับความสุขได้ 5 ระดับ คือ

- 1) ความสุขจากการเสพวัตถุ หรือสิ่งปนเปโรภายนอกเพื่อสนองต่อการปนเปโร หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งเป็นความสุขจากการบริโภคในระบบทุนนิยมนั่นเอง
- 2) ความสุขจากการให้ด้วยศรัทธากล่าวคือ เมื่อมนุษย์มีการพัฒนา จะทำให้เกิดคุณธรรม มีเมตตากรุณา เมื่อให้ด้วยความเมตตา กรุณา จะเกิดความสุขที่แท้จริง
- 3) สุขจากการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง สอดคล้องกับความจริงตามธรรมชาติ ไม่หลงอยู่กับของสมมติ เช่น การทำงานเพื่อเป้าหมายของงานเป็นหลักจะทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความสุขกับผลสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งจะให้เกิดประโยชน์สูงสุดของงาน
- 4) ความสุขจากความสามารถปรุงแต่ง ด้วย “ธรรมสมาธิ” ได้แก่ ปราโมทย์ ปิติ ปัสสัทธิ สุข และ

สมาธิ 5) ความสุขเหนือการปรุงแต่ง คือ การอยู่ด้วยปัญญา และรู้เท่าทันความจริงของโลกและชีวิต (พระพรหมคุณาภรณ์. 2548 : 121)

การวัดระดับความสุขทางพุทธศาสนาทั้ง 5 ระดับ นั้นเป็นการสอนให้มนุษย์รู้จักการพัฒนาความสุขให้สูงขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงการหลุดพ้น แต่โดยทั่วไป มนุษย์จะมีความต้องการความสุขเพียงขั้นที่ 1 เท่านั้น ซึ่งในทางพุทธศาสนา เรียกว่า “สุขของคฤหัสถ์” หรือ “คิหิสุข” หรือ “กามโกศิสุข 4” ที่เป็นความสุขที่แท้จริงของมนุษย์ ประกอบด้วย ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์. 2548 : 193)

1. อตถิสุข คือ สุขที่เกิดจากการมีทรัพย์ มีความภาคภูมิใจ ความอึดอ้อมใจที่ตนมีทรัพย์ที่ได้มาจากน้ำพักน้ำแรง จากความขยันหมั่นเพียรของตนเอง และโดยชอบธรรม
 2. โภคิสุข คือ สุขจากการใช้จ่ายทรัพย์มีความภาคภูมิใจ ความอึดอ้อมใจที่ตนได้ใช้จ่ายทรัพย์ที่หามาโดยชอบนั้นเพื่อสัมมาอาชีพ เลี้ยงดูผู้ที่รักและผู้มีพระคุณ และบำเพ็ญคุณประโยชน์
 3. อนนสุข คือ สุขจากการไม่เป็นหนี้ มีความภาคภูมิใจความอึดอ้อมใจที่ไม่ติดสินหนี้ใคร
 4. อนวัชชสุข คือ สุขจากความประพฤติไม่เป็นโทษ มีความภาคภูมิใจความอึดอ้อมใจ ที่มีความประพฤติที่สุจริต ไม่บกพร่องเสียหาย ทั้งกาย วาจา และใจ
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2553) ประธานกรรมการ มูลนิธิหัวใจอาสา ได้กล่าวถึงปัจจัยพื้นฐานใหญ่สำหรับความสุข/ความทุกข์ของบุคคล/ครอบครัว/หมู่คณะ/ชุมชน/องค์กร/ประเทศไทย ประกอบด้วย ความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ความสมดุลระหว่างมนุษย์กับมนุษย์การจัดการกิจกรรมของมนุษย์ และการจัดการสภาวะจิตใจของมนุษย์ และมี 4 แนวโน้มใหญ่ที่จะนำไปสู่ความทุกข์ คือ ประชากรเพิ่มมากขึ้น มีการแย่งแข่งขันกันมากขึ้น มีการบริโภคมามากเกินไป และมีจิตสำนึกพัฒนาน้อยเกินไป ดังนั้นเพื่อเป็นการนำไปสู่ความเจริญสันติสุขอย่างยั่งยืนจะต้องทำในสิ่งที่เป็นคน ไม่เป็นโทษ สร้างศักยภาพที่จะทำดี และมีทัศนคติต่อต้านสิ่งที่ไม่ดี โดยการส่งเสริมพัฒนา 3 กงล้อหลักสู่ความเจริญสันติสุขอย่างยั่งยืนตามแผนภาพที่ 1 ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
แผนภาพที่ 1 แสดง 3 กงล้อหลักสู่ความเจริญสันติสุขอย่างยั่งยืน
 ที่มา : ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2553)

กรมพัฒนาชุมชน (2554) ได้จัดทำดัชนีวัดความอยู่เย็นเป็นสุขของชุมชน หรือ ความสุขมวลรวมชุมชน โดยให้ความหมายของ “ความอยู่เย็น เป็นสุข” หมายถึง สภาวะที่คนมี คุณภาพชีวิตที่ดี ดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพทั้งจิต กาย ปัญญา ที่เชื่อมโยงกับ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวมและสัมพันธ์กันได้อย่างถูกต้อง และดีงาม นำไปสู่การอยู่ร่วมกัน อย่างสันติ ระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ 1) การมีสุขภาพ คือ สุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่เจ็บป่วย อายุยืน มีสุขภาพ จิตดี ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม เชื่อมมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความคิดเป็นเหตุ เป็นผล หรือ คิดเป็น ทำเป็น สร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตนเองและชุมชนได้อย่างเต็มศักยภาพ

2) เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง คือ มีรายได้เพียงพอ และมีมั่นคงจากการมีงานทำที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง 3) ครอบครัวอบอุ่น คือ รักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน สมาชิกมีความมุ่งมั่นในการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย มีความรัก ความผูกพันต่อกัน ฯลฯ 4) ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนสามารถช่วยเหลือ เกื้อกูล และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข 5) สภาพแวดล้อมดี มีระบบนิเวศที่สมดุล คือ มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน มีสาธารณูปโภคที่เพียงพอ และ 6) เป็นชุมชนประชาธิปไตย คือ มีศักดิ์ศรี มีสิทธิเสรีภาพ ยอมรับและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นคนเท่าเทียมกัน ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับ

เสาวลักษณ์ กิตติประภัสร์ (2553) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความสุข มีปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบ 8 ด้าน คือ 1) ด้านสภาพชีวิตความเป็นอยู่ 2) ด้านสุขภาพ 3) ด้านการประสบความสำเร็จในชีวิต 4) ด้านความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น 5) ด้านความปลอดภัย 6) ด้านความเชื่อมโยงในชุมชน 7) ด้านความมั่นคงในอนาคต และ 8) ด้านจิตวิญญาณหรือศาสนา นอกจากนี้ (นงนุช โสรรัตน์. 2550) ได้วิเคราะห์โครงการธุรกิจการเกษตร ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมว่าจะนำมาซึ่งสิ่งแวดล้อมที่ดีต่อสังคมโดยการมีมาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้นหรือไม่ โดยใช้ข้อมูลที่จำเป็นต่อการวิเคราะห์ คือ การสร้างโอกาสการมีงานทำ การดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี การเคลื่อนย้ายแรงงาน การควบคุมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ การควบคุมสถานการณ์ด้านมลพิษ

สุขภาวะองค์กร สำนักสนับสนุนสำนักงานกองทุนสนับสนุนการ สร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้กำหนดตัวชี้วัดความก้าวหน้าของมนุษย์ เรียกว่า “ความสุข 8 ประการ” (ชาญวิทย์ วสันต์ธนรัตน์. 2551) ซึ่งได้นำมาพัฒนาเป็น “องค์กรแห่งความสุข” (Happy Workplace) (แผนงานสุขภาวะองค์กรภาคเอกชน. 2552) องค์ประกอบความสุข 8 ประการ ได้แก่ 1) สุขภาพดี (Happy Body) คือ การมีสุขภาพกายและใจที่แข็งแรง รู้จักใช้ชีวิต การกิน การนอนอย่างมีความสุข 2) น้ำใจงาม (Happy Heart) คือ ความเอื้ออาทรต่อกัน มีการแบ่งปันอย่างเหมาะสม รู้จักหน้าที่ของแต่ละคน เช่น เจ้านาย ลูกน้อง และพ่อแม่ 3) การผ่อนคลาย (Happy Relax) คือ การรู้จักผ่อนคลายต่อ สิ่งต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต 4) การหาความรู้ (Happy Brain) คือ การศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง นำไปสู่การเป็นมืออาชีพ เกิดความก้าวหน้าและมั่นคงในการทำงาน และสามารถถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น 5) คุณธรรม (Happy Soul) คือ การมี

หิริโอตฺตปปะ หมายถึง การละอายและเกรงกลัวต่อการกระทำที่ไม่ดีของตนเอง ซึ่งนับเป็นคุณธรรมเบื้องต้นของการอยู่ร่วมกันของคนใน สังคมและการทำงานเป็นทีม 6) การใช้เงินเป็น (Happy Money) คือ ความสามารถในการจัดการรายรับและรายจ่ายตนเองและครอบครัว รวมถึง การรู้จักการทำบัญชีครัวเรือน 7) ครอบครัวที่ดี (Happy Family) คือ การมีครอบครัวที่อบอุ่น มั่นคง มีภูมิคุ้มกันต่อการเผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ 7) สังคมดี (Happy Society) คือ การมีความรัก ความสามัคคี เอื้อเฟื้อต่อสังคมที่ตนเองทำงานและสังคมที่พักอาศัย 8) สุขภาพเงินดี (Happy Money) หมายถึง การที่บุคคลมีวินัยในการใช้จ่ายเงิน มีความสามารถและพึงพอใจในการบริหารจัดการระบบการรับ การจ่าย และการออมเงินในแต่ละเดือน ซึ่งในมิตินี้ มี 4 ตัวชี้วัด คือ การชำระหนี้สินต่าง ๆ เงินออม และความเพียงพอของค่าตอบแทนที่ได้รับ

ธุรกิจฟาร์มโคนมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมรายย่อยตำบลศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม มีข้อจำกัดในเรื่องเงินทุนต่ำ รายได้สูง แต่หนี้สินไม่ลด เพราะค่าครองชีพที่สูงขึ้นและต้องการขยายฟาร์ม ในขณะที่ขาดแคลนแรงงาน และเงินทุน เพราะส่วนมากจะใช้แรงงานจากสมาชิกในครอบครัว และจ้างแรงงานในชุมชน อีกทั้งยังมีทรัพย์สินที่มีมูลค่าต่ำ ไม่เพียงพอต่อการค้ำประกันเงินกู้ตามที่ต้องการ ดังนั้นแนวทางการดำเนินธุรกิจฟาร์มโคนมรายย่อยตำบลศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามให้อยู่รอดได้ต่อไปในยุคการค้าเสรีนิยม ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทุนนิยมสายกลางมาใช้เป็นแนวทางการสร้างกรอบแนวคิดนวัตกรรมจัดการทางการเงิน เพื่อเพิ่มผลตอบแทนฟาร์มโคนม และจากการศึกษาแนวคิดทุนนิยมสายกลางข้างต้น ผู้วิจัยได้ให้คำนิยามทุนนิยมสายกลาง สำหรับวางกรอบแนวคิดว่า กระบวนการจัดการการเงิน แบบค่อยเป็น ค่อยไป ตามกำลังตนเองที่มีทั้งแรงงาน และเงินทุนสะสมที่มีไม่ลงทุนเกินตัว จากความโลภที่จะสร้างกำไรให้มาก ๆ จนเกิดความเสี่ยง เป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทำให้เสียสุขภาพกายและจิตใจ รู้จักการพัฒนาสติปัญญาเพื่อลดต้นทุนการผลิตหรือค่าใช้จ่ายในการพัฒนาธุรกิจเพื่อให้เกิดความสุขที่แท้จริงตามหลักพุทธศาสนา “คิหิสุข” หรือ “กามโภคีสุข 4 ” เป็นตัวชี้วัดทุนนิยมสายกลาง ประกอบด้วย 1) ความสุขจากการมีทรัพย์สินจากน้ำพักน้ำแรง ด้วยความขยันหมั่นเพียร อย่างชอบธรรม วัดค่าผลลัพธ์เชิงปริมาณจากอัตราส่วน

ผลตอบแทนจากการลงทุน (Return on Investment Ratio) 2) ความสุขที่เกิดจากการใช้ทรัพย์สินที่ได้มาด้วยสติปัญญาไม่ให้เกิดความเสี่ยงจากการชำระหนี้ระยะสั้นและมีสภาพคล่องในการจับจ่ายใช้สอยและการชำระหนี้ ความสุขที่ไม่เป็นหนี้สินใครและไม่ใช้จ่ายเกินตัว วัตถุประสงค์เชิงปริมาณ อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์รวม (Debt Ratio) และ 3) ความสุขจากการประพฤติไม่เป็นโทษต่อร่างกายด้วยการมีสุขภาพดี ไม่ประมาทด้วยการอ้อมย้อมก่อให้เกิดกำลังใจและสติปัญญาที่จะประกอบอาชีพให้เจริญก้าวหน้าต่อไปโดยการวัดค่าผลลัพธ์เชิงปริมาณจากอัตราส่วนการออมต่อกำไรสุทธิ (Saving to Income Ratio)

5. ทฤษฎีการเงินและแนวคิดการจัดการการเงิน

ธุรกิจฟาร์มโคนม เป็นธุรกิจที่ต้องใช้เงินทุนค่อนข้างสูง โดยเริ่มต้นจากการปรับพื้นที่ทำฟาร์ม การสร้างคอกโรงเรือน การเลือกโคนมพันธุ์ดี และการเลี้ยงดูโคนมอย่างถูกสุขลักษณะ ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ดังนั้น เพื่อให้ธุรกิจสามารถอยู่รอด และเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ผู้ประกอบการ จำเป็นต้องรู้ หลักความต้องการถือเงิน และการบริหารจัดการทางการเงิน ที่ต้องบริหารจัดการให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการทางด้านอื่น ๆ (ด้านการผลิต การตลาด องค์กร ฯลฯ) ของธุรกิจ

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ “นีโอคลาสสิก” ให้คำจำกัดความของ “ปริมาณเงิน” ว่า มี 3 ประเภท คือ $M_1 =$ เงินที่ธนาคารกลางพิมพ์ออกมาหมุนเวียน

$$M_2 = M_1 + \text{เงินในบัญชีเดินสะพัดและเงินฝากระยะสั้นไม่เกิน 1 ปี}$$

$$M_3 = M_2 + \text{เงินฝากออมทรัพย์และเงินฝากระยะยาวไม่เกิน 4 ปี}$$

แต่เบอร์นาร์ด ลีตาร์ด ได้ให้คำจำกัดความว่า $M_4 = M_3 +$ เงินตราเสริม 2 ประเภท คือ เงินที่ออกโดยธุรกิจต่าง ๆ เช่น คุปองแลกสินค้า แสตมป์สะสม จากการซื้อสินค้า คະแนนสะสม จากการจ่ายผ่านบัตรเครดิต ไมลส์สะสมของสายการบิน ฯลฯ และ เงินตราชุมชนประเภทต่าง ๆ เช่น เล็ทส์ไทม์ดอลลาร์ ฯลฯ (Lietaer. 2002 : 216)

ทฤษฎีการเงิน หรือทฤษฎีความต้องการถือเงินของนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (John Maynard Keynes) ได้แบ่งจุดมุ่งหมายในการถือเงินออกเป็น 3 จุดมุ่งหมาย คือ 1) เพื่อจับจ่ายใช้สอย (Transaction Motive) 2) เพื่อสำรองไว้ในเหตุฉุกเฉิน (Precautionary Motive)

สำหรับรายจ่ายที่อาจเกิดขึ้นกะทันหัน หรือสำหรับซื้อสิ่งของบางอย่างที่ได้ผลประโยชน์เป็นพิเศษ โดยที่ไม่สามารถทราบได้ล่วงหน้า และ 3) เพื่อเก็งกำไร (Speculative Motive) ซึ่งถือว่าเป็น เครื่องสะสมค่า หรือสะสมทรัพย์อีกส่วนหนึ่ง นอกจากนี้ เคนส์ ยังมีความเห็นว่า การเพิ่มปริมาณ เงินจะก่อให้เกิดผลดีต่อการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจ เนื่องจากปริมาณเงินที่เพิ่มขึ้นนี้จะถูก นำไปซื้อสินค้าและบริการส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งจะถือไว้เพื่อเก็งกำไร (Slavin. 2009)

จากแนวคิดความต้องการถือเงินของนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักนี้ แสดงให้เห็นว่า การขยายตัว ของระบบเศรษฐกิจนั้น สามารถวัดได้ที่ปริมาณเงิน และหลักการบริหารการเงินจะคำนึงถึงเฉพาะ ความต้องการ และประโยชน์ของปัจเจกบุคคลที่ปราศจากการป้องกันความเสี่ยงจากการเก็งกำไร อีกทั้งยังไม่คำนึงถึงส่วนรวม หรือสังคม ในขณะที่ความต้องการถือเงินในเชิงพุทธธรรมนั้น มีความคิดที่ละเอียดมากกว่า อีกทั้งยังคำนึงถึงคุณค่าของสังคมและวัฒนธรรมอันจะส่งผลถึง ความสุขและความเจริญต่อไป คือการออมเพื่อดำเนินกิจกรรมต่อไปและบำเพ็ญกุศล สาธารณสมบัติ (ชมเพลิน จันเรืองเพ็ญ. 2541 : 102)

นงลักษณ์ สุพรรณไชยมาตย์ (ม.ป.ป) ได้ให้ความหมาย การจัดการทางการเงิน ว่าเป็นการบริหารการเงินของธุรกิจที่ให้ผู้มีเงินทุนเพื่อการดำเนินงานในปริมาณที่เหมาะสม ทันเวลาตามความต้องการ มีการรายงานผลกำไรขาดทุนจากการดำเนินงาน มีการศึกษา ด้านการเงินเพื่อทราบถึงความคุ้มค่าของเงินลงทุน สามารถกำหนดสัดส่วนของการกู้ยืมและ การใช้เงินทุนภายในของกิจการ มีการรายงานสถานะการเงินในการดำเนินงาน อย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับปรุงการดำเนินงาน ธุรกิจการผลิตสินค้าทางการเกษตรในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจาก อดีต คือเป็นการผลิตเพื่อการค้า มุ่งหวังกำไรเป็นสำคัญ มีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ ทำให้ เกิดต้นทุนสูง เกิดการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทุนต่าง ๆ ดังนั้นผู้ประกอบการจึงต้องวางแผน การดำเนินงานด้านต่าง ๆ อย่างสอดคล้องกัน อาทิ การวางแผนด้านการผลิต การตลาด การจัด องค์กร และการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการทางการเงินนั้น จำเป็นที่จะต้องอาศัย ข้อมูลทางการเงินที่ถูกต้องและเป็นระบบ โดยมีระบบการทำบัญชีที่มีประสิทธิภาพ และ เป็นรูปแบบสากล ประกอบด้วย งบแสดงฐานะการเงิน งบกำไร-ขาดทุน และงบกระแสเงินสด ของกิจการอย่างต่อเนื่องทุกปี ซึ่งข้อมูลทางการเงินเหล่านี้จะใช้เป็นฐานในการควบคุม การวางแผนการบริหารงานและการลงทุนของธุรกิจต่อไป การพิจารณาการบริหารการเงิน

จะพิจารณาเรื่องการจัดการทางการเงิน ต้นทุน และกำไรทางบัญชี ดังนี้

1. การพิจารณาเงินทุนที่ต้องการ จำแนกเป็น 2 ส่วนคือ

1.1 ส่วนการลงทุน (Investing Capital) หมายถึงค่าใช้จ่ายจำเป็นในการพัฒนาธุรกิจ มักเกิดก่อนการดำเนินงาน ค่าใช้จ่ายในการลงทุนนี้ จะนำมาพิจารณาเป็นค่าใช้จ่ายในงบกำไรขาดทุนในรูปของค่าเสื่อมราคา

1.2 ส่วนเงินทุนเพื่อการดำเนินงาน (Working Capital) หมายถึง เงินที่จำเป็นต้องมีไว้สำหรับการดำเนินธุรกิจประจำ อาจพิจารณาเป็นรายวัน รายเดือน หรือ รายปี และมีทั้งส่วนที่เป็นค่าใช้จ่ายคงที่ (ไม่เปลี่ยนแปลงตามการผลิต) เช่น ค่าแรงงานประจำ เป็นต้น และส่วนที่เป็นค่าใช้จ่ายผันแปร (ผันแปรตามการผลิต) เช่น ค่าวัสดุ ค่าแรงงานชั่วคราว ค่าสาธารณูปโภค ฯลฯ

2. แหล่งเงินทุน จำแนกเป็น 2 แหล่ง คือ

2.1 แหล่งหนี้สิน (Debt Capital) ผู้ให้กู้จะพิจารณาเงื่อนไข อัตราดอกเบี้ย ระยะเวลาชำระหนี้ (นิยมกำหนดเป็นรายเดือน หรือรายปี) หลักประกัน และความสามารถในการชำระคืนเงินต้นและดอกเบี้ย

2.2 แหล่งเจ้าของ (Equity Capital) ประกอบด้วย เงินลงทุนเริ่มแรก และลงทุนเพิ่มจากเจ้าของกิจการ และกำไรสะสมส่วนนี้ผู้เป็นเจ้าของ จะพิจารณาถึง ค่าเสียโอกาสที่จะได้จากการลงทุนอื่น ๆ ที่ควรจะได้

3. การจัดทำรายงานทางการเงิน ถือเป็นระบบข้อมูลที่สำคัญ ที่ต้องรายงานผลการดำเนินงานและรายงานฐานะทางการเงินของกิจการ ประกอบด้วย งบแสดงฐานะการเงิน (ประกอบด้วย สินทรัพย์ ที่ได้มาจากหนี้สิน หรือจากทุน) งบกำไร-ขาดทุน (ถือเป็นการจัดการการเงินในเบื้องต้นของผู้ประกอบการที่จะต้องพิจารณา รายได้ และค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน เพื่อความมั่นใจว่าจะมีกำไรเพียงพอต่อการชำระหนี้และดอกเบี้ย ซึ่งถือว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการจัดการเชิงธุรกิจ ที่จะต้องสรุปข้อมูลเกี่ยวกับ รายได้ ต้นทุนสินค้า ค่าใช้จ่าย และดอกเบี้ย) และงบกระแสเงินสด ที่บันทึกเกี่ยวกับเงินสดรับ-จ่าย แสดงถึง ความสามารถในการจัดการเงินสดที่ได้มา และเงินสดที่ใช้ไป

4. การวิเคราะห์รายงานทางการเงิน ด้วยการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน (Financial Ratio Analysis) เพื่อนำผลการวิเคราะห์ ไปใช้ในการวางแผนด้านการเงิน การควบคุมทางการเงิน และหาแนวทางในการแก้ปัญหา ประกอบด้วย อัตราส่วนสภาพคล่อง อัตราส่วนแสดงความสามารถในการชำระหนี้ อัตราส่วนวัดประสิทธิภาพในการใช้สินทรัพย์และ อัตราส่วนผลตอบแทนจากการลงทุนทั้งหมด ประกอบด้วย ดังนี้

$$\text{อัตราส่วนสภาพคล่อง} = \frac{\text{สินทรัพย์หมุนเวียน}}{\text{หนี้สินหมุนเวียน}}$$

อัตราส่วนนี้บางครั้งเรียกว่า “อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน” แสดงให้ทราบว่ากิจการมีความสามารถในการจับจ่ายใช้สอยหรือสามารถชำระหนี้ระยะสั้นได้ดีเพียงใดถ้ายังมีสินทรัพย์หมุนเวียนมากกว่าหนี้สินหมุนเวียนมากเพียงใดแสดงว่าธุรกิจยังมีสภาพคล่องมากสามารถจับจ่ายใช้สอยเงินได้อย่างคล่องตัวปราศจากความเสี่ยงจากความไม่สามารถชำระหนี้ระยะสั้น

$$\begin{aligned} \text{อัตราส่วนแสดงความสามารถในการชำระหนี้ (ระยะยาว)} \\ = \frac{\text{หนี้สินรวม}}{\text{สินทรัพย์รวม}} \end{aligned}$$

อัตราส่วนนี้แสดงถึงความเสี่ยงทางการเงินและความมั่นคงของกิจการ ความสามารถในการกู้ยืมระยะยาว เพื่อลงทุนและขยายกิจการ

$$\text{อัตราส่วนวัดประสิทธิภาพในการใช้สินทรัพย์} = \frac{\text{รายได้จากการดำเนินงานทั้งหมด}}{\text{สินทรัพย์รวม}}$$

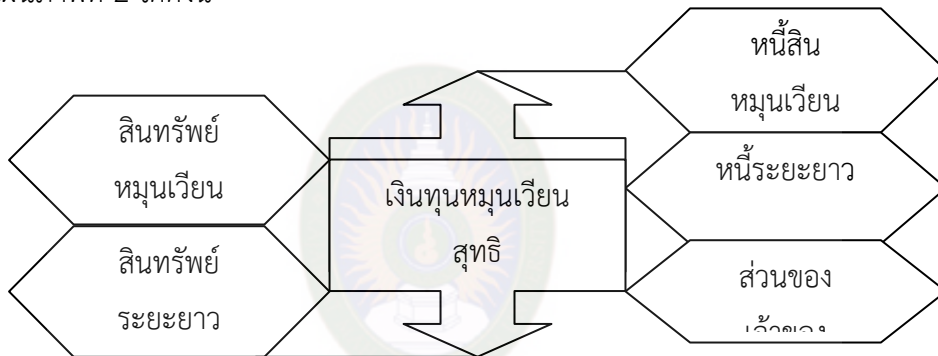
อัตราส่วนนี้แสดงให้เห็นว่าธุรกิจสามารถใช้สินทรัพย์ทั้งหมดอย่างคุ้มค่าเพียงใดหรือสามารถสร้างรายได้มากหรือน้อยเท่าไรจากสินทรัพย์ที่ลงทุนไปทั้งหมด

อัตราส่วนผลตอบแทนจากการลงทุนทั้งหมด

$$= \frac{\text{กำไรสุทธิหลังหักภาษี} + \text{ดอกเบี้ย}}{\text{สินทรัพย์ทั้งสิ้น}}$$

อัตราส่วนนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการทำกำไรจากเงินลงทุนทั้งหมดของกิจการ

Brealey and others (2009 : 3) ได้กล่าวถึง หลักการเงินธุรกิจว่า การตัดสินใจเริ่มทำธุรกิจจะต้องลงทุนในสินทรัพย์ เช่น สินค้า เครื่องจักร เครื่องมือ ที่ดิน และแรงงาน จำนวนเงินสดที่จะลงทุนในสินทรัพย์จะต้องเท่ากับจำนวนเงินที่จัดหาลงทุน เมื่อไหร่ที่ธุรกิจเริ่มมีการขาย แสดงว่าธุรกิจเริ่มสร้างเงินสด เรียกว่าเป็นพื้นฐานในการสร้างมูลค่าและธุรกิจจะต้องทำให้มีกระแสเงินสดเข้ามามากกว่ากระแสเงินสดออก ซึ่งมูลค่าที่เพิ่มขึ้นจะสะท้อนให้เห็นที่โครงสร้างของงบแสดงฐานะทางการเงิน (Statement of Financial Position) ที่สามารถสร้างรูปแบบตามแผนภาพที่ 2 ได้ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
แผนภาพที่ 2 แสดงรูปแบบ โครงสร้างของงบแสดงฐานะการเงิน
 RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY
 ที่มา : Brealey and others (2009 : 3)

จากภาพข้างต้น จะสะท้อนให้เห็นถึงการลงทุน และแหล่งที่มาของเงินลงทุนว่า การประกอบธุรกิจนั้นจะต้องลงทุนในสินทรัพย์ 2 ประเภท คือ

1. สินทรัพย์หมุนเวียน ประกอบด้วย เงินสด ลูกหนี้ สินค้า ค่าใช้จ่ายจ่ายล่วงหน้า รายได้ค้างรับ เป็นต้น
2. สินทรัพย์ระยะยาว (ใช้งานเกิน 1 ปี) ประกอบด้วย ที่ดิน อาคาร อุปกรณ์ ฯลฯ และแหล่งที่มาของเงินทุน มาจาก 3 แหล่ง คือ หนี้สินหมุนเวียน (หนี้ระยะสั้น กำหนดชำระคืนไม่เกิน 1 ปี) หนี้ระยะยาว (กำหนดชำระคืนเกินกว่า 1 ปี) และส่วนของผู้ถือหุ้น (ลงทุนจาก

เจ้าของกิจการ หรือจากกำไรสะสม) นอกจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นถึง เงินทุนหมุนเวียนสุทธิที่ใช้ดำเนินงานของกิจการ ประกอบด้วย สินทรัพย์หมุนเวียน ลบด้วย หนี้สินหมุนเวียน ซึ่ง (นงนุช โสรรัตน์. 2550 : 15-16) ได้กล่าวถึง วิธีการวิเคราะห์ทางการเงินที่นิยมใช้ ได้แก่ วิธีคำนวณหาผลตอบแทนจากการลงทุน (Return on Investment : ROI) เป็นวิธีที่ง่ายและคำนวณได้รวดเร็วไม่คำนึงถึงมูลค่าของเงินตามระยะเวลาเป็นการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานของธุรกิจว่าสามารถสร้างกำไรอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่เมื่อเทียบกับเงินทุนที่ได้ลงไป ใช้การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน คือ

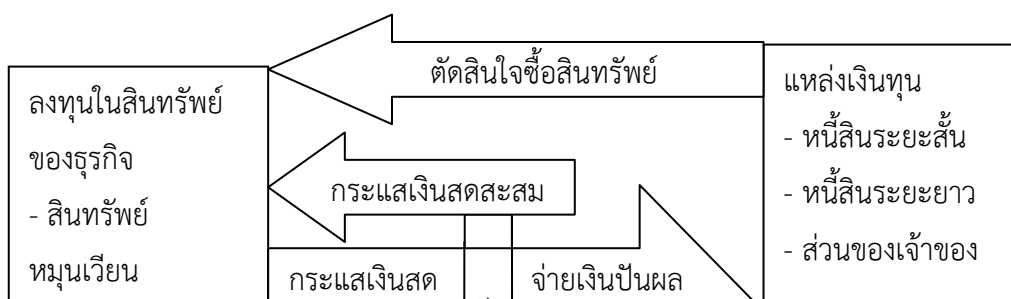
$$\text{ผลตอบแทนจากการลงทุน (ROI)} = \frac{\text{กำไรสุทธิจากการดำเนินงาน}}{\text{จำนวนเงินลงทุนรวม}}$$

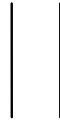
กำหนดให้ กำไรสุทธิจากการดำเนินงาน คือ รายได้ ลบ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน

จำนวนเงินลงทุนรวม คือ เงินลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียน บวก เงินลงทุนในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน

อัตราส่วนนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสร้างผลตอบแทนจากเงินที่ลงทุนไปทั้งหมด

Ross and others (2005 : 6) ได้กล่าวถึง สาเหตุสำคัญของกิจกรรมทางการเงินต่อโครงสร้างการดำเนินงานธุรกิจโดยทั่วไปว่า ผู้จัดการทางการเงินนั้น มีหน้าที่เป็นทั้ง เหนรัญญิก และผู้ควบคุม กล่าวคือ เหนรัญญิก จะมีหน้าที่ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการถือเงินสด ตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการเงินลงทุน และการวางแผนทางการเงิน ส่วนผู้ควบคุมนั้นคือ การทำหน้าที่ด้านการบันทึกข้อมูลการบัญชี ซึ่งจะหมายความรวมถึง ภาษีอากร ต้นทุน บัญชีการเงิน และระบบข้อมูล ซึ่งงานที่สำคัญที่สุดของผู้จัดการฝ่ายการเงิน ก็คือ การสร้างมูลค่าเพิ่มจากการลงทุนของธุรกิจ จากกิจกรรมทางการเงิน และจากกิจกรรมการลงทุน โดยความพยายามในการซื้อสินทรัพย์เพื่อนำมาดำเนินงานให้เกิดกระแสเงินสดได้เพิ่มขึ้นมากกว่าต้นทุนที่จ่ายไป และการซื้อสินทรัพย์อื่น ๆ นอกเหนือจากสินทรัพย์ดำเนินงานเพื่อเพิ่มเงินสดมากขึ้นกว่าต้นทุนสามารถสรุปร่องรอยของกระแสเงินสดจากกิจกรรมทางการเงินได้ดังแผนภาพที่ 3 ต่อไปนี้

ภาชี

แผนภาพที่ 3 แสดงกระแสเงินสดจากกิจกรรมทางการเงิน

ที่มา : (Ross and others. 2005 : 6)

จากภาพข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า กระแสเงินสดที่ได้จากการจัดหาจากแหล่งหนี้สินระยะสั้น หนี้สินระยะยาว และส่วนของเจ้าของ นำไปลงทุนในสินทรัพย์ของธุรกิจ 2 ส่วน คือ สินทรัพย์หมุนเวียน และสินทรัพย์ระยะยาว สำหรับกระแสเงินสดที่ได้จากการดำเนินงานของธุรกิจนั้น นำไปจ่ายภาษี จ่ายเงินปันผลและจ่ายชำระหนี้ และส่วนที่เหลือถือเป็นกระแสเงินสดสะสมไว้นำไปลงทุนเพิ่มในสินทรัพย์ของธุรกิจ

นอกจากนี้ สตีเฟนโรส ยังได้พูดถึง การตัดสินใจทางการเงินเกี่ยวกับกระแสเงินสดว่า ชั้นแรก คือการพิจารณากระแสเงินสดในกิจกรรมดำเนินงาน เช่น การซื้อ ขายสินค้า การเสียภาษี ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในกิจกรรมดำเนินงานทั้งหมด ต่อมาก็คือ กิจกรรมการลงทุน ซึ่งก็คือการลงทุนในสินทรัพย์ระยะยาวถือเป็นสินทรัพย์ลงทุน เช่น การซื้อ-ขายสินทรัพย์ ลงทุน และประการสุดท้าย ก็คือ กิจกรรมจัดหาเงินลงทุน เช่น การตัดสินใจกู้เงินมาลงทุน หรือจัดหาจากส่วนของเจ้าของ (Ross and others. 2005 : 26)

ส่วนหลักการบริหารการเงินเชิงพุทธ พระพุทธองค์ทรงปลุกเร้าให้คนขยันขันแข็ง ทำมาหากิน หาเงินทอง และรู้จักเก็บ รู้จักใช้เพื่อให้ชีวิตไม่ขาดแคลน และมีหลักประกันที่มั่นคง พระองค์ได้ตรัสถึงวิธีการใช้จ่ายทรัพย์ ซึ่งถือเป็นคำแนะนำที่แยบยล คือ สอนให้แบ่งทรัพย์ ออกเป็น 4 ส่วน คือ 1 ส่วนใช้เลี้ยงตัวเอง บุตรธิดา มารดา บิดา และข้าทาสบริวารให้เป็นสุข

ด้วยทรัพย์สิน และอีก 2 ส่วนให้เก็บออมไว้ เพื่อใช้จ่ายในคราวจำเป็น และเก็บไว้เป็นทุนในกิจการต่อไป สำหรับส่วนที่ 4 ให้บริจาคช่วยเหลือสาธารณกุศล บำเพ็ญบุญ และบริจาคบำรุงพระศาสนา พระองค์ต้องการให้ตระหนักว่า ทรัพย์สินเป็นเพียงสมมุติ ไม่จีรังยั่งยืน มีการเสื่อมสลาย หรือไม่ก็เปลี่ยนผู้ครอบครองไปในที่สุด คนโง่ไม่รู้จักความจริงข้อนี้ จึงยึดติดในสินทรัพย์หวงแหนไม่ยอมใช้จ่ายเพื่อตัวเอง เพื่อผู้มีพระคุณและบริวาร แต่บางคนก็อาจหลงมัวเมากับการใช้จ่ายที่เกินตัว นอกจากนี้ การบริหารเงินทุนในทางพุทธศาสนาไม่เชื่อว่าการใช้เงินเป็นแรงจูงใจ ให้เกิดความอยากในการทำงาน หากมีผลบ้างก็เป็นเพียงระยะสั้น และผลงานที่ปรากฏก็จะประณีตวิจิตรบรรจง การทำงานอะไรตามหลักพุทธศาสตร์ จะต้องเริ่มด้วยอะไรเล็ก ๆ ฤก ๆ ใช้งบประมาณเพียงเล็กน้อย ให้พิจารณาคุณภาพของสิ่งนั้นเป็นสำคัญ ไม่ดูที่ความใหญ่โต หูหรา ใช้เงินทองมาก ๆ แต่จะเน้นที่ความประณีตสวยงาม ตามที่เรียกว่า “Small is Beautiful; จี๋วแต่แจ๋ว” (พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต). 2544 : 14)

พระอาจารย์สุบิน ปณีโต “พระนักการเงินชุมชน” ผู้ริเริ่มเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่จังหวัดตราด ได้อธิบายแนวคิด การใช้การเงินชุมชนเป็น “เครื่องมือ” ในการพัฒนาในวงสนทนา เรื่อง การเงินชุมชน ว่า ถ้าเราจะทำให้ชุมชนอยู่รอด เพียงเงินที่มีอยู่ในชุมชนคงไม่เพียงพอ (เงินออมสัจจะ) จะต้องมีการบริหารจัดการที่ดีโดยการมองที่ปัญหาของชุมชน และข้อเสนอปัญหาของชุมชน แล้วให้ชุมชนลุกขึ้นมาจัดการกันเองด้วยทุนของตัวเอง พยายามให้ไปฝึกทำธุรกิจด้วยการซื้อผลผลิตของตัวเองด้วยทุนของตัวเอง หรือไม่ก็ไปถ่อถอนที่ดินที่ธนาคารยึดไปแล้ว นำมาให้สมาชิกที่ไม่มีที่อยู่ ผ่อนชำระ และต้องใช้ทุนของตัวเอง ให้อู้ให้เกิดความรักชุมชนให้ได้ โดยการใช้วิธีสวัสดิการเป็นเครื่องมือ แนวคิดของกลุ่ม การเงินชุมชนของไทยส่วนมาก จึงมีฐานคิดทางศาสนาและวัฒนธรรม อาศัยการรู้จัก มีข้อมูลเท่าเทียมกันระหว่างผู้ขอกู้กับผู้ให้กู้ (ปัจเจกชุมชนกับองค์กรการเงินชุมชน) ระบบความสัมพันธ์แบบช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน ทำให้การแก้ไขมีความยืดหยุ่น กลุ่มการเงินชุมชนที่ประสบความสำเร็จ มักจะให้ความสำคัญของการใช้เงินเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน และเสริมสร้างทุนทางสังคมเสริมสร้างการพัฒนาตนเอง ไม่ใช่มองเห็นแต่ทุนเงินตรา จนปล่อยให้ทุนชนิดอื่นร่อยหรอลงจนหมดสิ้นไป ดังนั้นเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล “เอลินอร์ ออสโตรอม” (Elinorostrom) ได้พิสูจน์ให้ทั่วโลกได้เห็นว่าการบริหารจัดการ สาธารณสมบัติ (Common Property) ในทางที่ยั่งยืน ไม่จำเป็นจะต้องใช้กลไกตลาด

โดยให้เอกสิทธิ์เอกชนเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ดูแล หรือ กลไกรัฐ โดยออกกฎหมายคุ้มครอง หรือ ผสมระหว่างกลไกตลาดกับกลไกรัฐ แต่สามารถใช้กลไกชุมชนในการบริหารจัดการสาธารณสุขสมบัติ ได้โดยให้ชุมชนบริหารจัดการร่วมกันโดยกฎกติกาที่เหมาะสม (สฤณี อาชวานันทกุล. 2554 : 194)

จากการศึกษาทฤษฎีการเงินและแนวคิดการจัดการทางการเงินข้างต้น ผู้วิจัยได้นำ หลักความต้องการถือเงินของ “จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์” (John Maynard Keynes) เพื่อจัดจำแนก ใช้สอย (Transaction Motive) และ เพื่อสำรองไว้ในเหตุฉุกเฉิน (Precautionary Motive) สำหรับรายจ่ายที่อาจเกิดขึ้นกะทันหัน ผสมผสานกับแนวคิดเชิงพุทธเกี่ยวกับการสอนให้แบ่ง ทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน คือ 1 ส่วนใช้เลี้ยงตัวเอง บุตรธิดา มารดา บิดา และข้าทาสบริวารให้เป็น สุขด้วยทรัพย์ และอีก 2 ส่วนให้เก็บออมไว้ เพื่อใช้จ่ายในคราวจำเป็น และเก็บไว้เป็นทุนใน กิจการต่อไป สำหรับส่วนที่ 4 ให้บริจาคช่วยเหลือสาธารณกุศล บำเพ็ญบุญ และบริจาคบำรุง พระศาสนา รวมทั้งการประยุกต์ใช้อัตราส่วนทางการเงิน (Financial Ratio Analysis)

สำหรับการประเมินค่าผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมมาใช้เป็นกรอบแนวคิด ในการสร้างนวัตกรรมจัดการทางการเงินด้วยแนวคิดทุนนิยมสายกลางเกี่ยวกับการจัดสรร กำไร เพื่อเพิ่มผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ โดยจัดสรรสำหรับการลงทุนและสำหรับการดำเนินงาน ซึ่งในงานวิจัยนี้จะประเมินค่าจากผลตอบแทนจากเงินลงทุน (Return on Investment : ROI) และจัดสรรกำไร เพื่อสังคมมีความสุขกับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ประเมินค่าจาก อัตราการออมต่อ กำไรสุทธิ (Saving to Income Ratio) และอัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ (Debt Ratio)

6. แนวคิดทางบัญชี

การศึกษาวិชาการบัญชีเป็นกิจกรรมหนึ่งของการสื่อสารข้อมูลทางเศรษฐกิจที่จะเป็น กุญแจสำคัญที่จะช่วยไขปัญหาและการกระทำที่สมเหตุสมผลจากการมีข้อมูลที่เพียงพอต่อ การตัดสินใจ

6.1 ความหมาย

มีนักวิชาการ ผู้จัดทำบัญชี ผู้ตรวจสอบบัญชี และคณะกรรมการมาตรฐาน

การบัญชีแห่งประเทศไทย ได้ให้ความหมายของการบัญชีไว้ว่า การบัญชี หมายถึง กระบวนการ หรือศิลปะการจดบันทึกรายการหรือเหตุการณ์สำคัญทางการเงิน ที่ต้องกำหนด และวัดมูลค่าไว้ในรูปของเงินตรา ตลอดจนการจัดประเภท สรุปผล การตีความหมาย และการถ่ายทอดข้อมูลทางเศรษฐกิจให้แก่ผู้ใช้ข้อมูล ซึ่งถือว่าเป็นระบบสารสนเทศระบบหนึ่งที่ใช้เพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจ (Kemp and Waybright. 2013 : 11, เกษรี ณรงค์เดช. 2541 : 1, ธาวิ หิรัญศรี และคณะ. 2551 : 1, คณะกรรมการมาตรฐานการบัญชี ; อ้างถึงใน อำนาจ รัตนสุวรรณและ อรรถพล ตรีตานนท์. 2554 : 193) การบัญชีใช้คำต่าง ๆ ที่มีความหมายเฉพาะที่เรียกว่า “ศัพท์บัญชี” หรืออาจเรียกว่า “ภาษาทางธุรกิจ” ดังนี้

6.1.1 ทรัพย์สินหรือสินทรัพย์ คือ สิทธิและทรัพยากรที่มีอยู่ เป็นสิ่งที่เกิดจากการประกอบกิจการ สามารถแสดงค่าเป็นตัวเงินได้และจะให้ประโยชน์ในอนาคต แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) สินทรัพย์หมุนเวียน หมายถึง เงินสดและสินทรัพย์ที่อาจขายหรือแปรสภาพเป็นเงินสดหรือใช้ให้หมดภายใน 1 ปี นับจากวันที่ไต่บัญชี หรือคาดว่าจะได้รับประโยชน์จากการใช้สินทรัพย์นั้นภายในรอบเวลาการดำเนินงานตามปกติ ประกอบด้วย เงินสด เงินลงทุนชั่วคราว ลูกหนี้การค้า ตัวเงินรับ เงินให้กู้ยืมระยะสั้น สินค้าคงเหลือ วัสดุสิ้นเปลือง รายได้ค้างรับ ค่าใช้จ่ายล่วงหน้า

2) สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน หมายถึง สินทรัพย์ที่มีตัวตน สินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตน สินทรัพย์ทางการเงิน และสินทรัพย์ดำเนินงานที่มีระยะยาวที่กิจการมีวัตถุประสงค์ที่จะถือไว้ใช้ในการดำเนินงานหรือในระยะยาว ประกอบด้วย เงินลงทุนระยะยาว เงินกู้ยืมระยะยาว ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ สินทรัพย์ไม่มีตัวตน และสินทรัพย์อื่น

6.1.2 หนี้สิน คือ ภาระผูกพันในปัจจุบันของกิจการที่เกิดจากผลของการดำเนินงานในอดีต ที่จะต้องชำระให้หมดไปด้วยการจ่ายทรัพย์สินหรือการให้บริการหรือเปลี่ยนจากภาระผูกพันเดิมเป็นภาระผูกพันใหม่ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) หนี้สินหมุนเวียน หมายถึง หนี้สินที่มีระยะเวลาการชำระคืนภายใน 1 ปี นับจากวันที่ไต่บัญชี หรือภายในรอบระยะเวลาการดำเนินงานตามปกติของกิจการประกอบด้วย

เงินเบิกเกินบัญชี และเงินกู้ยืมจากธนาคาร เจ้าหนี้การค้า ตัวเงินจ่าย เจ้าหนี้อื่น รายได้รับ
ล่วงหน้า ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย เงินกู้ยืมระยะยาวที่จะถึงกำหนดภายใน 1 ปี เงินกู้ยืมระยะสั้น

2) หนี้สินไม่หมุนเวียน หมายถึง หนี้สินที่มีระยะเวลาการชำระคืนเกินกว่า
1 ปี หรือเกินกว่ารอบระยะเวลาการดำเนินงานตามปกติของกิจการ ประกอบด้วย เงินกู้ยืมระยะ
ยาว หนี้กู้

6.1.3 ส่วนของเจ้าของ คือ สิทธิเรียกร้องของเจ้าของในสินทรัพย์สุทธิของกิจการ
ที่เหลืออยู่หลังจากหักสิทธิเรียกร้องของบรรดาเจ้าหนี้ของกิจการ ส่วนที่เป็นของเจ้าของนี้เกิดจาก
การลงทุน และรวมถึงส่วนเพิ่มขึ้นหรือลดลงของสินทรัพย์สุทธิอันเนื่องมาจากการดำเนินงานของ
กิจการหรือเท่ากับ (สินทรัพย์ – หนี้สิน)

6.1.4 รายได้ คือ การเพิ่มขึ้นของสินทรัพย์สุทธิที่เกิดจากการขายสินค้าหรือ
บริการ หรือหนี้สินที่ลดลง แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1) รายได้โดยตรง หมายถึง รายได้ที่เกิดขึ้นจากการขายสินค้าหรือบริการ
โดยปกติของกิจการ เช่น ถ้าเป็นกิจการฟาร์มโคนมขายน้ำนมดิบ รายได้โดยตรงก็คือ รายได้จาก
การขายน้ำนมดิบ เป็นต้น

2) รายได้อื่น หมายถึง รายได้ที่มีได้เกิดจากการขายสินค้าหรือบริการ
โดยปกติของกิจการ เช่น รายได้จากขายมูลวัว ถือเป็นรายได้อื่นของกิจการฟาร์มโคนม

6.1.5 ค่าใช้จ่าย คือ ต้นทุนของสินค้าหรือต้นทุนการบริการ ตลอดจนค่าใช้จ่าย
อื่นที่กิจการต้องจ่ายไปจากการดำเนินงานตามปกติ เพื่อก่อให้เกิดรายได้ในปัจจุบันหรือในอนาคต
แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1) ต้นทุนขาย หมายถึง ต้นทุนของสินค้า ต้นทุนการผลิตสินค้าหรือบริการ
เช่น ต้นทุนในการเลี้ยงโคนมเพื่อผลิตน้ำนมดิบ

2) ค่าใช้จ่ายขายและบริหาร เช่น ค่าโฆษณา ค่านายหน้า เงินเดือนพนักงาน
ขาย ค่าขนส่งออก เงินเดือนผู้บริหารและพนักงานสำนักงาน ค่าเช่าอาคารทำการ ค่าเสื่อมราคา
สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน

3) ดอกเบี้ยจ่าย หมายถึง ดอกเบี้ยหรือค่าตอบแทนที่กิจการต้องจ่าย
เนื่องจากการใช้ประโยชน์จากเงินที่กิจการกู้ยืมมา

4) ภาษีเงินได้ หมายถึง เงินภาษีที่กิจการต้องจ่ายให้แก่รัฐ อาจอยู่ในรูปของ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา หรือภาษีเงินได้นิติบุคคล

6.2 รายการ (Transaction) คือ รายการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสินทรัพย์ หนี้สิน และทุน ที่บันทึกขึ้นบัญชี รายการดังกล่าวมีลักษณะทางการเงิน คือ แสดงค่าเป็นตัวเงินได้ และมักจะมิผลให้เกิดการโอนสิ่งที่มีมูลค่าในระหว่างกัน ดังนี้

6.2.1 แนวคิดและข้อสมมุติทางบัญชี

การพัฒนาโครงสร้างทฤษฎีบัญชีก็คือ การสร้างแนวความคิดและข้อสมมุติทาง บัญชี ให้นักบัญชีได้เข้าใจถึงวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องและสม่าเสมอ และเพื่อให้ทราบว่าจะทำไมจึงต้อง ปฏิบัติวิธีนั้นวิธีนี้ เพราะการบัญชีนั้นจะเน้นในหลักของคุณประโยชน์ หลักการที่สามารถปฏิบัติได้ ง่ายและหลักเหตุผลเป็นเรื่องเป็นราว ยึดหลักความจำเป็น มีเหตุผลสมควร และสามารถปฏิบัติได้ จริง ดังนั้นข้อสมมุติทางบัญชีจึงประกอบด้วย 2 ส่วนคือ เกณฑ์พึงรับพึงจ่าย และการดำเนินงาน อย่างต่อเนื่องดังนี้ (Kemp and Waybright. 2013 : 15, เกษรี ณรงค์เดช. 2541 : 33, ฮารี หิรัญรัมย์ และคณะ. 2551 : 11)

1) เกณฑ์พึงรับพึงจ่าย (Accrual Basis) คือการบันทึกบัญชีเหตุการณ์ เมื่อรายการนั้นเกิดขึ้น โดยไม่คำนึงว่ารายการนั้นจะรับหรือจ่ายเป็นเงินสดหรือไม่ก็ตามเป็น วิธีการบัญชีที่ใช้เป็นหลักในการบันทึกรายได้และค่าใช้จ่ายให้อยู่ในงวดเวลานั้น ๆ เพื่อให้ แสดงผลการดำเนินงานของแต่ละงวดเป็นไปอย่างเหมาะสม

2) การดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง (Going Concern Assumption) วิธีการ บัญชีเกือบทั้งหมดจะตั้งอยู่บนสมมุติฐานว่ากิจการจะดำรงอยู่เป็นเวลายาวนาน ดังนั้นสินทรัพย์ ประเภท ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์จึงไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อขาย แต่มีไว้เพื่อการดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม แม้นักบัญชีจะไม่เชื่อว่ากิจการจะดำรงอยู่ตลอดไปโดยไม่มีสิ้นสุด แต่นักบัญชีก็เชื่อว่า กิจการที่ตั้งขึ้นมาจะมีการดำเนินงานต่อเนื่องกันยาวนานพอที่จะให้บรรลุเป้าหมายและข้อผูกพัน ที่ได้ทำไว้จนสำเร็จ อีกทั้งการยอมรับข้อสมมุตินี้ก็มีความสำคัญต่อการกำหนดหลักการบัญชีและ วิธีการปฏิบัติทางบัญชีอื่น ๆ อีกหลายเรื่อง เช่น หลักราคาทุน วิธีการตัดค่าเสื่อมราคา ค่าสูญสิ้น และค่าเสื่อมสินต่าง ๆ เป็นต้น

6.2.2 ข้อจำกัดของการบันทึกข้อมูลทางบัญชี

อย่างไรก็ตามการบันทึกข้อมูลทางบัญชีก็มักมีข้อจำกัดที่มีความเกี่ยวข้องกับ การตัดสินใจและความเชื่อถือได้ที่ผู้ใช้ข้อมูล (ผู้ลงทุน เจ้าหนี้ ลูกค้า ฯลฯ) จะต้องพึงทราบและ เข้าใจ เพื่อไม่ให้เกิดการเข้าใจผิดหรือเกิดการบิดเบือนจากการนำข้อมูลไปใช้สำหรับการตัดสินใจ ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ดังต่อไปนี้ (Kemp and Waybright. 2013, ธารี หิรัญรัมย์ และคณะ. 2551 : 12)

1) ความทันต่อเวลา (Time Lines) ผู้ใช้ขงการเงินต้องการข้อมูลไปใช้ในการ ตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจ ดังนั้นข้อมูลที่จะใช้ต้องเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ และทันต่อเวลา ซึ่งผู้ใช้ข้อมูล ต้องพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างประโยชน์ที่ได้รับจากการรายงานที่ทันต่อเวลากับความเชื่อถือ ได้ของข้อมูลนั้น ๆ

2) ความสมดุลระหว่างประโยชน์ที่ได้รับกับต้นทุนที่เสียไป (Balance Between Benefit and Cost) คือการพิจารณาถึงประโยชน์ที่ได้รับจากข้อมูลกับต้นทุนที่เสียไป ในการทำข้อมูล

3) ความสมดุลของลักษณะเชิงคุณภาพ (Balance in Qualitative Characteristics) ได้แก่ ความเข้าใจได้ ความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ

6.3 วงจรการบัญชี คือ ลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงานทางบัญชีในแต่ละงวดบัญชี ประกอบด้วย การเริ่มต้นที่การวิเคราะห์รายการค้า การบันทึกรายการค้าตามหลักการบัญชีคู่ใน สมุดรายวันขั้นต้น แล้วผ่านไปยังสมุดบัญชีแยกประเภท จัดทำงบทดลอง จัดทำกระดาษทำการ จัดทำงบการเงิน ปรับปรุงรายการในสมุดรายวันและผ่านไปในสมุดบัญชีแยกประเภท แล้วจัดทำ งบทดลองหลังปิดบัญชี

6.4 สมการบัญชี (Accounting Equation) คือ การแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง รายการค้าที่เกิดขึ้นจะต้องมีความสัมพันธ์ต่อกันเสมอ ดังนี้

$$\text{สินทรัพย์} = \text{หนี้สิน} + \text{ทุน} \dots\dots\dots (1) \text{แสดงฐานะการเงินของกิจการ}$$

$$\text{กำไร (ขาดทุน)} = \text{รายได้} - \text{ค่าใช้จ่าย} \dots (2) \text{แสดงผลการดำเนินงานของกิจการ}$$

ผลการดำเนินงานมีความสัมพันธ์ต่อฐานะของกิจการ กล่าวคือ ถ้าประกอบธุรกิจ มีผลกำไรที่รายงานจากงบกำไร-ขาดทุน จะนำไปจัดทำงบกำไรสะสม และกำไรสะสมสิ้นปี

จะนำไปจัดทำบัญชีในส่วนของผู้ถือหุ้นหรือส่วนทุน ซึ่งจะทำให้ฐานะของกิจการในส่วนของผู้ถือหุ้นเพิ่มขึ้น และตรงกันข้าม ถ้าประกอบธุรกิจขาดทุน ฐานะของกิจการในส่วนของผู้ถือหุ้นจะลดลง (Kemp and Waybright. 2013 : 26)

จิรพร สุเมธีประสิทธิ์ (2554) และสฤณี อาชวานันทกุล (2554) ยังได้กล่าวถึง บัญชีคุณค่าทางสังคมและบัญชีคุณค่าทางเศรษฐกิจเพิ่มจากบัญชีตามมาตรฐานการบัญชีทั่วไป เพื่อการประเมินผลการดำเนินงานของกิจการในแต่ละปีเปรียบเทียบกับเป้าหมายทางสังคม และเป็นแนวคิดที่ใช้วัดมูลค่าที่พัฒนามาจากแนวคิดการวิเคราะห์ ต้นทุนและผลตอบแทน (Cost-Benefit Analysis) แบบดั้งเดิมที่ใช้ตรวจจับมูลค่าทางเศรษฐกิจของประโยชน์ทางสังคม ด้วยการแปลงวัตถุประสงค์ทางสังคมเป็นมูลค่าทางการเงิน

ในปัจจุบัน บทบาทของกิจการที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคม ได้ถูกกล่าวถึงอย่างแพร่หลาย และเป็นความท้าทายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้อีกต่อไป ดังที่ จิรพร สุเมธีประสิทธิ์ (2554) กิจการจะต้องจัดสรรทรัพยากร และงบประมาณ เพื่อทำกิจกรรมทางสังคม โดยแยกบัญชีของกิจกรรมทางสังคมเหล่านี้ ออกมาต่างหาก โดยเรียกว่า บัญชีมูลค่าเพิ่ม (Value Added Accounting) หรือ (Pollution Control, Environmental Accounting) และแยกระบบบัญชีย่อยออกมาเป็นระบบบัญชีสังคม (Social Accounting) ซึ่งทำหน้าที่ วัดขนาด และวิเคราะห์ กิจกรรมเชิงสังคมและผลที่เกิดต่อสังคม และความเปลี่ยนแปลงของสังคมจากที่เคยเป็นอยู่ อันเกิดจากกิจกรรมของธุรกิจ ทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ดังนั้นบัญชีสังคมจึงมีความสำคัญที่กิจการจะต้องนำไปเปิดเผยในรายงานประจำปี ในสถานะของมูลค่าเพิ่มทางสังคม ระบบบัญชีสังคม ประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ 2 องค์ประกอบ คือ ต้นทุนทางสังคม เช่น ความเสียหาย ความเสียสละ ความเดือดร้อนที่เกิดในสังคม ไม่ว่าจะเป็ผลทางเศรษฐกิจ ทั้งภายในและภายนอก ซึ่งกิจการนั้น ๆ จะต้องรับผิดชอบต่อ และส่วนประโยชน์ทางสังคม เช่น การชดเชย การฟื้นฟูที่ให้กับสังคม การสร้างโอกาสในการหางานทำ การไม่ต้องเคลื่อนย้ายแรงงาน ครอบครัวอยู่พร้อมหน้าอย่างมีความสุข การได้ทำกิจกรรมร่วมกันของครอบครัวและ

ชุมชน โดยมีการวัดขนาด และทางการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานสังคมของกิจการ ใน 4 ส่วน ดังนี้

1. ความเกี่ยวพันของชุมชน ประชาคม มักจะวัดขนาดและวิเคราะห์ จากการ ทำบุญ และบริจาคทานโดยทั่วไป การขนส่ง-คมนาคม การบริการด้านสุขภาพ การบริการ ด้านการศึกษาวิจัย ฯลฯ
2. การปันส่วนทรัพยากรมนุษย์ในงานสังคม มักจะวัดขนาดและวิเคราะห์ จาก แนวปฏิบัติในการจ้างงาน การทำงาน การประกันการจ้างงาน โครงการฝึกอบรม ความปลอดภัย ในชีวิตและสุขภาพ การสร้างความพอใจในการทำงาน
3. การจัดสรรทรัพยากรเพื่อสังคม มักจะวัดขนาดและวิเคราะห์ จากการปกป้อง คุณภาพทางอากาศ และคุณภาพทางน้ำ การอนุรักษ์เพื่อควบคุมการสร้างของเสียและขยะ จากการใช้แล้ว
4. การมีส่วนร่วมในการผลิตสินค้าหรือบริการที่ส่งผลต่อสังคม มักจะวัดขนาด และวิเคราะห์ จาก การบรรจุสินค้า การกำหนดเงื่อนไขการรับประกันการใช้งาน ความปลอดภัย ในการนำสินค้าไปใช้ การให้การศึกษาและการเรียนรู้ของลูกค้า

จากการศึกษาแนวคิดการบัญชี และแนวคิดบัญชีความสุขผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็น หลักการนิยามศัพท์ทางบัญชีฟาร์มและการจัดตั้งหรือกลุ่มข้อมูลทางการเงินของฟาร์มโคนม รวมทั้งการใช้แนวคิดและข้อสมมุติทางบัญชี โดยใช้หลักความสัมพันธ์ของรายการค้าที่มีผลต่อการ เปลี่ยนแปลงในสมการบัญชี (สินทรัพย์ = หนี้สิน + ทุน) เพื่อออกแบบกระบวนการบันทึกข้อมูล ทางการเงินและกระบวนการรายงานผลการดำเนินงานจาก สมการ กำไร (ขาดทุน) = รายได้ ลบด้วยค่าใช้จ่ายนอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เพิ่มการบันทึกข้อมูลด้านสังคมคือ “ความสุขและคุณภาพ ชีวิต” ซึ่งถือว่าการจัดทำกระบวนการบันทึกข้อมูลทางการเงินที่ได้เพิ่มแนวคิดทุนนิยมสาย กลางเข้ามาเพื่อให้เห็นถึงการดำเนินธุรกิจตามแนวคิดทุนนิยมสายกลาง จะส่งผลต่อเศรษฐกิจ และสังคมอย่างไร ซึ่งข้อมูลทางด้านสังคม ประกอบด้วย บัญชีคุณภาพชีวิตด้วยการออมและบัญชี ความสุขจากการดำรงชีพและการทำบุญ/บริจาค เพื่อนำไปวิเคราะห์ผลการดำเนินงานสังคมด้าน ความเกี่ยวข้องกับชุมชน

7. ทฤษฎีนวัตกรรม

นวัตกรรมถือเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของความสำเร็จในองค์การ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์การเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพที่มีความอ่อนไหวต่อความผันผวนของเศรษฐกิจโลก ดังนั้นเพื่อให้รอดพ้นจากวิกฤตครั้งนี้ องค์การเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม จำเป็นต้องนำเอา ศักยภาพที่สะสมมาอย่างต่อเนื่อง มาพัฒนานวัตกรรมด้านการเงิน สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับองค์การ สังคม และประเทศ ก่อให้เกิดรายได้และความมั่นคงในอาชีพ

7.1 ความหมายและคำจำกัดความ

ทฤษฎี “นวัตกรรม” ได้มีการให้คำจำกัดความที่หลากหลาย สามารถจำแนก คำจำกัดความได้เป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มที่คำนึงถึงการใช้งานได้จริงมีประโยชน์ และเหมาะสมกับ ความต้องการทางการตลาด ให้คำนิยาม คือ สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิด สร้างสรรค์ การวิจัยและพัฒนา (Research and Development ; R&D) เทคโนโลยี ให้เกิดเป็น สินค้าหรือบริการใหม่ที่เป็นความต้องการของตลาด สามารถแสวงหาผลประโยชน์และโอกาส ทางธุรกิจจากการเปลี่ยนแปลงเพื่อสร้างความแตกต่างจากคู่แข่งชั้น ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ และสังคม (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. 2546, Emery and Others. 2005, Drucker, Peter. 1985) กับกลุ่มที่ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์และความต้องการ ดังคำนิยามของคณะกรรมการ ยุโรป (European Commission) และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้คำนิยาม คือ สิ่งที่ทำขึ้นใหม่หรือแปลกจากเดิม ซึ่งอาจจะเป็นความคิด วิธีการ หรือ อุปกรณ์ เช่น การสร้าง สินค้าและบริการใหม่ กระบวนการผลิตใหม่ การบริหารจัดการองค์กรรูปแบบใหม่ รวมทั้งทักษะ ฝีมือ แรงงานใหม่ และเงื่อนไขการทำงานใหม่

สฤณี อาชวานันทกุล (2554 : 163) ได้กล่าวว่า ในปัจจุบัน คำว่า “ชุดนวัตกรรม การเงินเพื่อการพัฒนา” นั้นไม่จำเป็นต้องหมายถึง เครื่องมือทางการเงินที่ซับซ้อนและเข้าใจยาก อย่างหลักทรัพย์อิงสินเชื่อซับไพรม์เสมอไป หากแต่เป็นนวัตกรรมการเงินที่เข้าใจง่าย และใช้งานได้จริง ที่สอดคล้องตามแนวคิดของ อี.เอฟ.ชูมคเกอร์ (E.F Schumacher) เรื่อง “เทคโนโลยี

ที่เหมาะสมกับบริบทในท้องถิ่น” ดังนั้นนวัตกรรมที่น่าตื่นเต้น น่าติดตาม และน่าลุ่มที่สุด หาใช่ นวัตกรรมใด ๆ ในโลกการเงินกระแสหลัก หากเป็นนวัตกรรมที่ถูกออกแบบมาให้ใช้งานได้ในพื้นที่ ที่กันดารที่สุด ยากไร้ที่สุด สามารถช่วยให้ผู้ที่มีรายได้น้อย ระดมทุนได้ ถ่ายโอนทุน และ ใช้ทุนได้ดีกว่าเดิมซึ่งสอดคล้องกับ “บริษัท ดาโนนฟู๊ดส์” (Grameen Danone Foods) จาก ประเทศฝรั่งเศส ผู้ผลิตนม และผลิตภัณฑ์นม ที่ใหญ่ที่สุดในโลกที่มีส่วนแบ่งตลาดอันดับ 1 ใน หมวดผลิตภัณฑ์ ได้ร่วมทุนกับธนาคารกรามีนจากบังคลาเทศ ก่อตั้งเมื่อปี 2005 เริ่มทำธุรกิจ ปี 2006 ธนาคารกรามีน เป็น “ธนาคารเพื่อคนจน” แห่งแรกของโลกที่ปล่อยกู้ให้คนจนโดยไม่ เรียกหลักประกัน ซึ่งก่อตั้งโดยนักเศรษฐศาสตร์ชาวบังคลาเทศ “มุฮัมหมัด ยูนุส”

(Muhammad Yunus) ผู้บุกเบิก “สินเชื่อเพื่อคนจน” (Microcredit) จนกลายเป็น “โมเดลกรามีน” เป็นธุรกิจ (เพื่อสังคม) บุก “ตลาดคนจน” สร้างความสัมพันธ์ ระหว่างบริษัทกับชาวบ้าน อย่างยั่งยืน ด้วยเงื่อนไขการค้าที่เป็นธรรม ไม่เอาไรต์เอาเปรียบ ไม่มั่งงาย และไม่หลอกหลวง มุ่งสร้างผลตอบแทนด้านสังคมและผลตอบแทนด้านการเงินให้สูงขึ้นไปพร้อมกัน และเป็นที่ยึด กันในองค์กรทั่วโลก จนกลายเป็นวงการ “การเงินขนาดเล็ก” (Micro Finance) เป้าหมายสำคัญ ของบริษัท กรามีน ดาโนน ฟู๊ดส์ คือ สังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นหัวใจของโมเดลธุรกิจ ความสำเร็จ ของบริษัทไม่ได้วัดที่ตัวเลขทางการเงินเท่านั้น แต่จะวัดที่จำนวนงานที่สร้าง ทั้งทางตรงและ ทางอ้อมของ (ผู้ผลิตนม พ่อค้าขายส่ง คนขายนมตามบ้าน) ระดับสุขภาพเด็กที่ดีกว่าเดิม และ ระดับการรักษาสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ดาโนน ตัดสินใจก่อตั้งโรงงานขนาดเล็กในพื้นที่ (แทนการผลิต ในโรงงานไฮเทคที่มีอยู่แล้วในประเทศฝรั่งเศส อันจะก่อให้เกิดต้นทุนสูงและความเสียหาย ต่อสิ่งแวดล้อมจากก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่จะเกิดจากการขนส่งโดยเครื่องบิน) ดาโนนเลือกใช้ เทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น ใช้ระบบก๊าซชีวภาพ (Biogas) เป็นพลังงาน สำหรับระบบไฟฟ้าและความร้อนในบางส่วนของโรงงาน และอาศัยเครือข่ายสมาชิกของธนาคาร กรามีน เป็นทั้งลูกค้า และพนักงานขาย กล่าวคือ เป็นทั้งผู้ป้อนวัตถุดิบ เช่น นมวัว และเป็นผู้ กระจายสินค้าให้ถึงมือลูกค้าในชนบท ซึ่งบริษัทถือว่าเป็น นวัตกรรมที่น่าประทับใจที่สุดของ กิจกรรม กล่าวคือ ช่วยลดต้นทุนค่าแรงของดาโนนลงอย่างฮวบฮาบ อีกทั้งยังเป็นช่องทางในการ จำหน่ายสินค้าที่มีประสิทธิภาพสูงในชนบท เพราะคนขายเป็นคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านต่าง ๆ ที่เป็นกลุ่มลูกค้าเป้าหมายอยู่แล้ว จึงทำให้เกิดความไว้วางใจและเชื่อใจมากกว่าเซลแมนจากต่างถิ่น

นอกจากนี้นวัตกรรมนี้ยังช่วยเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิก ของกรามีน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงยากจน และเป็นลูกหนี้ของธนาคาร ทำให้ช่วยลดความเสี่ยงจากการชำระหนี้ไม่ได้ (สฤณี อาชวานันทกุล. 2554 : 107)

7.2 รูปแบบและระบบ “นวัตกรรม”

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ ได้จำแนกรูปแบบของนวัตกรรมออกเป็น 3 รูปแบบ คือ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ นวัตกรรมบริการ และนวัตกรรมกระบวนการ แต่ถ้าจำแนกตามระดับความใหม่ขององค์ประกอบ (Component) หรือ ระบบ (System) สามารถจำแนกได้ 4 ประเภท คือ 1) เป็นการปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่แล้ว (Incremental Innovation) ให้มีคุณภาพดีขึ้น หรือปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพสูงขึ้น โดยการพัฒนาองค์ประกอบของสิ่งต่าง ๆ นั้น 2) เป็นการนำองค์ประกอบใหม่มาใช้ (Modular Innovation) โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงระบบการทำงานโดยรวมที่ใช้อยู่เดิม 3) เป็นการปรับปรุง หรือนำระบบการทำงานรูปแบบใหม่มาใช้ (Architectural Innovation) โดยอาจเป็นการปรับองค์ประกอบต่าง ๆ ให้ดีขึ้น ซึ่งคุณลักษณะสำคัญของนวัตกรรม ก็คือการปรับโครงสร้างของระบบ (Reconfiguration) 4) เป็นการพัฒนาทั้งองค์ประกอบ และระบบการทำงานใหม่ทั้งหมด (Radical Innovation) (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. 2553 : 3)

7.3 กลยุทธ์ด้านนวัตกรรม

สำหรับแนวคิดในการวางกลยุทธ์ด้านนวัตกรรมของสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ มี 2 แนวคิด คือ แนวคิดแบบเหตุและผล (Rationalist Strategy) ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากการวางแผนกลยุทธ์ทางทหารที่มุ่งการกวาดล้างศัตรู ดังนั้นเมื่อนำมาใช้ในเชิงธุรกิจจึงเน้นไปที่การกำจัดศัตรูคู่ค้า สร้างอำนาจผูกขาดเหนือตลาดประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนประเมินสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง 2) ขั้นตอนการตัดสินใจเลือกแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสม โดยวิเคราะห์สถานการณ์ที่เป็นอยู่ และ 3) ขั้นตอนการดำเนินการ โดยยึดตามแนวปฏิบัติที่กำหนดขึ้น และ แนวคิดแบบปรับตัว (Incremental Strategy) เป็นแนวคิดที่มุ่ง “การปรับตัว” ให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์เป็นหลัก ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนการดำเนินการ หรือปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานตามเป้าหมายที่กำหนด 2) ขั้นตอนประเมินผล หรือ ผลกระทบจากการดำเนินการ หรือ จากการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ และ 3) ขั้นตอนที่อาจปรับ

เป้าหมายที่ตั้งไว้ (หากจำเป็น) จากนั้นเลือกแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมขั้นต่อไป (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. 2553 : 11)

เนื่องจากกรอบแนวคิดการวิจัยเรื่อง การจัดการทางการเงินด้วยหลักทุนนิยมสายกลาง เพื่อเพิ่มผลตอบแทนฟาร์มโคนม โดยใช้กลุ่มต้นแบบ คือกลุ่มตำบลศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการจัดการทางการเงินด้วยหลักทุนนิยมสายกลางเป็นหัวใจหลักในการศึกษาวิจัยที่จะนำไปสู่การอธิบายนวัตกรรมจัดการทางการเงินที่จะเกิดขึ้น ซึ่งการวิจัยนี้มีลักษณะเป็นนวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) และเป็นระบบการปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่แล้ว ให้มีคุณภาพดีขึ้น และเหมาะสมกับผู้ใช้งาน กล่าวคือเกษตรกรบางส่วนมีการบันทึกข้อมูลทางการเงินเกี่ยวกับการผลิตน้ำนมดิบและการขายน้ำนมดิบแก่สหกรณ์ เพื่อเป็นการตรวจสอบยอดขายกับสหกรณ์ แต่เป็นการบันทึกข้อมูลเพียงบางส่วน และยังไม่เป็นกระบวนการที่น่าเชื่อถือได้ ดังนั้นการสร้างนวัตกรรมในงานวิจัยนี้จึงได้นำสิ่งที่มีอยู่บางส่วนมาปรับปรุง และพัฒนา (Incremental Innovation) องค์ประกอบของสิ่งต่าง ๆ นั้นให้ครบถ้วนสมบูรณ์ระบบที่น่าเชื่อถือได้ และใช้กลยุทธ์แบบมุ่ง “การปรับตัว” (Incremental Strategy) ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และผู้ใช้ (เกษตรกร) เป็นหลัก ในการสร้างนวัตกรรมที่สามารถใช้ได้สะดวกและง่ายต่อการทำความเข้าใจ จึงได้กำหนดนิยาม “นวัตกรรม” หมายถึง กระบวนการและระบบใหม่ที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน ปฏิบัติได้จริง และเกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม

8. ทฤษฎีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้

ในยุคปัจจุบันต้องยอมรับว่า “ความรู้” เป็นพลังแห่งการขับเคลื่อนและส่งเสริมไปสู่ความสำเร็จ (Drucke, Peter. 1985) ได้ให้มุมมองเกี่ยวกับ “สังคมแห่งการเรียนรู้” ซึ่งเป็นการพยากรณ์สภาพของโลกในศตวรรษที่ 21 ว่า “ความรู้” (Knowledge) จะเป็น “ทรัพยากร” ที่สำคัญที่สุด

8.1 คำนิยามความหมาย

คำว่า “ความรู้” และ “การเรียนรู้” มีนักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ ให้นิยามและความหมายไว้หลากหลาย มีทั้งความเหมือนและความต่างตามมุมมองและเจตคติที่แตกต่างกัน กล่าวคือ “ความรู้” (Knowledge) ตามความหมายที่กำหนดไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง สิ่งที่จะสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้าหรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติทักษะ ความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากประสบการณ์ การได้ยิน ได้ฟัง การคิดหรือการปฏิบัติของวิชาในแต่ละสาขา เช่น ความรู้เรื่องสุขภาพ เป็นต้น ขณะที่ ศาสตราจารย์ นายแพทย์พิจารณ์ พานิช ผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (ส.ค.ส) ให้นิยาม “ความรู้” คือสิ่งที่นำไปใช้จะไม่หมดหรือสึกหรอ แต่จะงอกเงยและงอกงามขึ้น เป็นสารสนเทศที่นำไปสู่การปฏิบัติและไม่สามารถคาดเดาได้ ความรู้จะถูกกระตุ้นให้เกิดขึ้นตามความต้องการที่ขึ้นอยู่กับบริบท ซึ่งประกอบด้วย 4 ระดับความรู้ คือ 1) ความรู้เชิงทฤษฎีล้วน ๆ (Know-What) เมื่อนำความรู้ระดับนี้ไปใช้งาน จะได้ผลบ้างไม่ได้ผลบ้าง 2) ความรู้เชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ที่ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมหรือบริบทด้วย (Know-How) 3) ความรู้ในระดับอธิบายเหตุผลได้ (Know-Why) เป็นความรู้ที่สามารถอธิบายได้ว่า ทำไมจึงใช้กับบริบทหนึ่งได้ แต่ใช้กับอีกบริบทหนึ่ง ไม่ได้ 4) ความรู้ระดับคุณค่าความเชื่อ (Care-Why) ซึ่งเป็นแรงขับมาจากภายในจิตใจให้ต้องทำสิ่งนั้น ๆ เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ (สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทร. 2548 : 15)

คำว่า “การเรียนรู้” พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้ความหมายว่า เป็นกระบวนการรับรู้ข่าวสาร ข้อมูล และประสบการณ์ อันนำไปสู่การรู้แจ้งเห็นจริง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ เน้นกระบวนการพัฒนาของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ ความเข้าใจ และการปรับเปลี่ยนทางความคิดและพฤติกรรม ซึ่งสอดคล้องกับนักจิตวิทยา ที่ให้ความหมาย “การเรียนรู้” ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อันเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือการฝึกหัดทำ และการเปลี่ยนแปลงปริมาณความรู้ของบุคคล (สรางค์ โค้วตระกูล. 2544 : 45) นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศ วะสี ยังได้กล่าวถึง ยุทธศาสตร์การจัดการเรียนรู้ของชุมชนในทศวรรษใหม่ว่า ธรรมชาติ คือ การเปลี่ยนแปลง และเครื่องมือที่จะทำให้ดำรงอยู่รอดได้กับการเปลี่ยนแปลง คือ “การเรียนรู้” ซึ่งการเรียนรู้แบบใหม่จะเป็นการปรับเปลี่ยนมนุษย์

ทั้งโครงสร้างในสมองและโครงสร้างทางสังคม ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน “บนพื้นฐานของความสมดุล” โดยเริ่มจาก “สัมมาทิฐิ” คือความเห็นชอบเพื่อการอยู่ร่วมกัน และ “สัมมาสังกัปปะ” คือความดำรงชอบในการอยู่ร่วมกัน จึงต้องเปลี่ยนจากการนำตนเองเป็นที่ตั้ง เป็นการนำศีลธรรม การอยู่ร่วมกันเป็นตัวตั้ง และเชื่อมด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ “ความเป็นสุขของชุมชน” จะเกิดขึ้นได้ด้วยการส่งเสริมให้ชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติให้เกิดความเข้มแข็ง และสามารถดูแลตนเองได้ ซึ่งอาจเป็นความรู้เก่าที่มีอยู่ในชุมชน หรือเป็นการเสริมความรู้ใหม่ ๆ ให้กับชุมชนก็ได้ แต่ต้องเน้นที่การเรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติ และพัฒนาอย่างมีบูรณาการ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีความสัมพันธ์กันและมีผลกระทบถึงกันทั้งหมดซึ่งเป็นไปตามกฎธรรมชาติ (สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร. 2548 : 11) การเรียนรู้ที่ดีจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในความรู้สึกรู้จักคิดของมนุษย์ และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีในระหว่างกันและกัน มิใช่มุ่งเอาเปรียบและแสวงหากำไรสูงสุด ทำให้การ “แข่งขัน” กลายเป็น “การแย่งชิง” (กัมปนาท ภัคติกุล. 2512)

สำหรับในทางพุทธศาสนา พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสว่า “การเรียนรู้” จะเกิดขึ้นจากคนใดคนหนึ่งก็ได้ เพราะมีองค์ประกอบ 2 อย่างรวมกัน คือ “โยนิโสมนสิการ” ถือเป็นองค์ประกอบภายในตัวบุคคล ที่ทำให้เกิดความกระหายอยากเรียนและเกิดปัญญา ไตร่ตรอง หาเหตุผล ใคร่ครวญในสิ่งที่พบเห็นมาให้ลึกซึ้งจึงเกิด “การเรียนรู้” และประการที่สอง คือ “ปรโตโฆชะ” ซึ่งเป็นองค์ประกอบภายนอกตัวบุคคลในสิ่งที่เป็นสิ่งแวดล้อมรอบกายที่บุคคลสามารถได้ยิน ได้ฟัง ได้เห็น ได้จับต้อง ที่มากระทบกับบุคคล แล้วบุคคลในองค์ประกอบภายใน “โยนิโสมนสิการ” ใคร่ครวญไตร่ตรองแล้วจึงเกิด “การเรียนรู้ขึ้น” ขณะที่ ประพนธ์ ผาสุกยัต สถาปนส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) ในบทความเรื่อง “นวัตกรรม การเรียนรู้สู่การศึกษาที่แท้” กล่าวว่า “นวัตกรรมการเรียนรู้” จะเกิดขึ้นได้จำเป็นต้องอาศัย “วิถีคิด” ที่ออกนอกกรอบเดิมที่เคยชิน เรียกว่าจะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่มีอยู่เดิม เกี่ยวกับการเรียนรู้ใหม่ จากเดิมที่เข้าใจว่า การเรียนรู้ คือ การศึกษาเพียงเพื่อให้ได้รู้ มาเป็นการ

เรียนรู้ที่นำมาใช้พัฒนางาน พัฒนาชีวิต ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้แบบนี้จึงเป็นความรู้ชนิดที่แนบแน่นอยู่กับงาน เกี่ยวพันอยู่กับปัญหา (สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทร. 2548 : 67)

8.2 กระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้

David Mathews ประธานมูลนิธิเคตเตอร์ริง ได้ให้ความหมาย “กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน” ว่าเป็นสิ่งที่เราเรียนรู้จากและผ่านการแลกเปลี่ยนกับคนอื่น เพื่อค้นหาสิ่งที่มีคุณค่าต่อตนเองในฐานะชุมชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของ “การพัฒนาชุมชน” ในวิถีทางที่ทำให้ประชาชนรู้สึกเป็น “เจ้าของ” ชุมชน ในการสร้างความเป็นชุมชน (Sense of Community) เช่น อะไรคือ สิ่งที่มีคุณค่าต่อตัวเรา (ชุมชน) อะไรคือ ผลประโยชน์ร่วมของเรา อะไรคือ เป้าหมายของเรา และเป้าหมายนั้นตรงกันหรือไม่ และอะไร คือสิ่งที่เราคิดเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น

กระบวนการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชนและสาธารณะ จะทำให้เรารู้ในสิ่งที่ต้องการรู้ ซึ่งไม่อาจรู้ได้โดยลำพัง ดังนั้น “กระบวนการเรียนรู้” จึงเป็นการเปิดให้ประชาชนกำหนดหรือนิยามประเด็นปัญหาร่วมกับคนอื่น ซึ่ง ศาสตราจารย์ นายแพทย์ พิจารณ์ พานิช ได้สื่อความหมายเป็น “ชุมชนนักปฏิบัติ” (Community of Practice) ว่าเป็นเครื่องมือเชื่อมโยง (Connect) คน โดยการรวมตัวกันของผู้ที่สนใจปัญหาเดียวกัน หรือผู้ปฏิบัติงานคล้าย ๆ กัน ที่ต้องใช้ความรู้ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน มาแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และวิธีการทำงานกันอย่างสม่ำเสมอ (Knowledge Sharing) เพื่อสร้างขีดความสามารถในการปฏิบัติงานแก่สมาชิก

สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทร (2548 : 12) ได้อธิบายคำว่า “กระบวนการความรู้” (Knowledge Process) เป็นการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน โดยอาศัยวิธีการต่าง ๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดความรู้และความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นแบบแผนหรือขบวนการความคิดของบุคคลที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปสู่ผลอีกอย่างหนึ่ง หรือเป็นกระบวนการระบบคิดของบุคคลนั่นเอง

Prof. Nonaka and Dr. Takeuchi แห่งมหาวิทยาลัยฮิโตสุบาชิ ได้มีมุมมองของการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) ที่ทราบกันโดยทั่วไปในชื่อ เซกิ โมเดล (SECI Model) ซึ่งย่อมาจาก S = Socialization , E = Externalization , C = Combination , I = Internalization ได้แบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ 1) ความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ภายนอกที่จับต้องได้ สามารถ ถ่ายทอดให้คนอื่น ๆ ได้ง่าย เช่น ความรู้

ในคู่มือ ตำรา ฯลฯ 2) ความรู้แฝง ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่อาจเกิดจากสัญชาตญาณ หรือการปฏิบัติตน อาจเป็นความเชื่อ ค่านิยม ซึ่งเป็นความรู้ที่ถ่ายทอดได้ยาก ต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง (สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร. 2548 : 17)

อาจารย์อดิสร จันทรสุข จากสถาบันอาศรมศิลป์ ได้จัดการเรียนรู้โดยผ่านกิจกรรมทาง “ศิลปะ” ที่เชื่อมโยงกับ “กระบวนการเรียนรู้” ในชุมชนว่า “เวลาเราจะทำงานกับปัจเจกกลุ่ม และชุมชน จะมีเงื่อนไขที่แตกต่างกัน บางครั้งชุมชนเดียวกันแต่มีความหลากหลายภายในชุมชนสูง เพราะฉะนั้น การที่เราจะทำงานอะไรก็ตาม ต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ รอบด้านว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับงานที่ทำอย่างไร อะไรคือปัจจัยที่เป็นอุปสรรคขัดขวางงานที่เราจะทำ อะไรคือ ปัจจัยส่งเสริมให้งานไปสู่ความสำเร็จ และวิธีการไปสู่เป้าหมายอาจมีได้หลายวิธี ที่สำคัญ คือ เราต้องรู้ว่า เป้าหมายสูงสุดคืออะไร เพื่อจะได้มุ่งไปสู่ทิศทางนั้นได้ไม่หลงทาง” (สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร. 2548 : 110)

ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์ จากมูลนิธิพลังนิเวศและชุมชน ได้กล่าวถึง เป้าหมายการจัดการกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน คือ เพื่อสร้างปัญญาให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้อย่างบูรณาการหรือเพิ่มเสริมสร้างพลังให้คนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองได้มากขึ้น รวมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการเชื่อมต่อประสบการณ์ระหว่างบุคคลและชุมชน โดยผ่านกระบวนการกลุ่มและเครือข่ายการเรียนรู้มีขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน 5 ขั้นตอน โดยเริ่มจาก “รวมคนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน และร่วมรับผลจากการกระทำ” โดยการใช้ ผู้นำในชุมชน เป็นเครื่องมือในการรวมคน อาจเป็น พระภิกษุ ครู หมอพื้นบ้านผู้นำจิตวิญญาณด้านพิธีกรรม หรือผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งผู้นำเหล่านี้มักเป็นผู้นำตามธรรมชาติ ซึ่งมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ เสียสละอดทน อดกลั้น และมีจิตใจอาสาสมัครออนไลน์ (ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์. 2542)

จากการศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวคิดในการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ตำบลศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ เน้นกระบวนการพัฒนาของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ ความเข้าใจ ที่จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีต่อกัน ไม่มุ่งเอาเปรียบกันและกัน และใช้เป็นแนวทางการจัดการกระบวนการเรียนรู้จากความรู้เดิมในกลุ่ม ผสมผสานกับ

ความรู้จากภายนอก โดยการเชิญนักวิชาการด้านการบันทึกข้อมูลทางการเงินและการจัดการทางการเงิน ตามแนวคิดทางสายกลาง เพื่อเสริมสร้างพลังในชุมชนในการพัฒนาตนเองด้านการบันทึกข้อมูลทางการเงินฟาร์มและพัฒนการใช้ข้อมูลทางการเงิน เพื่อการพัฒนากิจการฟาร์มโคนม ให้เกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มขึ้น โดยผ่านกระบวนการกลุ่มและเครือข่าย การเรียนรู้พึ่งพาอาศัยกัน โดยเริ่มต้นจาก รวมคนที่มีความหมายเดียวกัน คือ ต้องการบันทึกข้อมูลทางการเงินฟาร์มโคนม เพื่อรู้ทิศทางการเงิน เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้การดำเนินฟาร์มโคนม ได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

9. ทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชนและเครือข่ายสังคม

การประกอบอาชีพทำฟาร์มโคนมของเกษตรกร จังหวัดมหาสารคาม ถือเป็นเศรษฐกิจชุมชนที่มีเครือข่ายที่ให้ความช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกันทั้งในระดับบุคคลและองค์กร ในที่นี้จะขอกกล่าวถึงประเด็นต่อไปนี้

9.1 ความหมายและความสำคัญ

สำนักงานประสานงานวิจัยเชิงบูรณาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ให้ความหมายเศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายการผลิต โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้น คือ ให้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์บนรากฐานความสามารถที่มีอยู่จากการใช้ “ทุนของชุมชน” ซึ่งรวมทั้งที่เป็น ทุนทางสังคม เช่น วิธีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน โรงเรียน ที่ดิน ทรัพยากร การคมนาคมขนส่ง โดยสมาชิกในชุมชนจะเป็นผู้ตัดสินใจว่า พวกเขาจะผลิตอะไรได้บ้างตามศักยภาพและทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วผลิตอย่างไร และจะแบ่งผลประโยชน์กันอย่างไร หรือจะกล่าวได้ว่า ชุมชน “คิดเอง ทำเอง ได้เอง” โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ ครอบครัวยเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด มีความพอเพียงพึ่งตนเอง โดยการใช้แรงงานเป็นส่วนมาก พึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรในท้องถิ่น พึ่งตนเองและพึ่งกันเองในชุมชนก่อน และขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจชุมชนนั้นฝังตัวในสังคมและวัฒนธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจ

ที่มีความสำคัญที่มีความเหมาะสมกับความเป็นอยู่และลักษณะของสังคมไทย ที่มองและวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ แบบองค์รวมอย่างเป็นระบบ เป็นระบบเศรษฐกิจแบบกระจายตัว กระจายความเข้มแข็ง และยั่งยืนไปสู่ทุกภูมิภาค สามารถพัฒนาขีดความสามารถของคนในครอบครัว ชุมชนจากการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้พึ่งตนเองได้ตั้งนั้นเศรษฐกิจชุมชนจึงเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปพร้อม ๆ กัน (สำนักงานประสานงานวิจัยเชิงบูรณาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้. 2550) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2544 : 36) กล่าวถึง แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น ว่าเป็นเศรษฐกิจของชาวไทย ที่เป็นภาพที่ซ้อนอยู่ข้างล่างของภาพของความเจริญรุ่งเรืองข้างบน ซึ่งเป็นของคนอื่น เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจที่กระจาย ไม่กระจุกตัวเหมือนเศรษฐกิจรัฐ หรือเศรษฐกิจทุน หมายถึงความเจริญจะกระจาย การติดต่อจะเป็นแนวนอน เป็นระบบตลาดไม่มีผูกขาด มีการติดต่อกันแบบค้าขายโดยทางตลาดท้องถิ่น อาจช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นเครือข่ายแทนการแข่งขัน เป็นเศรษฐกิจที่ความเจริญกระจายอยู่ทั่วประเทศ รวมทั้ง ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศ วะสี ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก และเอ็น จี โอ ทั้งหลายที่มีแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน รวมทั้ง ท่านอาจารย์ ปรีดี พนมยงค์ ที่ได้เค้าโครงระบบเศรษฐกิจตามแนว เพรตเดริก ลิส (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2544 : 38) ในขณะที่แนวคิดหลักทฤษฎีมาร์กซิสม์ว่าด้วยวิธีการผลิตแบบเอเชีย คือ สังคมเอเชียในระดับรัฐ รัฐได้ครอบงำทำให้ทุนอิสระเกิดขึ้นได้ยาก และในระดับหมู่บ้านก็มีแรงยึดเหนี่ยวกันภายในสูง ทำให้ไม่มีชนชั้นอิสระที่แตกออกมาจากหมู่บ้านเป็นชนชั้น กระฎุมพี เป็นระบบเศรษฐกิจที่รอวันตาย ไม่ช้าจะถูกผนวกรวมเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุน แต่ละส่วนของชุมชนจะกลายเป็นส่วนเสี้ยวของระบบทุน แรงงานครอบครัวกลายเป็นแรงงานรับจ้าง เครือข่ายครอบครัวจะสูญสลาย โดยทฤษฎีมาร์กซิสม์จะมีความโต้แย้งกับทฤษฎี นีโอ คลาสสิกส์ (Neo-classic) ที่ว่า มาร์กซิสม์มองเห็นระบบทุนกับการชุดรีดของระบบทุน ในขณะที่ทฤษฎี นีโอคลาสสิกส์กลับมองเห็นว่าระบบทุนเป็นระบบการแข่งขันเสรี

9.2 แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย มีอยู่หลายแนวทาง แต่มีเป้าหมายในการนำชุมชนไปสู่การพึ่งตนเอง ทั้งแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ วิสาหกิจชุมชน และอื่น ๆ ประกอบด้วย 1) แนวคิดที่ว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับ

ประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค จากการใช้ “ทุนของชุมชน” 2) แนวคิดเศรษฐกิจพึ่งตนเอง ใช้แนวคิดของพุทธศาสนา “ตนนั้นแหละเป็นที่พึ่งแห่งตน” แนวคิดนี้เห็นว่าฐานที่สำคัญที่สุดของคน คือ คนจำเป็นต้องกิน ต้องบริโภค ดังนั้นการผลิตจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่สุดของคน ส่วนการค้า การตลาดมีความสำคัญรองลงมา กล่าวคือ เกษตรกรจำเป็นต้องผลิตไว้กินในครอบครัวให้เพียงพอก่อน ส่วนที่เหลือจึงนำสู่ตลาดและสามารถกำหนดราคาเองได้โดยมีลักษณะที่ชุมชนเป็นเจ้าของและดำเนินการเอง ผลผลิตมาจากกระบวนการชุมชน ที่ริเริ่มสร้างสรรค์ จากชุมชน จากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นบวภูมิปัญญาสากล โดยมีกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง กิจกรรมต่าง ๆ อย่างบูรณาการด้วยการพึ่งตนเอง (สำนักงานประสานงานวิจัยเชิงบูรณาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้. 2550) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด (Alexander Vasil'evich Chayanov) ชาวรัสเซีย เจ้าของผลงาน ทฤษฎีเศรษฐกิจชาวนา (Theory of Peasant Economy) ได้ให้แนวคิดที่ว่า สังคมชาวนาเป็นระบบสังคมเศรษฐกิจลักษณะหนึ่ง ที่แตกต่างจากระบบศักดินา ทุนนิยม และสังคมนิยม เป็นอีกระบบเศรษฐกิจหนึ่ง ที่มีเส้นทางที่สามารถจะเป็นระบบเศรษฐกิจแห่งชาติที่จะเจริญโดยตัวเองได้ อีกทั้งชาวนายังเป็นผู้มีเหตุผล และมีพฤติกรรม 2 บทบาท คือ บทบาทการเป็นหัวหน้าครอบครัว และบทบาทการเป็นผู้ประกอบการ (มงคลเลิศ ด่านธานินทร์. 2554 : 25 - 26) ในขณะที่เศรษฐกิจชุมชน ณ ระดับสากล “มหาตมะ คานธี” ได้เสนอหลักสำคัญ 2 ข้อ ที่สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้าน คือ 1) หลัก สวเทศี (Swadesshi) แปลว่า เกิดขึ้นภายในประเทศ หรือเป็นพื้นเมือง คือ ให้ใช้ประโยชน์จากท้องถิ่นและสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวก่อน ควรซื้อของที่ผลิตได้ภายในประเทศ ตลาดภายในประเทศมาก่อนตลาดต่างประเทศ และ 2) หลัก สวาราช (Swaraj) หลักนี้เสนอว่า ชุมชนหมู่บ้านเป็นสาธารณรัฐ (Republic) ในตัวเอง ควรปกครองตัวเอง (Autonomy) และต่อมาก็มีนักเศรษฐศาสตร์คนสำคัญที่ได้พยายามที่จะประกอบเศรษฐกิจภายในขึ้นเป็น เศรษฐกิจแห่งชาติ

ส่วนแนวคิดเครือข่ายสังคมถือเป็นกระบวนการทัศน์ในศาสตร์ยุคตีใหม่ ซึ่งมีความแตกต่างจากศาสตร์สาขา ฟิสิกส์ ชีววิทยา มานุษยวิทยา สังคมวิทยา และจิตวิทยา ในประเทศไทยได้พยายามจัดตั้งเครือข่าย โดยอาศัยบุคคลในโครงสร้างเครือข่ายที่ออกแบบไว้เป็นกลไกดำเนินการ ซึ่งมีโอกาสล้มเหลวมาก เพราะส่วนมากเป็นเครือข่ายแบบจัดตั้ง

Boissevain (1974 : 22) ให้นิยามของ เครือข่ายทางสังคม ว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลโดยมีการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน สำหรับ พระมหาสุทนต์อากาโร (2547 : 6) ให้นิยามของเครือข่ายทางสังคม ว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย โดยเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ เช่น กิจกรรม การสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลาย

จากการศึกษาแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปแนวคิดเครือข่ายสังคมได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับองค์กร และองค์กรกับองค์กรที่มีการติดต่อสื่อสาร มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องกันอย่างพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งอาชีพฟาร์มโคนมของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ตำบลศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ถือเป็นเศรษฐกิจชุมชนที่มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านเกษตรกรรม บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นบวกภูมิปัญญาสากล ที่มีเครือข่ายทางสังคมที่พึ่งพาอาศัยกันและกัน จากการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น สำนักงานส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สำนักงานปศุสัตว์ สำนักงานตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ สหกรณ์โคนม สถาบันการเงิน และสถาบันการศึกษา เป็นต้น และงานวิจัยนี้ได้ยึดหลักเศรษฐกิจชุมชนและเครือข่ายชุมชนเป็นแนวคิดที่ว่าเศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจที่กระจาย ไม่กระจุกตัวเหมือนเศรษฐกิจรัฐ หรือเศรษฐกิจทุน การติดต่อจะเป็นแนวนอน เป็นเศรษฐกิจที่เกิดจากแนวคิดของชุมชนที่แปรผันมาจากการเพาะปลูกที่มีปริมาณและคุณภาพต่ำ เป็นระบบตลาดไม่มีผูกขาด มีการติดต่อกันแบบค้าขายโดยทางตลาดท้องถิ่น คือสหกรณ์โคนมมหาสารคามเป็นเครือข่ายตัวแทนด้านการตลาด มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดความความร่วมมือ พึ่งตนเอง และการพึ่งพาอาศัยเรื่องการดูแลโคนม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการทำปศุสัตว์จากกรมปศุสัตว์ มีการตรวจสอบความถูกต้องและความโปร่งใสในการดำเนินงานจากองค์กรตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ มีแหล่งสนับสนุนการลงทุนจากสถาบันการเงิน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาการงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม อีกทั้งเกษตรกรยังสามารถเป็นได้ทั้งผู้นำและผู้ตามจึงสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นผู้ประกอบการที่ดีได้

ดังนั้นจึงถือได้ว่าเป็นผู้นำ และผู้ตามของเกษตรกรส่งผลต่อการสร้างนวัตกรรมด้านการจัดการทางการเงินด้วยแนวคิดทุนนิยมสายกลางได้ง่ายขึ้น

10. แนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research : CBR)

การศึกษากระบวนการบันทึกข้อมูลทางการเงินและกระบวนการจัดการทางการเงิน เพื่อเพิ่มผลตอบแทนฟาร์มโคนม กลุ่มเกษตรกร ตำบลศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของชุมชนจากความต้องการของชุมชน ชุมชนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ เพื่อประโยชน์ร่วมกัน ด้วยการ การตั้งคำถาม แล้วค้นหาคำตอบ ซึ่งก็คือ การศึกษาด้วยกระบวนการวิจัย (Research-Based Learning) รองศาสตราจารย์ ดร.สุธีระ ประเสริฐสรรพ ได้ให้ความเข้าใจว่า วิจัย คือ เครื่องมือพัฒนาความคิดให้เป็นระบบ เป็นเครื่องมือการศึกษาที่ให้ทั้งเรียนความรู้ เรียนคิด และรู้จักคิด แต่ต้องเห็นและเข้าใจกระบวนการวิจัยในงานวิจัย ต้องคิดใคร่ครวญให้เห็นนามธรรมในรูปธรรม ผู้เกี่ยวข้องในระบบการศึกษาจะต้องมองวิจัยให้เห็น “กระบวนการ” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ วิจัยเป็นกระบวนการฝึกการเรียนรู้ (คิด) ของคนที่ได้ผลต่างจากการเรียนหนังสือ (เรียนตัวความรู้) เพราะวิจัยต้องได้ความรู้ด้วยตนเอง (กระบวนการคิดได้ด้วยตนเอง “รู้เฉพาะตน”) (สุธีระ ประเสริฐสรรพ. 2554 : 77)

ในช่วงศตวรรษที่ 20 ได้มีการแตกตัวของงานพัฒนาการด้านงานวิจัยประเภทต่าง ๆ อย่างมากมาย (เทียนฉาย กิระนันท์. 2537 : 25) ได้แบ่งประเภทงานวิจัยออกเป็น 3 ประเภท คือ งานวิจัยเชิงทฤษฎี (Theoretical Research) งานวิจัยเชิงประจักษ์ (Empirical Research) และงานวิจัยเชิงปฏิบัติ (Action Research) ต่อมาในช่วง 3-4 ทศวรรษสุดท้ายของศตวรรษที่ 20 ในแวดวงวิชาการก็ได้รู้จักงานวิจัยแบบใหม่ ๆ สไตล์แปลก ๆ เช่น งานวิจัยเชิงนโยบาย งานวิจัยประเมินผล งานวิจัยแบบมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติการ (Participatory Action Research : PAR) สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (ส.ก.ว.) มีแนวคิดเกี่ยวกับ “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” ว่าเป็นหนึ่งในแนวคิด ทฤษฎี และวิธีการจากสำนักวิจัยเชิงปฏิบัติการ รูปแบบหนึ่งที่เน้นให้ “คน” ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานวิจัย โดยเน้นการปฏิบัติการในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการวิจัยที่มีความโดดเด่น และมีลักษณะเฉพาะตั้งแต่คิด ตั้งคำถาม วางแผน และทำวิจัยเพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบ โดยเน้นจากการเรียนรู้การทำงานวิจัยในลักษณะเป็น

เชิงปฏิบัติการจริง (Action Research) เพื่อแก้ปัญหาให้กับตัวเอง โดยมีกระบวนการอย่างมีเหตุผลที่ไม่ได้มุ่งเน้น “ด้านงานวิจัย” แต่มุ่งเน้นที่การสร้าง “ความรู้” จากกระบวนการวิจัยในฐานะเป็น “เครื่องมือ” ที่จะเพิ่มพลัง (Empowerment) ให้กับชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมกันจัดการชีวิตของตัวเอง ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่จะนำไปสู่ การเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและงานวิจัยเล่มนี้ จะเป็นลักษณะงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ประยุกต์ใช้เทคนิคการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และเทคนิคการสนทนากลุ่ม คือ เทคนิคการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้ 1) คัดเลือกชุมชน และทำความรู้จักกับชุมชน โดยการสำรวจข้อมูลพื้นฐานร่วมกัน และอธิบายวิธีการของงานวิจัย 2) การลงมือทำวิจัย ระยะนี้เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ทีมวิจัย เริ่มวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน การออกแบบการวิจัยร่วมกัน การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน และการนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชาคม 3) การวางแผนวิจัย ปฏิบัติการ โดยมีการทำแผนงานโครงการที่ชุมชนต้องการแก้ไขปัญหามีการวางแผนกิจกรรม แผนงบประมาณ และบุคลากรที่เข้าร่วม 4) การนำแผนวิจัยไปปฏิบัติ โดยมีการชี้แจงถึงแผนที่จะลงปฏิบัติการให้กับทีมงาน รวมทั้งอาสาสมัครที่จะเข้าร่วม และ 5) การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน ที่ใช้วิธีแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน และมีการนำเสนอผลการติดตามและประเมินต่อที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน และ เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแต่ละประเด็นปัญหา โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้คอยจุดประเด็นในการสนทนาเพื่อชักจูง ให้กลุ่มเกิดแนวคิด และแสดงความคิดเห็นต่อประเด็น โดยมีผู้สนทนาในแต่ละกลุ่มประมาณ 6-10 คน ที่เลือกเป็นประชากรเป้าหมาย (สินธุ์ สโรบล. 2554 : 36)

ตามทัศนะของ Ernest T. Stringer ต่องานวิจัยเพื่อท้องถิ่น หรือที่เรียกว่า “Community-Based Action Research” ถือว่าเป็นงานวิจัยที่มุ่งประกาศถึงคุณค่าของสังคมในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย 1) ประกาศให้สังคมเห็นถึงคุณค่าความเป็นประชาธิปไตยในงานวิจัยที่มุ่งเน้น “อำนาจของประชาชน” ในกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา 2) ประกาศถึงคุณค่าของความเท่าเทียมกันของประชาชน ในการตัดสินใจและการแก้ไขปัญหา 3) เป็นการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนในฐานะที่ใช้งานวิจัยในการสร้าง

เสริมศักยภาพความเป็นอยู่ของชีวิตอย่างเต็มความสามารถของมนุษย์ สินธุ์ สโรบล. 2554 : 12 ; อ้างถึงใน Ernest T. Stringer. 1999 : 10)

10.1 คุณลักษณะ / ธรรมชาติของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ในช่วงปี 2541-2551 สังกมไทยได้เริ่มคุ้นเคยกับงานวิจัยสายพันธุ์ใหม่ คือ “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” รองศาสตราจารย์ดร.กาญจนาแก้วเทพ ได้สันนิษฐานว่า งานวิจัยสายพันธุ์ใหม่นี้ น่าจะเป็นงานวิจัยที่ถูกผสมผสานจากงานวิจัย 3 แหล่ง คือ 1) งานวิจัยวิชาการ ที่ยังรักษา “แก่น” ของขั้นตอนต่าง ๆ ที่จำเป็นของวิธีการทางวิทยาศาสตร์เอาไว้ แต่สำหรับการเตรียม ฐานความรู้ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จะใช้วิธีการจัดการความรู้ ในรูปแบบการจัดเวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้ 2) งานวิจัยพัฒนา ที่ยังรักษาเป้าหมายที่จะนำเอาความรู้ที่ค้นพบไปเกิดกิจกรรม เพื่อการ ปรับปรุงในทางที่ดี และ 3) วิธีแบบชาวบ้านที่ถือเอาชาวบ้านเป็นนักวิจัย โดยทุกขั้นตอน ต้องถูกกำกับด้วยวิถีชาวบ้าน เพื่อให้เกิดงานวิจัยที่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้ ซึ่งมีเป้าหมาย คือ “สร้างสรรค์ปัญญา” (ของคนทำวิจัย) นำไป “พัฒนาท้องถิ่น” และเป้าหมายสูงสุดคือ “พัฒนา ตัวนักวิจัย” โดยมีคุณลักษณะหรือธรรมชาติที่โดดเด่น คือ 1) เป้าหมายของ CBR “ต้องสร้างสรรค์ปัญญา” ของคนทำวิจัย เพื่อนำไปพัฒนาท้องถิ่นกล่าวคือเป้าหมายของงานวิจัย CBR ต้องพัฒนาตัวนักวิจัย (ที่เป็นชาวบ้าน) แล้วต้องนำความรู้ไปแก้ปัญหาได้จริง และได้ องค์ความรู้ใหม่ ๆ ทางวิชาการ 2) คนทำวิจัยคือชาวบ้านเน้นมุมมองหลาย ๆ ด้าน และ การแก้ปัญหาด้วยตัวเอง 3) เน้นกระบวนการติดตั้งปัญญา ยกระดับวิธีคิดใหม่แก่ชาวบ้าน ที่เข้าร่วมวิจัย 4) ลักษณะโครงสร้างและกลไกเพื่อการเกื้อหนุน โดยตั้งศูนย์ประสานงาน หรือ โหนด/พี่เลี้ยง ที่ทำหน้าที่เป็นสะพานทอดเชื่อมสู่การเป็นนักวิจัยของชาวบ้าน 5) คุณค่าสำคัญของงานวิจัย CBR คือเป็นกลไกในการกระจายปัญญาสู่ท้องถิ่น 6) มีลักษณะสหวิทยาการ/บูรณา การโดยมีหลักการว่า “ของเก่าก็ไม่ทิ้ง ของใหม่ก็ไม่ปฏิเสธ” แต่ที่สำคัญคือการประสานให้ลงตัว ถูกฝาถูกตัวเพื่อให้ได้ประโยชน์มากที่สุด 7) ใช้กระบวนการแบบการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เพื่อค้นหาฐานความรู้ทดแทนการอ่านทบทวนวรรณกรรม 8) เน้นการใช้ ประโยชน์ได้จริง คือ เจ้าของปัญหาเป็นคนลงมือแก้ปัญหาเอง (โดยอาศัยความร่วมมือจาก ภายนอก) 9) งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research : CBR) ต้องมีคุณสมบัติ

เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) หรือ การพัฒนาและการวิจัย (Development and Research : D&R) และ 10) มีการสร้างความเข้าใจร่วมและการคืนข้อมูลให้ชุมชน ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมอย่างหนึ่งของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (กาญจนา แก้วเทพ. 2553 : 26)

10.2 วิธีวิทยาว่าด้วยกระบวนการของงานวิจัยท้องถิ่น

สินธุ์ สโรบล (2554 : 25) ได้สรุปกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไว้ 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การเตรียมชุมชนวิจัย เป็นการศึกษาวเคราะห์ปัญหาและสาเหตุต่อปรากฏการณ์ที่คนในชุมชนสัมผัสเป็นการร่วมกันศึกษาชุมชนในเบื้องต้น เพื่อร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา เพื่อพัฒนาโจทย์วิจัย และตั้งคำถาม ซึ่งเป็นการสร้างฝันของชุมชนที่ต้องการจะเดินต่อไป แล้วทบทวนโจทย์วิจัยร่วมกัน
- 2) การออกแบบและกำหนดแผนงานวิจัย ขั้นตอนนี้ จะเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายการจัดกิจกรรม วิเคราะห์หาทุนเดิมของชุมชน เพื่อการต่อยอดความรู้เดิม วางแผนช่วงเวลาดำเนินกิจกรรม มองหากลุ่มที่หลากหลายเข้ามาร่วมกิจกรรม อาจกำหนดและเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมาหนุนเสริม สร้างเครื่องมือและวิธีการวิจัยโดยเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น มีการวางแผนงบประมาณและวางแผนกำหนดความรับผิดชอบ
- 3) การปฏิบัติการวิจัย เป็นการวางแผนทางเลือก โดยกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการจะแก้ไข แล้ววางกิจกรรมและกำหนดเวลาการทำงาน รวมทั้งแบ่งความรับผิดชอบงาน มีการตรวจสอบและประเมินความเป็นไปได้ของแผนงานและกิจกรรมปฏิบัติ ทดลองทำหลาย ๆ วิธีที่จะช่วยให้เป้าหมายดีขึ้น โดยคัดเลือกอาสาสมัครเข้าร่วมตามความถนัด และอาจมีการอบรมและเสนอแนะวิธีทำงาน และประเมินผลโครงการปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วมต่อกิจกรรม เพื่อช่วยกันค้นหาวิธีทางเลือกใหม่ที่เหมาะสมกว่า และ
- 4) การวิเคราะห์สรุปบทเรียนเพื่อสร้างทางเลือก เป็นการสรุปบทเรียนหลังดำเนินกิจกรรมทุกกิจกรรม เพื่อประมวลความรู้ในเชิงเนื้อหาและกระบวนการ

10.3 เทคนิคและเครื่องมือการวิจัยท้องถิ่น

สินธุ์ สโรบล (2554 : 37) ได้กล่าวถึง เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจมีการใช้มากกว่าหนึ่งวิธีเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ อาจเรียกว่า “วิธีวิทยา” (Methodology) ดังต่อไปนี้

1. เทคนิคการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) คือ เทคนิคที่เชื่อว่า ข้อมูล เป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์ปัญหา มีขั้นตอนการปฏิบัติ 4 ขั้นตอน คือ 1) คัดเลือกชุมชนเพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐานร่วมกัน และทำความเข้าใจวิธีการงานวิจัย 2) ลงมือทำวิจัยในรูปของการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิเคราะห์ปัญหา ออกแบบการวิจัย เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อนำเสนอข้อมูลต่อสังคม 3) วางแผนวิจัยปฏิบัติการ เช่นวางแผนกิจกรรม แผนงบประมาณ และบุคลากรที่จะเข้าร่วม 4) นำแผนวิจัยไปปฏิบัติ และ 5) ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติพร้อมทั้งนำเสนอผลต่อชุมชน

2. เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) คือ การรวบรวมข้อมูลในประเด็นที่เจาะจงจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่จะต้องเป็นผู้ดำเนินรายการสนทนา (Moderator) คอยจุดประกายประเด็นสนทนา โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนาแต่ละกลุ่มประมาณ 6-10 คน การวิจัยเพื่อท้องถิ่นมักจะแทรกการสนทนากลุ่มเข้าไปเกือบทุกขั้นตอนตั้งแต่ การวิเคราะห์ชุมชน พัฒนาโจทย์วิจัย โครงการวิจัย ออกแบบการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปทเรียน

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมักประกอบด้วย ดังนี้

1. การทำแผนที่ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participation Mapping) คือ วิธีที่นักวิจัยและคนในชุมชนลงพื้นที่สำรวจข้อมูล (ทรัพยากร) ในชุมชนร่วมกันว่ามีอะไร ที่ไหนและอย่างไร ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้อาจได้ในรูปแผนที่ ซึ่งกลุ่มที่ร่วมทำแผนที่ชุมชนควรใช้ประมาณ 7-12 คน

2. เครื่องมือแผนภูมิสัดส่วน (Pie Diagrams) คือ การทำแผนภูมิเพื่อแยกแยะองค์ประกอบ ขององค์กรรวม เพื่อให้เห็นสัดส่วนต่าง ๆ ของข้อมูลที่ต้องการอย่างชัดเจน เช่น รายได้ ค่าใช้จ่ายจากแหล่งต่าง ๆ ลักษณะการใช้น้ำ ที่ดินของเกษตรกร เป็นต้น

3. เครื่องมือวิเคราะห์ฤดูกาลในการทำกิจกรรม (Seasonality Diagramming) คือ การทำแผนภูมิของกิจกรรมที่ทำตามฤดูกาลต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนได้ทราบความเคลื่อนไหวของตนเองในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งจะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และรู้จักการวางแผน เพื่อแก้ไขของชุมชนเอง และอาจไม่ได้เริ่มต้นจากเดือนมกราคมตามปฏิทินก็ได้

4. เครื่องมือสัมภาษณ์ (Interview) คือ วิธีการสื่อสารสองทาง (Two-Way Communication) ซึ่งสามารถสัมภาษณ์ได้ 2 วิธี คือ วิธีสัมภาษณ์รายบุคคล (Individual Interview) โดยการสัมภาษณ์ทีละคนจนได้ข้อมูลเป็นที่พอใจแล้วจึงสัมภาษณ์คนอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งวิธีนี้จะทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีความเป็นอิสระและมีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น ในการให้ข้อมูล ส่วนอีกวิธีหนึ่งก็คือ วิธีสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) ซึ่งจะเป็นการสัมภาษณ์หลาย ๆ คน พร้อมกัน ในการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง อาจเป็นกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กก็ได้ โดยทุกคนจะตอบคำถามเดียวกันหมด ดังนั้นคำตอบของคนใดคนหนึ่งอาจจะถูกชักนำเป็นคำตอบของคนอื่นก็ได้

5. เครื่องมือการสังเกต (Observation) คือ การค้นหาคำตอบจากพฤติกรรมของคนในชุมชนในแง่มุมต่าง ๆ เช่น การค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจากการสังเกตพฤติกรรมของคนในชุมชน ตลอดจนการสังเกตพฤติกรรมการให้ข้อมูลด้านต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งการสังเกตอาจเป็นการสังเกตแบบเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ หรือเป็นแบบมีโครงสร้างหรือไม่มีโครงสร้างก็ได้ หรือเป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเข้าไปปะปนอยู่ในชุมชนและทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนก็ได้

การวิจัย การจัดการทางการเงินด้วยหลักทุนนิยมสายกลาง เพื่อเพิ่มผลตอบแทน ฟาร์มโคนม ตำบลศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งต้องพัฒนาคน (ผู้ประกอบการ) เพื่อสร้างความรู้ที่จะนำไปพัฒนาอาชีพของท้องถิ่น โดยผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยวิธีวิทยาแบบการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของ สกว.7 ขั้นตอน คือ

- 1) การแสวงหาตัวนักวิจัย/เลือกพื้นที่วิจัย
- 2) จัดตั้งองค์กรนวัตกรรม
- 3) ออกแบบนวัตกรรม
- 4) กลยุทธ์นวัตกรรม
- 5) วิเคราะห์ข้อมูล
- 6) ขับเคลื่อนนวัตกรรม
- 7) สังเคราะห์ความรู้/สรุปองค์ความรู้

คืบข้อมูลสู่ชุมชน พร้อมทั้งการนำเทคนิคการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) รวมทั้งการใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มในกระบวนการวิจัยเกือบทุกขั้นตอนในการค้นหาคำตอบจากคำถามวิจัย

นโยบายรัฐเกี่ยวกับทิศทางอุตสาหกรรมนมไทย

จากการส่งเสริมการประกอบอาชีพการเลี้ยงโคนม ทำให้เกิดการขยายตัวในกลุ่มอุตสาหกรรมนมไทยอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องมีนโยบายเกี่ยวกับทิศทางของ

อุตสาหกรรมนมไทยที่ชัดเจนเพื่อสร้างความมั่นคงต่อการประกอบอาชีพของเกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงโคนม

จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2531 “...การเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพที่ดีสำหรับคนไทย เหมาะกับประเทศและถ้าใช้หลักวิชาการที่เหมาะสม ก็จะทำให้มีความเจริญ และมีรายได้ดี...”

นอกจากนี้ น้ามนยังถือเป็นอาหารสำคัญหนึ่งในการดำรงชีวิตตามหลักการรับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ เพื่อการเจริญเติบโต อีกทั้งการผลิตอาหารนมในประเทศไทย ยังมีปริมาณที่ไม่เพียงพอต่อการบริโภคภายในประเทศ รวมทั้งความต้องการของกลุ่มประเทศอาเซียน (เอเชียตะวันออกเฉียงใต้) ก็มีแนวโน้มที่สูงขึ้น ดังนั้นรัฐบาลจึงได้มีนโยบายเกี่ยวกับทิศทางอุตสาหกรรมนมไทย ดังต่อไปนี้ (องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย. 2551)

ปี พ.ศ. 2515-2546 รัฐมีนโยบายส่งเสริม และขยายฐานการผลิตน้ามน ทำให้เกิดการตื่นตัวการเลี้ยงโคนมและมีรายได้ที่มั่นคง การรณรงค์การบริโภคนมประสบผลสำเร็จ การแข่งขันเชิงพาณิชย์รุนแรง เกิดข้อตกลงการค้าเสรีทำให้การผลิตน้ามนเกินความต้องการการผลิตนมพร้อมดื่ม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ปี พ.ศ. 2547 ยุคองค์การการค้าโลก (World Trade Organization; WTO) และเขตการค้าเสรี (Free Trade Area ; FTA) รัฐมีนโยบายเพิ่มประสิทธิภาพและยกระดับมาตรฐานการผลิตน้ามนให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น และลดต้นทุนการผลิตเพื่อเป็นการปรับตัวรองรับ FTA ต่อการขยายตัวเขตการค้าเสรี

ปี พ.ศ. 2548-2558 รัฐมีนโยบายการผลิตน้ามนที่มีผลิตภาพสูง แข่งขันกับการนำเข้าโดยมุ่งหวังให้ผลิตภัณฑ์นมใช้น้ามนที่ผลิตได้ภายในประเทศ ร้อยละ 100 และการส่งออกเทคโนโลยีการผลิตน้ามน และผลิตภัณฑ์นมแข่งขันได้ในภูมิภาค ผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นเจ้าของอุตสาหกรรมการแปรรูปน้ามน และผู้บริโภคมั่นใจในการบริโภคผลิตภัณฑ์นมภายในประเทศ

ปี พ.ศ. 2559 รัฐมุ่งหวังให้อุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนมพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ในระบบกลไกตลาด องค์กรเกษตรกรสามารถบริหารจัดการอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนม ทั้งระบบ องค์กรส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย (อ.ส.ค.) ได้กล่าวถึง ปัญหาและ ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมนมไทย คือ ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น เกิดความไม่สมดุลกับการผลิตและการตลาด ส่วนประเด็นปัญหาของเกษตรกรและสหกรณ์ ก็คือ ปัญหาด้านต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น เนื่องจากราคาอาหารชั้นสูงขึ้น และขาดประสิทธิภาพการเลี้ยงโคนมเชิงธุรกิจ โดยขาดการพัฒนา องค์ความรู้ในเชิงการแข่งขัน มีความเคยชินกับระบบประกันราคารับซื้อ

ประชุม อินทรีโชติ (2554 : PPT) ว่าการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน ในระยะยาว ให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ให้มีความพร้อมรองรับการเปิดเสรีการค้า โดยมีการ วิเคราะห์ศักยภาพการผลิตโคนมและอุตสาหกรรมนมไทย พบว่า มีจุดแข็ง คือ เป็นอาชีพที่มี เสถียรภาพของรายได้และผลตอบแทนสูง เมื่อเทียบกับอาชีพเกษตรกรอื่น มีปัจจัยในการผลิต ที่สนับสนุนการเลี้ยงโคนมอย่างเพียงพอ นอกจากนี้ ยังมีโอกาสขยายการผลิตได้อย่างต่อเนื่อง จากการขยายตัวของความต้องการผลิตภัณฑ์นมและพันธุ์โคนมในกลุ่มประเทศอาเซียน อีกทั้ง ยังได้รับการสนับสนุนการจัดงบประมาณเพื่อซื้อนมในโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนจาก ภาครัฐ ในขณะที่เดียวกัน จุดอ่อน ก็คือ การขาดการวิจัยพัฒนาการใช้น้ำนมดิบสำหรับผลิตภัณฑ์ อื่น ๆ และราคาน้ำนมดิบในประเทศไม่สามารถแข่งขันกับราคาผลิตภัณฑ์นมที่นำเข้าจาก ต่างประเทศ อีกทั้งประเทศไทย ยังพบกับอุปสรรคที่ต้องเปิดเสรีทางการค้ากับประเทศคู่ค้าที่มี ศักยภาพการเลี้ยงโคนมที่ดีกว่า จึงทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมไทยต้องเร่งพัฒนาศักยภาพตนเอง เพื่อเตรียมพร้อมรองรับการแข่งขันที่จะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น หากเกษตรกรไม่เร่งปรับปรุง พัฒนาศักยภาพตนเอง ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นตามมาก็คือ การนำเข้าผลิตภัณฑ์นมมาทดแทน น้ำนมดิบของเกษตรกร ทำให้ประสบปัญหาน้ำนมดิบล้นตลาด ไม่มีแหล่งจำหน่าย หรือต้องขาย น้ำนมดิบราคาถูก และท้ายที่สุดต้องเลิกกิจการ ซึ่งในแผนยุทธศาสตร์โคนมของกรมปศุสัตว์ ได้มี ข้อเสนอในการปรับตัวที่ต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ 3 ด้าน คือ ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้วยแผนการเพิ่มการบริโภคนมสดในประเทศ ประกอบด้วย โครงการรณรงค์การบริโภคนมสด โครงการรับรองผลิตภัณฑ์นมสดและผลิตภัณฑ์นมเพื่อสุขภาพส่วนด้านการสร้างความเข้มแข็ง ให้กับภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมนม ประกอบด้วยโครงการติดตามการนำเข้าและส่งออก ผลิตภัณฑ์นม โครงการสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรการเกษตร และโครงการจัดทำ Milk Board

เพื่อเป็นตัวผลักดันการผลิต การตลาด และการบริโภค สำหรับด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต หรือลดต้นทุน ประกอบด้วย โครงการจัดระบบการจัดการฟาร์มโคนม โดยการจัดตั้ง และขยาย ฟาร์มตัวอย่าง (Best Practice Farm) โครงการผลิตอาหารหยาดคุณภาพดี โครงการผลิต นานาหญ้าและเมล็ดพันธุ์ โดยมีข้อสรุปแผนยุทธศาสตร์ด้านการวิจัยที่จะต้องเป็นงานวิจัยที่ต่อเนื่อง ให้เกิดผลทางเศรษฐกิจต่อเกษตรกรทั้งในแง่การลดต้นทุนและการเพิ่มรายได้โดยโครงการ ศึกษาวจัยและพัฒนาโคนม ผลิตภัณฑ์นม และสินค้าต่อเนื่อง

จากนโยบายการส่งเสริมเพื่อขยายฐานการผลิตน้ำนมของภาครัฐ จึงทำให้ปริมาณ การผลิตเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด เกิดการแข่งขันสูง ในตลาดนมโรงเรียน อีกทั้งยังต้องเผชิญกับสภาวะการแข่งขันในตลาดนมพาณิชย์กับคู่แข่งชั้น ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ ที่มีผลิตภาพที่สูงกว่าทั้งด้านประสิทธิภาพสินค้าและต้นทุนการผลิตที่ต่ำ กว่าจนเป็นปรากฏการณ์ที่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมทั่วประเทศ รวมทั้งกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม จังหวัดมหาสารคามต้องเผชิญอย่างถ่วงหน้ากัน

ปรากฏการณ์อุตสาหกรรมนม

จากการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมมากขึ้นในช่วงที่ผ่านมา ในขณะที่ อุปสงค์นมพร้อมดื่มเติบโต ในอัตราที่ชะลอลง จึงเป็นที่มาของโจทย์ใหม่ที่สำคัญที่โยงใยกับ FTAs และสะท้อนปรากฏการณ์ (Phenomenon) หรือ ในอีกมุมมองหนึ่ง ก็คือสถานการณ์ที่ขัดแย้งกันในตัวเองว่า น้ำนมดิบ ล้นตลาด (โดยเฉพาะในช่วงปิดเทอม) แต่การนำเข้านมผงก็ยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งขีด ความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมนมไทยในขณะนี้สามารถประเมินได้จากความแตกต่าง ระหว่างราคานมในประเทศ กับราคานมในตลาดโลกจากปรากฏการณ์อุตสาหกรรมนมต่อไปนี้ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2555 : 141)

1. ปรากฏการณ์อุตสาหกรรมนมต่างประเทศ

1.1 ด้านการผลิต

ปี พ.ศ. 2550-2554 จำนวนโคนมในประเทศผู้ผลิตที่สำคัญของโลก ประกอบด้วย อินเดีย สหภาพยุโรป บราซิล รัสเซีย สหรัฐอเมริกา จีน และ อื่น ๆ เพิ่มขึ้น ร้อยละ 1.3 ต่อปี ซึ่งในปี 2554 ประมาณว่าโคนมที่เลี้ยงในประเทศผู้ผลิตที่สำคัญๆ มีจำนวน 131.89 ล้านตัว เพิ่มขึ้น จาก 129.72 ล้านตัว ของปี 2553 คิดเป็นร้อยละ 1.67 ประเทศที่เลี้ยงโคนมมากที่สุด คือ อินเดีย มีถึง 44.90 ล้านตัว

ปี 2550-2554 การผลิตน้ำนมดิบในประเทศผู้ผลิตที่สำคัญ ประกอบด้วย สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา อินเดีย รัสเซีย บราซิล จีน และอื่น ๆ เพิ่มขึ้น ร้อยละ 1 ต่อปี โดยผลผลิตน้ำนมดิบในปี 2554 ของประเทศผู้ผลิตที่สำคัญๆ คาดว่าจำนวนรวม 446.66 ล้านตัน เพิ่มขึ้น จาก 439.21 ล้านตัน ในปี 2553 คิดเป็นร้อยละ 1.67 ประเทศผู้ผลิตน้ำนมดิบสูงสุด ได้แก่ สหภาพยุโรป ผลผลิตน้ำนมดิบรวม 136.60 ล้านตัน

อัตราการให้น้ำนมของแม่โคของประเทศที่สำคัญปี 2554 คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา ให้น้ำนมสูงสุดในอัตรา 9.66 ตันต่อปี รองลงมา คือ ญี่ปุ่น 9.15 ตันต่อปี และ แคนาดา 8.52 ตันต่อปี

ปี 2550-2554 ปริมาณการผลิตนมผงขาดมันเนยในประเทศผู้ผลิตที่สำคัญ ประกอบด้วย สหรัฐอเมริกา อินเดีย นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น บราซิล และอื่น ๆ เพิ่มขึ้น ร้อยละ 2.01 ต่อปี ประเทศผู้ผลิตนมผงขาดมันเนยสูงสุดคือ ประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 0.885 ล้านตัน

แนวโน้ม ปี 2555 คาดว่า จำนวนโคนมและผลผลิตน้ำนมของโลกจะเพิ่มขึ้น เล็กน้อย เพราะหลายประเทศต้องประสบกับภัยธรรมชาติและภาวะวิกฤตเศรษฐกิจโลกที่ผ่านมา จึงทำให้ความต้องการทั้งบริโภคและผลิตชะลอตัวตาม

1.2 ด้านการตลาด

ความต้องการบริโภค ปี 2550-2554 ความต้องการบริโภคของประเทศต่าง ๆ รวมกัน ประกอบด้วย อินเดีย สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา จีน รัสเซีย บราซิล และอื่น ๆ เพิ่มขึ้น ร้อยละ 1.51 ต่อปี ในปี 2554 มีความต้องการบริโภค 171.46 ล้านตัน เพิ่มขึ้นจาก 166.89 ล้านตันของปี 2553 คิดเป็น ร้อยละ 2.74 อินเดียคือประเทศที่บริโภคน้ำนมสูงสุด คือ 53.24 ล้านตันต่อปี

การส่งออก ผลิตภัณฑ์นมส่งออกที่สำคัญ ประกอบด้วยสหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย ยูเครน อินเดีย และอื่น ๆ ได้แก่ นมผงขาดมันเนย ในช่วงปี 2550-2554 การส่งออก นมผงขาดมันเนยของประเทศที่สำคัญเพิ่มขึ้น ร้อยละ 9.24 ต่อปี ซึ่งในปี 2554 การส่งออกของประเทศต่าง ๆ รวม 1.51 ล้านตัน เพิ่มขึ้นจาก 1.35 ล้านตันของปี 2553 คิดเป็น ร้อยละ 16.30 ประเทศที่ส่งออกจำนวนมากที่สุด คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา ส่งออก 0.41 ล้านตัน

การนำเข้าช่วงปี 2550-2554 นำเข้านมผงขาดมันเนยของประเทศที่สำคัญ ประกอบด้วย อินโดนีเซีย รัสเซีย เม็กซิโก ฟิลิปปินส์ จีน และอื่น ๆ เพิ่มขึ้น ร้อยละ 13.18 ต่อปี โดยในปี 2554 ปริมาณนำเข้าของประเทศต่าง ๆ รวม 0.94 ล้านตัน เพิ่มขึ้นจาก 0.91 ล้านตันของปี 2553 คิดเป็น ร้อยละ 6.59 ประเทศที่นำเข้ามากที่สุดคือ อินโดนีเซีย นำเข้า 0.23 ล้านตัน

แนวโน้มปี 2555 คาดว่าความต้องการบริโภคและการผลิตจะเพิ่มขึ้นเล็กน้อยตามการผลิต ส่วนการนำเข้า-ส่งออกเพิ่มขึ้นเล็กน้อยและค่อนข้างใกล้เคียงกับปี 2554 สามารถแสดงข้อมูลที่สำคัญตามตารางที่ 1- ตารางที่ 3 ต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลผลิตนํ้านมดิบในประเทศที่สำคัญของโลก (หน่วย : ล้านตัน)

ประเทศ	ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553*	ปี 2554*	อัตราเพิ่ม (%)
สหภาพยุโรป	132.60	133.85	133.70	135.35	136.60	.71
สหรัฐอเมริกา	84.21	86.17	85.88	87.46	88.77	1.21
อินเดีย	42.89	44.50	48.16	50.30	52.50	5.41
รัสเซีย	32.20	32.50	32.60	31.90	31.20	-0.81
บราซิล	26.75	27.82	28.80	29.95	30.85	3.66
จีน	35.25	34.30	28.45	29.10	30.50	-4.44
อื่น ๆ	78.12	73.78	75.08	75.15	76.66	0.83

รวม	428.12	432.92	432.67	439.21	446.66	1.00
-----	--------	--------	--------	--------	--------	------

* ประเมินการ คัดคะแนน

ที่มา : สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร (2555 : 145)

ตารางที่ 2 แสดงอัตราการให้น้ำนมของแม่โคในประเทศที่สำคัญของโลก (หน่วย : ตัน/ตัว/ปี)

ประเทศ	ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553*	ปี 2554*	อัตราเพิ่ม (%)
สหรัฐอเมริกา	9.16	9.25	9.33	9.59	9.66	1.43
ญี่ปุ่น	9.19	9.26	9.33	9.30	9.15	-0.04
แคนาดา	8.25	8.40	8.46	8.51	8.52	-0.78

* ประเมินการ คัดคะแนน

ที่มา: สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร (2555 : 145)

ตารางที่ 3 แสดงปริมาณการบริโภคน้ำนมในประเทศที่สำคัญของโลก

ประเทศ	ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553*	ปี 2554*	อัตราเพิ่ม (%)
อินเดีย	42.68	44.52	48.16	49.14	53.24	5.56
สหภาพยุโรป	33.33	33.74	33.70	33.95	34.00	0.46
สหรัฐอเมริกา	27.71	28.10	28.22	28.25	28.28	0.46
จีน	14.82	14.58	11.79	12.01	12.50	-5.20
รัสเซีย	12.00	12.10	12.11	11.80	11.70	-0.76
บราซิล	10.17	10.68	10.90	11.23	11.50	3.01
อื่น ๆ	19.95	19.90	20.73	20.51	20.24	.59
รวม	160.66	163.62	165.61	166.89	171.46	1.51

* ประเมินการ คัดคะแนน

ที่มา : สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร (2555 : 146)

2. ปราบปรามการฉ้อตสาหกรรมนมไทย

ในช่วงอดีตถึงปี พ.ศ. 2550 การเลี้ยงโคนมในประเทศไทยมีการพัฒนาและก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างรายได้แก่เกษตรกรประมาณ 23,000 ครัวเรือน หรือมากกว่า 130,000 คน และผู้ประกอบการจำนวนมาก คิดเป็นมูลค่าประมาณ 30,000 บาท ในปี พ.ศ. 2549 และ ปี 2550 ไทยได้เปิดตลาดนำเข้านมผงขาดมันเนยตามข้อผูกพันขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization ; WTO) และ ข้อตกลงการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Agreement ; AFTA) ปีละ 57,200 ตัน โดยจัดสรรให้กลุ่มผู้ประกอบการ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ประกอบการที่รับซื้อน้ำนมดิบในประเทศ จัดสรรให้ ร้อยละ 80 และกลุ่มผู้ประกอบการที่ไม่เกี่ยวข้องกับน้ำนมดิบ จัดสรรให้ ร้อยละ 20 ซึ่งแหล่งนำเข้านมและผลิตภัณฑ์นมที่สำคัญ ได้แก่ ประเทศนิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา เนเธอร์แลนด์ และฝรั่งเศส ส่วนตลาดส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ลาว กัมพูชา พม่า สิงคโปร์ และฮ่องกง ดังต่อไปนี้ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2555 : 141)

2.1 ด้านการผลิต

ในปี พ.ศ. 2550-2554 จำนวนโคนมเพศเมียเพิ่มขึ้น ร้อยละ 3.08 ต่อปี โดยในปี 2554 (1 ม.ค. 54) ประมาณว่ามีจำนวน 554,668 ตัว เพิ่มขึ้นจากปี 2553 ซึ่งมีจำนวน 523,770 ตัว คิดเป็นร้อยละ 5.9 และจำนวนแม่โคนมเพิ่มขึ้น ร้อยละ 1.60 ต่อปี เนื่องจากมีการปรับเพิ่มราคาน้ำนมดิบมาเป็นระยะ ๆ ทำให้แม่โคเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ โดยในปี 2554 มีแม่โค 310,522 ตัว เพิ่มขึ้นจาก 301,071 ตัวของปี 2553 คิดเป็น ร้อยละ 3.14 ส่วนผลผลิตน้ำนมดิบในช่วงปี พ.ศ. 2550-2554 เพิ่มขึ้น ร้อยละ 6.61 ต่อปี โดยในปี 2554 มีผลผลิต 938,000 ตัน เพิ่มขึ้นจาก 934,674 ตันของปี 2553 คิดเป็น ร้อยละ 0.36

แนวโน้มปี 2555 คาดว่าจำนวนแม่โคและผลผลิตน้ำนมดิบ จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเกษตรกรรายใหญ่ซึ่งมีจำนวนโคและผลผลิตน้ำนมดิบจะเพิ่มขึ้นตามการขยายตัวของฝูงโค ส่วนเกษตรกรรายย่อยจะมีแนวโน้มลดลงเนื่องจากการขยายตัวของฝูงโค ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากฟาร์มรายย่อยขนาดเล็กเป็นฟาร์มขนาดใหญ่

2.2 ด้านการตลาด

ความต้องการบริโภคในปี พ.ศ. 2550-2554 ต้องการบริโภคนมพร้อมดื่มเพิ่มขึ้น ร้อยละ 1.70 ต่อปี โดยในปี 2554 มีปริมาณการบริโภค 938,000 ตัน เพิ่มขึ้นจาก 934,674 ตัน ของปี 2553 คิดเป็นร้อยละ 0.36

ราคาในปี พ.ศ. 2554 ราคาน้ำนมดิบที่เกษตรกรขายได้กิโลกรัมละ 16.50 บาท ราคากลางรับซื้อน้ำนมดิบหน้าโรงงานกิโลกรัมละ 18.00 บาท

การส่งออกผลิตภัณฑ์นม ไทยส่งออกผลิตภัณฑ์นมหลายชนิด แต่ส่วนใหญ่ เป็นการนำเข้ามาแล้วส่งออก (Re-Export) สินค้าส่งออกส่วนมากมีสภาพเป็นครีมหรือนมผง ในรูปของเหลวหรือข้นเติมน้ำตาล เนยที่ได้จากนม นมผงขาดมันเนย นมข้นหวาน นมเปรี้ยว โยเกิร์ต เป็นต้น และเป็นการส่งออกไปยังประเทศใกล้เคียง เช่น สปป.ลาว กัมพูชา เมียนมาร์ สิงคโปร์ ฮองกง และฟิลิปปินส์ ในปี 2554 คาดว่าจะส่งออกผลิตภัณฑ์นมทั้งหมด 95,500 ตัน มูลค่า 4,717 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 0.46 และ ร้อยละ 0.51 ตามลำดับ

การนำเข้าผลิตภัณฑ์นม ไทยนำเข้านมและผลิตภัณฑ์นมต่าง ๆ ในแต่ละปี เป็นจำนวนมากกว่าแสนตัน มูลค่ากว่าหมื่นล้านบาท โดยมีนมผงขาดมันเนยเป็นผลิตภัณฑ์นำเข้า ที่สำคัญ และยังคงมีส่วนการนำเข้าสูงกว่าผลิตภัณฑ์นมนำเข้าอื่น ๆ มากกว่า ร้อยละ 30 ของ ปริมาณนมและผลิตภัณฑ์นมนำเข้าทั้งหมด สำหรับปี 2554 คาดว่าจะนำเข้าผลิตภัณฑ์นมทั้งหมด 180,000 ตัน มูลค่า 15,500 ล้านบาท ในจำนวนนี้มีนมผงขาดมันเนย 55,990 ตัน มูลค่า 5,875 ล้านบาท โดยนำเข้าผลิตภัณฑ์นมทั้งหมดสูงกว่าปี 2553 ซึ่งนำเข้า 178,731 ตัน มูลค่า 15,390 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 0.71 และร้อยละ 0.71 ตามลำดับ

แนวโน้มปี 2555 ความต้องการบริโภคนมพร้อมดื่มจะค่อนข้างคงที่ เนื่องจาก ตลาดนมหลักคือ ตลาดนมโรงเรียนที่มีปริมาณค่อนข้างคงที่ ส่วนตลาดนมพาณิชย์ยังคงใกล้เคียง กับปีที่ผ่านมาเนื่องจากอุทกภัยที่เกิดขึ้น ผู้บริโภคต้องจ่ายค่าซ่อมแซมพื้นที่อยู่อาศัย ทำให้กำลังซื้อสินค้าบริโภคที่จำเป็นลดลง

ส่วนการนำเข้าและส่งออก คาดว่ามีปริมาณไม่แตกต่างจากปี 2554 ซึ่งมีปัจจัย ที่เป็นผลกระทบดังนี้ 1) ผลกระทบต่อปริมาณการผลิต ได้แก่ พันธุ์โคนม จำนวนแม่โครีดนม อาหาร และการจัดการฟาร์มที่ดีจะทำให้อัตราการให้นมสูงขึ้น 2) ผลกระทบต่อต้นทุน ได้แก่ ราคาอาหารสัตว์และอัตราการให้น้ำนม และจำนวนครั้งการผสมติด 3) ผลกระทบจากอุทกภัย

ได้แก่ โรงงานปิดตัวหลายแห่งทำให้เกษตรกรไม่สามารถจำหน่ายน้ำนมดิบได้หรือไม่ทั้งหมด
ศูนย์กระจายสินค้าหลายแห่งปิดตัวลง โรงเรียนไม่สามารถเปิดเรียนได้ตามกำหนดสามารถแสดง
ข้อมูลที่สำคัญด้านการแสดง ตามตารางที่ 4 – ตารางที่ 7 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนโคนมเพศเมียและผลผลิตน้ำนมดิบของไทย

รายการ	ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554*	อัตราเพิ่ม (%)	ปี 2555*
โคนมทั้งหมด 1 ม.ค. (ตัว)	492,304	490,938	492,560	523,770	554,668	3.08	563,900
แม่โคนม 1 ม.ค. (ตัว)	291,965	290,683	293,287	301,071	310,522	1.60	319,840
ผลผลิตน้ำนม 1 ม.ค. (ตัน)	729,098	786,186	840,691	914,388	930,860	6.61	967,840
การบริโภคน้ำนม พร้อมดื่ม (ตัน)	917,360	825,624	912,500	934,674	938,000	1.70	940,000

* ประมาณการคาดคะเน ที่มา : สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร (2555 : 148)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ตารางที่ 5 แสดงต้นทุนการผลิตน้ำนมดิบและราคาของไทย

ปี	ต้นทุนน้ำนมดิบ (บาท/ก.ก.)	ราคาเกษตรกร ขายได้(บาท/ก.ก.)	ราคาหน้าโรงงาน (บาท/ก.ก.)	ราคาอาหารชั้น (บาท/ก.ก.)	อัตรากำไร ของแม่โค (ก.ก./ตัว/วัน)
50*	12.31	12.83	12.50/13.75/14.50	7.83	10.05
51*	13.40	15.44	14.50/18.00	9.20	11.28
52*	12.81	15.54	18.00/16.50	8.29	12.32
53*	13.59	15.43	16.50/17.00	8.87	12.14
54*	14.40	16.50	17.00/18.00	9.62	12.04

* มีการปรับราคากลางรับซื้อน้ำนมหน้าโรงงานระหว่างปี * ประมาณการ

ที่มา : สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร (2555 : 149)

ตารางที่ 6 แสดงปริมาณและมูลค่านมและผลิตภัณฑ์นมส่งออกของไทย

ปี	นมผงขาดมันเนย		นมและผลิตภัณฑ์นม		รวม	
	ตัน	พันบาท	ตัน	พันบาท	ตัน	พันบาท
50	1,548	81,630	108,659	4,424,093	110,207	4,505,723
51	734	94,201	98,796	4,406,930	99,530	4,501,131
52	1,145	139,969	99,131	4,217,747	100,276	4,357,716
53	2,161	232,151	92,906	4,484,476	95,067	4,716,627
54*	3,015	241,200	92,535	4,499,400	95,550	4,740,600
อัตราเพิ่ม (%)	27.29	35.92	-3.76	0.51	-3.26	1.50

*ประมาณการ ที่มา : สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร (2555 : 149)

ตารางที่ 7 แสดงปริมาณและมูลค่านมและผลิตภัณฑ์นมนำเข้าของไทย

ปี	นมผงขาดมันเนย		นมและผลิตภัณฑ์นม		รวม	
	ตัน	พันบาท	ตัน	พันบาท	ตัน	พันบาท
50	56,940	7,458,658	105,681	8,736,252	162,621	16,194,910
51	60,665	7,597,385	101,284	10,300,137	161,949	17,897,522
52	50,117	3,792,633	99,404	5,869,069	149,521	9,661,702
53	59,356	5,841,486	119,375	9,548,779	178,731	15,390,256
54*	55,990	5,875,302	124,010	9,919,530	180,000	15,794,832
อัตราเพิ่ม (%)	-6.55	-7.13	4.96	1.80	3.06	-1.99

*ประมาณการ ที่มา : สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร (2555 : 149)

ระเบียบมาตรฐานฟาร์มโคนมและการผลิตน้ำนมดิบไทย

จากมาตรการเตรียมการรับมือกับนโยบายเศรษฐกิจการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) รัฐบาล จึงได้กำหนดระเบียบมาตรฐานฟาร์มโคนมและการผลิตน้ำนมดิบของไทย พ.ศ. 2542 ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน 2542 ตามประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้กำหนดและจัดทำคู่มือ มาตรฐานฟาร์มโคนม และการผลิตน้ำนมดิบของประเทศไทย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุง คุณภาพ การอำนวยความสะดวกของการค้า และการคุ้มครองผู้บริโภค และเพื่อให้เจ้าของฟาร์ม โคนม และสัตว์แพทย์ที่ทำหน้าที่ควบคุมกำกับดูแลด้านสุขภาพสัตว์และสุขอนามัยภายในฟาร์ม โคนม ได้ยึดถือเป็นแนวทางเดียวกัน ทั้งการปฏิบัติและการควบคุมดูแลภายในฟาร์ม ประกอบด้วย องค์ประกอบของฟาร์ม การจัดการฟาร์ม การจัดการด้านสุขภาพ การจัดการ สิ่งแวดล้อม การผลิต การเก็บรักษา และการขนส่งน้ำนมดิบ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ฟาร์มที่เป็นมาตรฐาน ซึ่งจะมีผลต่อราคาน้ำนมดิบ และความปลอดภัยของผู้บริโภค ตามวัตถุประสงค์ของประกาศ กระทรวงฯ มีรายละเอียดของคู่มือ ดังนี้ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2542 : 1)

แม่โค หมายถึง โคที่เคยคลอดลูกแล้ว

ฟาร์มขนาดเล็ก หมายถึง ฟาร์มที่มีจำนวนแม่โคไม่เกิน 20 ตัว

ฟาร์มขนาดกลาง หมายถึง ฟาร์มที่มีจำนวนแม่โคระหว่าง 21-100 ตัว

ฟาร์มขนาดใหญ่ หมายถึง ฟาร์มที่มีจำนวนแม่โคเกินกว่า 100 ตัว

1. องค์ประกอบของฟาร์ม

1.1 ทำเล/ที่ตั้งของฟาร์ม

1.1.1 บ้านพักอาศัย ควรตั้งห่างจากฟาร์มไม่น้อยกว่า 50 เมตร

1.1.2 อยู่ห่างจากศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบ ในรัศมีไม่เกิน 20 กิโลเมตร

1.1.3 สามารถป้องกันการแพร่ระบาดของโรคจากภายนอกที่จะเข้ามาในฟาร์ม

อยู่ห่างจากแหล่งชุมชน โรงฆ่าสัตว์ ตลาดนัดค้าสัตว์ และแหล่งน้ำสาธารณะ ไม่น้อยกว่า 5 กิโลเมตร

1.1.4 ฟาร์มไม่ก่อกมลภาวะต่อเพื่อนบ้าน หรือได้รับการยินยอมจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (กรณีจัดตั้งฟาร์มใหม่)

1.2 ลักษณะของฟาร์ม

1.2.1 มีร่มเงาพอเพียงสำหรับโคทุกตัว

1.2.2 มีพื้นที่สำหรับโค ดังนี้

ระบบยื่นโรง ต้องการพื้นที่ไม่น้อยกว่า 4 ตารางเมตรต่อตัว

ระบบเลี้ยงปล่อย ต้องการพื้นที่ไม่น้อยกว่า 6 ตารางเมตรต่อตัว

1.2.3 เป็นเจ้าของพื้นที่ หรือมีสิทธิการใช้พื้นที่ที่ถูกต้อง

1.2.4 มีบริเวณโรงเรือนเลี้ยง โรงพัก ลูกโค โคสาว ที่เก็บอาหารและเวชภัณฑ์

แยกเป็นสัดส่วนและไม่ให้สัตว์เลี้ยงที่อาจเป็นพาหะนำโรค เช่น สุนัข แมว เข้าไปในโรงเรือนเลี้ยงโคนม

1.2.5 น้ำใช้ในฟาร์ม เพื่อสุขภาพและสุขอนามัยในฟาร์ม น้ำเพื่อการอุปโภค และการบริโภคในฟาร์ม ต้องเป็นน้ำที่สะอาด เหมาะสมที่จะนำมาใช้ โดยพิจารณาจาก แหล่งน้ำธรรมชาติจาก บ่อ สระ น้ำบาดาล ที่มาจากบริเวณที่ไม่มีการปนเปื้อนน้ำเสียจากโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ โรงงานอุตสาหกรรม ที่พักอาศัย สำนักงาน ฯลฯ และลักษณะที่ใส สะอาด ปราศจากสิ่งแขวนลอยเจือปน

1.3 ลักษณะของโรงเรือน

โรงเรือนโคนม ต้องมีลักษณะ ดังนี้

1.3.1 พื้นโรงเรือนต้องทำด้วยคอนกรีตไม่ขัดมัน มีความลาดเอียง มีระบบระบายน้ำที่ดี ยกระดับสูงขึ้นกว่าระดับพื้นดิน

1.3.2 หลังคาโรงเรือนยกสูงโปร่ง ไม่ต่ำกว่า 2 เมตร อากาศสามารถถ่ายเทได้ดี

1.3.3 โรงเรือนต้องสร้างด้วยวัสดุคงทนถาวร มีอายุการใช้งานนาน ไม่เป็นอันตรายต่อสัตว์และคนทำงานในฟาร์ม

1.3.4 รางอาหารและน้ำต้องสะอาด สะดวกในการทำความสะอาด และมีความเพียงพอกับขนาดโคนม

1.3.5 พื้นโรงเลี้ยงโคที่ติดกับรางอาหารควรเป็นพื้นคอนกรีต ขนาดกว้างไม่น้อยกว่า 1.5 เมตร เพื่อสะดวกต่อการทำความสะอาดและให้อาหาร

2. การจัดการฟาร์ม

2.1 การจัดการโรงเรือน

2.1.1 โรงเรือนเลี้ยงโค มีความสะอาด และแห้ง ต้องล้างรางอาหารและรางน้ำ อย่างสม่ำเสมอ ต้องเก็บกวาดมูลโค ตัดหญ้า ทำความสะอาดรอบ ๆ รั้วโรงเรือน เพื่อไม่ให้เป็น แหล่งเพาะเชื้อโรค

2.1.2 อุปกรณ์การรีดนม ต้องมีความสะอาดและแห้ง ภาชนะและอุปกรณ์ที่ สัมผัสกับน้ำนมต้องเป็นอลูมิเนียม หรือสแตนเลสไร้สนิม และไม่มีกลิ่นบูดเน่า ต้องล้างด้วยน้ำยา ฆ่าเชื้อ เช่น น้ำยาคลอรีนความเข้มข้น 200 พีพีเอ็ม

3. การจัดการด้านบุคลากร

3.1 การดูแลด้านสุขภาพสัตว์และการใช้ยาในฟาร์ม ต้องมีสัตว์แพทย์ที่มีใบอนุญาต ประกอบการวิชาชีพการสัตวแพทย์ชั้นหนึ่งตามพระราชบัญญัติวิชาชีพการสัตวแพทย์ พ.ศ. 2545 และได้รับใบอนุญาตสัตวแพทย์ผู้ควบคุมฟาร์มโคนมจากกรมปศุสัตว์

3.2 การจัดการเลี้ยงดูฝูงโคนมและการสุขาภิบาลในฟาร์ม ต้องมีสัตวบาลและ ผู้เลี้ยงสัตว์พอเพียงเหมาะสมกับขนาดโค บุคลากรที่ทำงานในฟาร์มต้องได้รับการตรวจสุขภาพ ประจำปีทุกปี เพื่อป้องกันโรคติดต่อ จากคนสู่สัตว์ หรือ จากสัตว์สู่คน

4. คู่มือการจัดการฟาร์ม

ผู้ประกอบการต้องมีคู่มือการจัดการฟาร์ม มีรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการเลี้ยงดู การให้อาหาร การป้องกันโรค การใช้ยาในฟาร์ม และข้อควรระวังของโคนม เพื่อใช้ประเมิน ประสิทธิภาพของฟาร์ม โดยมีรายละเอียดแต่ละระยะดังนี้

- 4.1 การจัดการลูกโคแรกเกิด ถึง หย่านม
- 4.2 การจัดการ โครุ่น – โคนิว ตั้งแต่หย่านมจนถึงผสมติด
- 4.3 การจัดการโคท้อง
- 4.4 การจัดการโครีดนม
- 4.5 การจัดการ แม่โคแห้งนม

5. ระบบการบันทึกข้อมูล

ฟาร์มโคนมต้องมีระบบการบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ และสามารถนำมาประมวลผล เพื่อการประเมินสถานการณ์การผลิตของฟาร์มได้ สามารถแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องกับสาเหตุ ประกอบด้วยข้อมูล ดังนี้

5.1 ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารฟาร์ม ได้แก่ บุคลากร แรงงาน

5.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการด้านการผลิต เช่น ข้อมูลตัวสัตว์ ข้อมูลสุขภาพสัตว์ ข้อมูลการผลิต และข้อมูลผลผลิต

5.3 ข้อมูลการจัดการอาหารสัตว์ และระบบบัญชีรายรับ-รายจ่าย

6. การจัดการด้านอาหารสัตว์

อาหารหยาบและอาหารข้น แหล่งที่มาของอาหารหยาบ อาหารข้น การตรวจสอบคุณภาพอาหารสัตว์ และการเก็บอาหารสัตว์

7. การจัดการด้านสุขภาพสัตว์

ฟาร์มจะต้องมีการจัดการด้านสุขภาพสัตว์ เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกันในด้านการป้องกันและควบคุมโรค และการบำบัดโรค เพื่อส่งผลกระทบต่อสุขภาพโคนม และน้ำนมดิบที่ได้มาตรฐาน

8. การจัดการสิ่งแวดล้อม

เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และผู้อาศัยอยู่ข้างเคียง ผู้ประกอบการฟาร์มโคนม จะต้องจัดการขจัดสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ไม่ให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม เช่น ขยะมูลฝอย ชากสัตว์ มูลสัตว์ และน้ำเสีย เป็นต้น

9. การผลิตน้ำนมดิบ

การจัดการด้านสุขอนามัยการผลิตน้ำนมดิบ เกษตรผู้ทำการรีดนมควรมีสุขภาพดี ปราศจากโรคติดต่อ แต่งกายด้วยเสื้อผ้าสะอาดในเวลาปฏิบัติงาน สำหรับตัวแม่โครีดนม ควรได้รับการทำความสะอาด ทั้งตัวโคนมและเต้านม ก่อนการรีดนมด้วยน้ำยาคลอรีน ทุกครั้งที่รีดนมเสร็จ ควรล้างน้ำหนักและจดบันทึกปริมาณน้ำนมที่รีดได้ และการจัดการในกรณีพบแม่โคเต้านมอักเสบ

10. การเก็บรักษาและขนส่งน้ำนมดิบ

หลังรีดนมเสร็จควรจัดส่งน้ำนมดิบอย่างรวดเร็ว และหลังจากส่งน้ำนมแล้วต้องรีบล้างถังนมให้สะอาด ควรมีการตรวจสอบคุณภาพน้ำนมดิบ และทำความสะอาดน้ำนมดิบและสารปนเปื้อนในน้ำนม สหกรณ์หรือศูนย์รวมน้ำนม ควรเก็บตัวอย่างน้ำนม เพื่อการตรวจสอบคุณภาพน้ำนม

จากการศึกษามาตรฐานฟาร์มโคนมข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดทำระบบข้อมูลทางการเงิน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับตามมาตรฐานฟาร์มโคนม อันจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรในการดำเนินการฟาร์มโคนม เข้าสู่มาตรฐานฟาร์มโคนมตามนโยบายของรัฐบาล และประโยชน์จากราคาน้ำนมดิบตามระเบียบมาตรฐานฟาร์มโคนม ที่เกษตรกรจะได้รับเพิ่มขึ้น

ปรากฏการณ์ฟาร์มโคนม จังหวัดมหาสารคาม

จากการส่งเสริมสนับสนุนการเลี้ยงโคนมของภาครัฐ ทำให้เกษตรกร จังหวัดมหาสารคาม ได้อันมาประกอบอาชีพการเลี้ยงโคนมเพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นอาชีพทางเลือกนอกเหนือจากการทำนาและปลูกพืช ซึ่งได้รับผลกระทบจากสภาพดินที่เสื่อมโทรม และสภาพอากาศที่เลวร้ายอย่างรุนแรง ในประเด็นนี้จึงขอเสนอปรากฏการณ์ฟาร์มโคนมเกี่ยวกับการกำเนิดฟาร์มโคนม และสหกรณ์โคนม จังหวัดมหาสารคาม ดังนี้

1. การกำเนิดฟาร์มโคนม จังหวัดมหาสารคาม

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม จังหวัดมหาสารคามได้เริ่มกำเนิดขึ้นตั้งแต่ ปี 2535 จากนโยบายส่งเสริมของภาครัฐ เกิดโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (ค.ป.ร.) ในจังหวัดมหาสารคาม จึงทำให้เกิดความสนใจในอาชีพเลี้ยงโคนม โดยรัฐบาลให้กู้ยืมในรูปของโคนม จำนวน 5 ตัว อุปกรณ์การรีดน้ำนม และอื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับการเลี้ยงโคนม ต่อมาภาครัฐ โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ร่วมกับกรมปศุสัตว์ได้ส่งเสริมและอนุมัติให้จัดตั้งสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม จังหวัดมหาสารคาม

ได้รวมกลุ่มกันเพื่อจัดตั้งเป็นสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนม 2 สหกรณ์คือสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมโคกก่อ จำกัด ได้จดทะเบียนจัดตั้งเป็นสหกรณ์เมื่อ วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 ตั้งอยู่เลขที่ 175 หมู่ที่ 1 ตำบลโคกก่อ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม มีสมาชิกส่วนมากอยู่ในเขต อำเภอเมือง และอำเภอบรบือ ประกอบกิจการรับซื้อน้ำนมดิบจากสมาชิก และผลิตนมพาสเจอร์ไรส์ เพื่อจำหน่ายเป็นนมโรงเรียน และเป็นศูนย์กลางการจัดหาอาหารสัตว์ วัสดุคูป ยารักษาโรค และปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์มาจำหน่ายให้สมาชิกในราคาถูก และสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมกันทรวิชัย จำกัด เป็นประเภทสหกรณ์การเกษตร เริ่มดำเนินงานเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2538 ตั้งอยู่เลขที่ 131 หมู่ที่ 1 ตำบลโคกพระ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม สมาชิกส่วนมากอยู่ในเขตอำเภอกันทรวิชัย ต่อมาได้ย้ายสำนักงานมาตั้งอยู่ที่เลขที่ 98 หมู่ที่ 13 ถนนถีนานนท์ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม และเปลี่ยนชื่อเป็นสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมมหาสารคาม จำกัด ประกอบกิจการรับซื้อน้ำนมดิบจากสมาชิก เพื่อส่งไปจำหน่ายให้ผู้ผลิตนมพาสเจอร์ไรส์ และนมกล่อง UHT ในจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดอื่นที่ต้องการ นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลางการจัดหาอาหารสัตว์ วัสดุคูป ยารักษาโรค และปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์มาจำหน่ายให้สมาชิกในราคาถูกซึ่งปัจจุบันมีสมาชิก 66 ฟาร์ม (สหกรณ์โคนมมหาสารคาม. 2553 : 7-9, สหกรณ์โคนมโคกก่อ. 2553 : 12-15 และบรรพต ภูลายาว. 2555 สัมภาษณ์)

สภาพภูมิอากาศของจังหวัดมหาสารคาม มีสภาพแบบมรสุมเมืองร้อนโดยแบ่งเป็น 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน – อากาศร้อนอบอ้าว เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ – พฤษภาคม อุณหภูมิเฉลี่ย 39.18 °C ฤดูฝน ปริมาณน้ำฝนอยู่ในเกณฑ์ตั้งแต่ 1,000 มิลลิเมตรขึ้นไป โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จากมหาสมุทรอินเดีย เริ่มตั้งแต่เดือน พฤษภาคม – ตุลาคม และฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม – กุมภาพันธ์ อุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด 12.8 °C อำเภอกันทรวิชัย มีพื้นที่ 372.2 ตารางกิโลเมตร มีประชากร 78,275 คน (พ.ศ. 2552) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดมหาสารคาม มีอาณาเขตติดต่อกับทิศเหนือติดกับ อำเภอขามเฒ่า (จังหวัดกาฬสินธุ์) ทิศตะวันออกติดกับอำเภอขามเฒ่าและอำเภอฆ้องชัย (จังหวัดกาฬสินธุ์) ทิศใต้ติดกับอำเภอเมืองมหาสารคาม และทิศตะวันตกติดกับอำเภอโกสุมพิสัยและอำเภอเชียงยืน มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 10 ตำบล 183 หมู่บ้าน ประกอบด้วยตำบลโคกพระ

คันธารราษฎร์ มะค่า ท่าขอนยาง นาสีนวล ขามเรียง เขวาใหญ่ ศรีสุข กุดไผ่จ่อ และตำบลขามเฒ่าพัฒนา มีพื้นที่เป็นที่ราบสูงริมฝั่งแม่น้ำชี เป็นที่เนินมอสลับกันไป และมีทุ่งนาสลับป่าโปร่ง หรือเรียกว่าป่าโคก ดังการแสดงเขตพื้นที่ฟาร์มโคนม อำเภอบรบือ และอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ตามภาพที่ 1 ต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพที่ 1 แสดงเขตพื้นที่ฟาร์มโคนม อำเภอบรบือและกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ที่มา : Google Map

เนื่องจากเกษตรกรยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนม จึงต้องประสบกับภาวะต้นทุนสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้นทุนค่าอาหารโคนม อีกทั้งราคาน้ำมันเชื้อเพลิงที่สูงขึ้น และการขาดแคลนอาหารหยาบ (หญ้า) ที่มีคุณภาพเนื่องจากความแห้งแล้งและดินเสื่อมโทรม จึงทำให้เกษตรกรต้องหันมาพึ่งอาหารชั้นที่มีราคาสูงขึ้นทุกปี นอกจากนี้เกษตรกรยังขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการฟาร์ม ตลอดจนประโยชน์ที่จะได้รับการจัดการฟาร์มสู่มาตรฐานฟาร์มโคนม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไม่บันทึกข้อมูลทางการเงินอย่างมีระบบ จึงทำให้

ไม่ทราบรายได้ ต้นทุน และกำไรที่แท้จริง ไม่รู้จุดวิกฤติที่ชัดเจนเพื่อนำมาหาวิธีแก้ปัญหา จึงเกิดการแก้ปัญหาไม่ตรงจุด แต่เป็นเพียงการทำงานแบบแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น จึงทำให้พบกับเหตุการณ์ “รายได้เพิ่ม และหนี้สินเพิ่ม” หรือ “รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย” ทำให้ไม่เห็นหนทางที่จะลดหนี้สินได้ ไม่เกิดการแก้ปัญหาได้อย่างถาวร หรืออาจคิดหาวิธีแก้ปัญหาได้ แต่ไม่สามารถทำได้ เพราะ “ไม่มีเงินทุนเพียงพอ”

จากการสนทนากลุ่มเกษตรกรตำบลศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2554 พบว่า ขายน้ำนมดิบยากในช่วงปิดเทอม ตลาดรับซื้อน้อย อีกทั้งโรงงานผลิตภัณฑ์นมปิดกิจการ อันเนื่องมาจากมหาอุทกภัยที่ผ่านมา ทำให้มีตลาดรับซื้อน้อยลง กลุ่มสนทนาได้สรุป ปริมาณน้ำนม การตลาด ราคาขาย ต้นทุน ตามตารางที่ 8 – 11 ต่อไปนี้ (เลิศ ภูลายยาว และคณะ. 2554 : สัมภาษณ์)

ตารางที่ 8 แสดงปริมาณน้ำนม การตลาด ราคาขาย ต้นทุนฟาร์มโคนมจังหวัดมหาสารคาม

รายการ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ษ.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ปริมาณน้ำนม	สูง	กลาง-สูง	น้อย	น้อย	น้อย	กลาง-สูง	กลาง-สูง	กลาง-สูง	กลาง-สูง	กลาง-สูง	น้อย	สูง
ตลาดนม	/	/	/	-	/	/	/	/	/	/	/	/
ราคาขาย	เกรด 1 ราคา 16.60 บาท /ก.ก. เกรด 2 ราคา 16.55 บาท /ก.ก. เกรด 3 ราคา 16.50 บาท/ก.ก. เกรดต่ำสุด (ราคาอ้างอิงสหกรณ์โคนมมหาสารคาม 16.40 บาท/ก.ก.)											
ต้นทุน	ถัวเฉลี่ยเท่ากันในแต่ละเดือน ประมาณ 11.81 – 14.20 บาท/ก.ก.											

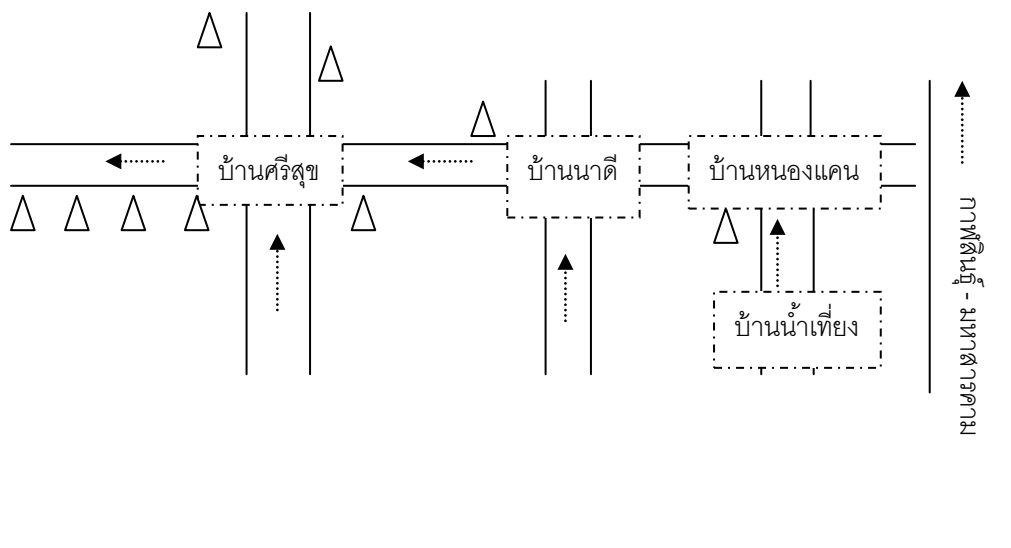
ที่มา : กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ต.ศรีสุข อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม (2554 : สัมภาษณ์)

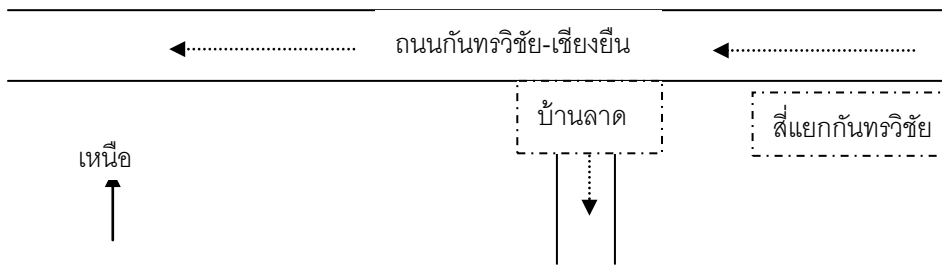
วัฏจักรและธรรมชาติของการเลี้ยงโคนมกลุ่มสมาชิกสหกรณ์โคนม มหาสารคาม จำกัดตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงให้ผลผลิต (รีดนมได้) ใช้เวลา 2-3 ปี ส่วนการเลี้ยงโคนม เพื่อให้ได้ผลผลิตสามารถรีดน้ำนมได้จะพิจารณา 2 หลักเกณฑ์ คือ ระยะเวลาที่เลี้ยง ประมาณ 12-18 เดือน และโคนมมีน้ำหนักประมาณ 250 กิโลกรัมขึ้นไป เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมฯ ได้ให้ความเห็นเดียวกันว่า ถ้าสามารถบริหารจัดการเรื่องการดูแลเลี้ยงโคนมได้ดีเพื่อให้ได้ผลผลิตที่เร็ว จะอยู่ที่

ระยะเวลาประมาณ 12-13 เดือน แต่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมหาสารคามจะใช้เวลาเฉลี่ย 17-18 เดือน ทั้งนี้เนื่องมาจากมีโคนมจำนวนมากขึ้นการดูแลไม่ทั่วถึง อาหารไม่เพียงพอเท่าที่ควร แต่ก็ได้รับคำยืนยันจากนักวิชาการกรมปศุสัตว์ว่าระยะเวลาที่เหมาะสมในการรีดนมก็คือช่วงเวลาประมาณ 17-18 เดือน น้ามนจะมีคุณภาพ และแมโคก็จะไม่แคระแกรนในการตกลูกครั้งต่อไป ส่วนวัฏจักรการเลี้ยงโคนมหลังคลอด 60 วัน ก็สามารถผสมพันธุ์ได้ โดยโคนมจะอุ้มท้อง 9 เดือน การรีดน้ำนมจะรีดได้จนถึงการอุ้มท้อง 7 เดือน ส่วนอีก 3 เดือนหลังจะพักรีด เรียกว่าเป็นช่วงโคไทรซ์ สำหรับสายพันธุ์โคนมส่วนมากจะเป็นสายพันธุ์ที่รัฐบาลจัดหาให้เมื่อเริ่มแรกคือสายพันธุ์จากประเทศนิวซีแลนด์และออสเตรเลียเกษตรกรโคนมมหาสารคามเริ่มต้นจากโครงการ - คปร. รัฐบาลเป็นผู้คิดริเริ่มและคัดเลือกพันธุ์เกษตรกรได้ให้ความเห็นในการดูแลโคนมว่าฤดูกาลมีผลต่อการดูแลโคนมดังต่อไปนี้ - ฤดูหนาว จะเป็นฤดูที่ดีที่สุด ไม่จะเป็นเรื่องความพร้อมในการผสมพันธุ์ อาหารหยาบ (หญ้า) มีคุณภาพ อุดมสมบูรณ์ โรงเรือนแห้ง ทำความสะอาดง่าย เหมาะกับ สุขภาวะของโคนม โดยเฉพาะโคนมสายพันธุ์ต่างประเทศจะชอบอากาศเย็นสบาย จะส่งผลให้การผลิตน้ำนมมีคุณภาพและได้ปริมาณดี - ฤดูฝน เป็นฤดูที่หญ้าอุดมสมบูรณ์ แต่ความเปียกชื้นทำให้พื้นโรงเรือนสกปรกยากต่อการทำความสะอาด จึงเป็นบ่อเกิดของโรคควัวต่าง ๆ เช่น กีบเล็บ อักเสบ เต้านมอักเสบ ไข้เห็บ เป็นต้น โคนมมีสุขภาวะไม่ดีทำให้ผลผลิตน้ำนมไม่มีคุณภาพและปริมาณต่ำ หารายได้ลดลง ขณะที่ต้นทุนการรักษาเพิ่มขึ้น- ฤดูร้อน จะมีอากาศค่อนข้างร้อน และแห้งแล้ง ขาดแคลนอาหารหยาบ (หญ้า) เกษตรกรจะแก้ปัญหาโดยการจัดหาฟางข้าว หรือ ฟางข้าวโพด เพื่อสำรองทดแทนอาหารหยาบ เพื่อการเลี้ยงดูผสมผสานกับอาหารข้น (อาหารผสมแร่ธาตุ) เพื่อลดต้นทุนได้บางส่วน นอกจากนั้นเกษตรกรยังแก้ปัญหาด้วยการปรับอุณหภูมิให้ โคนม โดยการทำสปริงเกอร์ฉีดน้ำเพื่อบรรเทาความร้อนได้บ้าง แต่อย่างไรก็ตามฤดูร้อนก็มีข้อดี ในด้านการทำความสะอาดโรงเรือนได้ง่าย เพราะโรงเรือนแห้งไม่เปียกชื้น สุขภาวะโคนมดีขึ้น โรคภัยลดลง ต้นทุนการเี่ยวยารักษาลดลง แต่การผลิตน้ำนมในฤดูนี้จะไม่อุดมสมบูรณ์นัก เนื่องจากคุณภาพของอาหาร และเนื่องจากการเลี้ยงโคนมเป็นงานที่ละเอียดอ่อนและจะต้องทำตามตารางเวลาโดยเคร่งครัดโดยเริ่มตั้งแต่เช้า เวลา 5.00 น -18.00 น ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมอาหาร ให้อาหาร การทำความสะอาด การรีดน้ำนมเพื่อนำไปจำหน่าย ดังนั้นเกษตรกรผู้เลี้ยง

โคนมจึงต้องเป็นคนขยัน พุ่มเทกทำงานอย่างมีสมาธิ ตรงต่อเวลา มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบสูง และเป็นคนช่างสังเกต ดังที่เกษตรกรได้บอกเล่าว่า “ธรรมชาติของการเลี้ยงโคนม ก็เหมือนเลี้ยงเด็ก ที่ผู้ดูแลจะต้องใส่ใจและดูแลตลอดเวลาไม่ให้คลาดสายตา เพราะถ้าเผลอเมื่อไร เขา (โคนม) จะเล่นและทะเลาะต่อสู้กัน (ขวิดและกระแทกกัน) ทำให้เกิดบาดแผล แท้งลูกได้ ดังนั้นจะต้องมีคนอยู่ที่ฟาร์มตลอดเวลาหรือถ้ามีความจำเป็นที่ไม่มีใครอยู่ดูแล ผมจะต้องเปิดวิทยุทิ้งไว้ให้ดูเหมือนว่ามีคนอยู่ เขาจะได้ไม่กล้าทะเลาะกัน” นอกจากนี้ การที่โคนมอยู่ในคอกที่แออัดมากเกินไป จะทำให้หงุดหงิด อารมณ์ไม่ดี การแก้ปัญหาของเกษตรกร อุดร ช่างยนต์ เจ้าของฟาร์ม อุดร รหัส 021 ได้บอกว่า “ผมจะใช้วิธีป้องกันไว้ก่อน ดีกว่ามาคอยแก้ปัญหา คือจะแบ่งคอกวัวเป็นสัดส่วน ไม่ให้แออัดเกินไป เช่น แบ่งเป็นคอกโคหลัก คอกโคติดโรค คอกโคเกิดใหม่ เพื่อโคจะได้อยู่ไม่แออัดเกินไป และป้องกันไม่ให้เกิดโรคลุกลามไปตัวอื่น” แต่อย่างไรก็ตามเกษตรกรทั้งสองกลุ่มก็มีความเห็นตรงกันว่า อาชีพนี้เป็นอาชีพที่ดี มีรายได้ทุกวันจนแทบจะบอกได้ว่าพวกเขาจัดเป็นอาชีพหลัก ส่วนอาชีพรองคือทำนาเพราะเนื่องจากเคยทำมาและทำเพื่อไม่ต้องซื้อข้าวกิน แต่ทุกคนก็ต้องการเงินทุนเพิ่มขึ้นเพื่อขยายกิจการ (ซื้อโคนมเพิ่ม) และขยายคอกโค ทั้งนี้เกษตรกรเชื่อว่า ถ้ามีโคนมมากขึ้น รายได้จะเพิ่มมากขึ้น และวิธีทางที่จะได้มาซึ่งเงินทุน คือการกู้ยืม ซึ่งขณะนี้สามารถกู้ได้น้อยมาก เนื่องจากหลักทรัพย์มีมูลค่าต่ำ ส่วนด้านข้อมูลการลงทุนรายได้ และค่าใช้จ่ายของเกษตรกรนั้นส่วนมากกล่าวว่า ยังไม่ทราบแน่ชัดว่ามีเงินเหลือสุทธิ แต่แต่ละเดือน หลังจากหักต้นทุนและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เท่าไร เพราะไม่ได้บันทึกอย่างจริงจัง ปัจจุบันมีเงินพอใช้จ่ายแต่ไม่สามารถปลดหนี้ได้ (เคน เหล่าทับ และคณะ. 2554 : สัมภาษณ์)

พื้นที่ฟาร์มโคนมกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักวิจัยร่วมสามารถแสดงตำแหน่ง สถานที่ประกอบอาชีพฟาร์มโคนมได้ดังแผนที่ดังแผนภาพที่ 4 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 4 แผนที่แสดงที่ตั้งฟาร์มโคนมกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 9 ฟาร์ม

2. การกำเนิดสหกรณ์โคนม จังหวัดมหาสารคาม

กรมส่งเสริมสหกรณ์ร่วมกับกรมปศุสัตว์ได้ส่งเสริมและอนุมัติให้จัดตั้งสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม จังหวัดมหาสารคาม ได้รวมกลุ่มกัน เพื่อจัดตั้งเป็นสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนม 2 สหกรณ์ คือ สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมโคกก่อง จำกัด และสหกรณ์โคนมมหาสารคาม จำกัด ดังนี้

สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมโคกก่อง จำกัด เกิดจากแนวคิดของนายวินัย ประทีปะวงษ์ ขณะนั้นดำรงตำแหน่งในสำนักงานชลประทานจังหวัดมหาสารคาม ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ในจังหวัดมหาสารคาม ที่ทำการเกษตรเพาะปลูกได้ไม่เต็มที่ เพราะแห้งแล้ง ปริมาณน้ำไม่เพียงพอ ให้เป็นพื้นที่เลี้ยงปศุสัตว์ และในขณะนั้นการเลี้ยงโคนมกำลังได้รับความสนใจ แต่ก็ยังไม่มีผู้เลี้ยงมากนัก จึงมีเสียงคัดค้านพอสมควร ต่อมา ปี 2535 นายวินัย ประทีปะวงษ์ ได้ซื้อโคนมจากอำเภอเวียงเหล็ก จังหวัดสระบุรี ในชุดแรก และชุดที่สอง ซื้อจากอำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นการนำร่องมาทดลองเลี้ยงในฟาร์มโคกก่อง บ้านโคกก่อง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งในระยะแรกได้พบกับปัญหามากมาย เนื่องจากการขาดประสบการณ์และความรู้การเลี้ยงโคนม รวมทั้งสถานที่ตั้งอยู่ไกลจากฟาร์มโคกก่องมาก จนต่อมาภาครัฐให้การสนับสนุน โดยโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (ค.ป.ร.) ในจังหวัดมหาสารคาม ทำให้มีผู้สนใจจำนวนมากสมัครเข้าร่วมโครงการ และได้รวมตัวกันจัดตั้ง “กลุ่มผู้เลี้ยงโคนมโคกก่อง” ต่อมาต้นปี 2536 เกิดปัญหาด้านการตลาดน้ำนมดิบ ทำให้บริษัทฯใหญ่ในกรุงเทพฯ ปฏิเสธการรับซื้อน้ำนมดิบ จึงทำให้เกิดการขนน้ำนมดิบเข้ากรุงเทพฯ เพื่อประท้วงที่หน้ากระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมโคกก่องต้องเทน้ำนมทิ้งกว่า 10 ตัน จึงได้เกิด

แนวคิดที่ต้องการให้เกิดภาคธุรกิจการเกษตร ในจังหวัดมหาสารคาม จึงได้ร่วมลงทุนก่อสร้างโรงงานผลิตนมพลาสเจอร์ไรส์ พร้อมก่อสร้างศูนย์รับน้ำนมดิบขึ้นในปีเดียวกัน เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมของกลุ่มฯ ซึ่งขณะนั้นมีปริมาณการผลิต วันละ 1 ตัน ราคารับซื้อ เฉลี่ย กิโลกรัมละ 8 บาท มีโคนม จำนวน 251 ตัว และได้มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี จึงได้ขอจัดตั้งเป็น “สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมโคกก่อ” แทน “กลุ่มผู้เลี้ยงโคนมโคกก่อ” ได้จดทะเบียนจัดตั้งเป็นสหกรณ์เมื่อ วันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 เป็นประเภทสหกรณ์การเกษตร เลขทะเบียนสหกรณ์ที่ ก. 010840 ให้สมาชิกถือหุ้นอย่างน้อย 10 หุ้น ๆ 10 บาท มีทุนเรือนหุ้นทั้งหมด 35,000 บาท ตั้งอยู่เลขที่ 175 หมู่ที่ 1 ตำบลโคกก่อ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม มีสมาชิกส่วนมากอยู่ในเขต อำเภอเมือง และอำเภอบรบือประกอบกิจการรับซื้อน้ำนมดิบจากสมาชิก และผลิตนมพลาสเจอร์ไรส์ เพื่อจำหน่ายเป็นนมโรงเรียน และเป็นศูนย์กลางการจัดหาอาหารสัตว์ วัตถุดิบ ยารักษาโรค และปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์มาจำหน่ายให้สมาชิกในราคาถูกมีสมาชิก ที่ทำธุรกิจขายน้ำนมดิบ ในปี 2554 ทั้งสิ้น จำนวน 47ฟาร์ม จำนวนฟาร์มที่ผ่านมาตรฐานฟาร์มโคนม มีจำนวน 6 ฟาร์ม มีผลการดำเนินงาน กำไรสุทธิ ปี 2553 จำนวน 550,800.65 บาท และประมาณการกำไรสุทธิ ปี 2554 จำนวนประมาณ 1,033,531.72 บาท มีสินทรัพย์ทั้งสิ้น ปี 2553 เท่ากับ 12,650,217.57 บาท โดยมี นายรัฐวุฒิ ประทีปะวงษ์ เป็นประธานกรรมการ และ นายวชิระ ภัคดีสุวรรณ เป็นเลขานุการ (สหกรณ์โคนมโคกก่อ จำกัด. 2554 : 24,52)

อภิรมย์ เจริญไชย (2554 : 1) ได้วิเคราะห์การบริหารจัดการสหกรณ์โคนมโคกก่อ จำกัด (วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค : SWOT) ดังนี้

1. จุดแข็ง (Strengths) ประกอบด้วย เกษตรกรส่วนใหญ่มีความชำนาญ ประกอบอาชีพ 10 ขึ้นไป ใช้แรงงานในครัวเรือน และแรงงานในพื้นที่ มีความอิสระในการบริหาร สามารถจัดการได้ด้วยตัวเอง ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีไม่ซับซ้อน มีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ มีการทำบัญชีฟาร์มตามระเบียบของสหกรณ์ สหกรณ์มีระเบียบว่าด้วยการรับซื้อน้ำนมดิบตามคุณภาพ เกษตรกรมีการปรับปรุงพันธุ์โคนมสามารถผลิตน้ำนมได้ตลอดทั้งปี สหกรณ์มีรูปแบบการบริหารจัดการตามระเบียบข้อบังคับ ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ และมีเอกภาพ

ในการดำเนินงาน สมาชิกให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมของสหกรณ์เป็นอย่างดี เจ้าหน้าที่ทำงานได้มีประสิทธิภาพ แบ่งหน้าที่ได้อย่างชัดเจน

2. จุดอ่อน (Weakness) ประกอบด้วย เกษตรกรขาดความรู้ ทักษะ และความชำนาญในการนำเทคโนโลยีขั้นสูงมาใช้ในการบริหารจัดการฟาร์ม พื้นที่การเลี้ยงโคนมไม่เพียงพอ ต้นทุนการเลี้ยงโคนมสูงอย่างต่อเนื่องขาดการจัดสัดส่วนโคนมที่เหมาะสม มีโอกาสขาดทุนขาดแหล่งเงินทุนขยายกิจการ สหกรณ์ดำเนินธุรกิจยังไม่ครบวงจร ทำให้ขาดโอกาสสร้างรายได้เพิ่ม ปริมาณน้ำนมดิบที่เพิ่มขึ้นไม่สอดคล้องกับตลาดนมที่มุ่งเฉพาะตลาดนมโรงเรียนมากกว่าตลาดนมพาณิชย์ เกษตรกรบางรายผลิตน้ำนมต่อวันไม่คุ้มกับต้นทุนการเลี้ยง เกษตรกรยังขาดการนำข้อมูลบัญชีฟาร์มมาวางแผนการจัดการฟาร์ม ศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบของสหกรณ์ยังไม่ได้รับรองมาตรฐาน

3. โอกาส (Opportunities) ประกอบด้วย เกษตรกรรวมกลุ่มในรูปสหกรณ์ทำให้เกิดศักยภาพในการต่อรองราคาอาหารสัตว์ วัตถุดิบซื้อขาย บางชนิดมีอยู่ในพื้นที่ บางชนิดมีจำนวนมาก ราคาไม่สูงนัก มีการปรับปรุงระบบสาธารณสุขโคให้ดีและทันสมัยขึ้น เทคโนโลยีในการเลี้ยงโคนมบางชนิดราคาถูกลง แหล่งเงินทุนมีหลายแหล่ง เช่น สหกรณ์การเกษตร ธนาคาร ออมสิน ฯลฯ ภาครัฐให้การสนับสนุนกลไกทั้งด้านการผลิตและการตลาด และงบประมาณด้านการจัดซื้ออาหารเสริมนมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จังหวัดมหาสารคามมีสถาบันการศึกษาจำนวนมากที่ให้คำแนะนำด้านการผลิตและการจำหน่าย ราคาน้ำนมดิบอยู่ในเกณฑ์ดี เกษตรกรมีความพึงพอใจ มีการเชื่อมโยงเครือข่ายในรูปแบบของ คลัสเตอร์อุตสาหกรรมนม ในจังหวัดมหาสารคาม

4. อุปสรรค (Threats) ประกอบด้วย ราคาปัจจัยการเลี้ยงโคนมมีแนวโน้มสูงขึ้น มีพื้นที่ปลูกหญ้าจำกัด และอยู่นอกเขตชลประทาน ทำให้มีน้ำปลูกหญ้าไม่เพียงพอ มีเงินทุนน้อยยากต่อการขยายจำนวนโคนมเพื่อเพิ่มผลผลิต สหกรณ์มีเงินทุนไม่เพียงพอต่อการให้บริการแก่สมาชิกอย่างครบวงจร ตลาดรับซื้อน้ำนมไม่แน่นอนในบางช่วงเวลา และอยู่ห่างไกลผู้ประกอบการแปรรูป มุ่งเน้นเฉพาะการผลิตนมพลาสเจอร์โรสส์ส่งจำหน่ายให้กับโครงการนมโรงเรียน ปริมาณนักเรียนในโครงการนมโรงเรียนมีแนวโน้มลดลง

สำหรับ สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมกันทรวิชัย จำกัด เป็นประเภทสหกรณ์การเกษตร เริ่มดำเนินงานเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2538 ตั้งอยู่เลขที่ 131 หมู่ที่ 1 ตำบลโคกพระ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม สมาชิกส่วนมากอยู่ในเขตอำเภอกันทรวิชัย ต่อมาได้ย้ายสำนักงานมาตั้งอยู่เลขที่ 98 หมู่ที่ 13 ถนนสีน่านนท์ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม และเปลี่ยนชื่อเป็นสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมมหาสารคาม จำกัด ประกอบกิจการรับซื้อน้ำนมดิบจากสมาชิกเพื่อส่งไปจำหน่ายให้ผู้ผลิตนมพาสเจอร์ไรส์ และนมกล่อง UHT ในจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดอื่นที่ต้องการ นอกจากนั้นยังเป็นศูนย์กลางการจัดหาอาหารสัตว์ วัตถุดิบ ยารักษาโรค และปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์มาจำหน่ายให้สมาชิกในราคาถูกซึ่งปัจจุบันมีสมาชิก 66 ฟาร์ม โดยมีคุณสมบัติของผู้เป็นสมาชิก ดังนี้

1. ตั้งบ้านเรือนและดำเนินงานเกษตรกรรมอยู่ในท้องที่ดำเนินงานของสหกรณ์
2. เป็นบุคคลธรรมดาและบรรลุนิติภาวะ
3. เป็นผู้ซื้อสัตว์ มีชื่อเสียงดี ชยันชั้นแข็งในการประกอบอาชีพและรู้จักประหยัด
4. ไม่เป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ
5. ไม่เป็นบุคคลล้มละลายหรือเป็นบุคคลหนี้สินล้นพ้นตัว
6. ไม่เป็นผู้เคยให้ออกจากสหกรณ์ใด ๆ โดยมีความผิด เว้นแต่พ้นกำหนด 2 ปี นับแต่วันที่ถูกลูกออก

ผู้สมัครเป็นสมาชิกต้องจ่ายค่าธรรมเนียมแรกเข้าให้แก่สหกรณ์ คนละ 50 บาท มีสิทธิและหน้าที่ดังนี้

1. เข้าร่วมประชุมใหญ่ เพื่อเสนอความคิดเห็น หรือออกเสียงลงคะแนน
2. เข้าชื่อเรียกประชุมใหญ่วิสามัญ
3. เสนอหรือได้รับเลือกเป็นกรรมการดำเนินกาสรสหกรณ์ หรือผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์
4. ได้รับความบริการทางธุรกิจและทางวิชาการจากสหกรณ์
5. สิทธิอื่น ๆ ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์

หน้าที่ของสมาชิก มีดังนี้

1. ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และคำสั่งของสหกรณ์
 2. เข้าร่วมประชุมทุกครั้งที่สหกรณ์นัดหมาย
 3. ส่งเสริมและสนับสนุนกิจการของสหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์เป็นองค์กรที่เข้มแข็ง
 4. สอดส่องดูแลกิจการของสหกรณ์
 5. ร่วมมือกับคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ พัฒนาสหกรณ์
- ให้เจริญรุ่งเรืองและมั่นคง

มีผลการดำเนินงาน กำไรสุทธิ ปี 2553 จำนวน 704,939.72 บาท และประมาณการกำไรสุทธิ ปี 2554 จำนวน 605,042.42 บาท มีสินทรัพย์ทั้งสิ้น ปี 2553 เท่ากับ 138,085,767.89 บาท และ มีสินทรัพย์ทั้งสิ้น ปี 2554 เท่ากับ 182,200.099.89 บาทโดยมี นายบรรพต ภูลายยาว เป็นประธานกรรมการ และ นายสังเวียง วังหอม เป็นเลขานุการ (สหกรณ์โคนมมหาสารคาม. 2554 : 1)

จากการศึกษาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การทำฟาร์มของเกษตรกรใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลัก และแบ่งพื้นที่ในการทำฟาร์มเป็นส่วน ๆ ดังนี้ 1) ปลูกหญ้า (ตลอดปี) 2) ทำนาปีไว้กิน โดยอาศัยน้ำธรรมชาติ และสลับกับการปลูกมันสำปะหลังไว้เลี้ยงวัว หรือถ้าไม่ปลูกมันสำปะหลัง ก็จะปล่อยวัวในฤดูแล้ง 3) ปลูกโรงเรือน 4) ทำสวนครัว 5) ขุดบ่อเลี้ยงปลา ปลูกกล้วย 6) ปลูกบ้าน ที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพฟาร์มโคนมจะต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบสูง ต้องเป็นคนที่ ขยันอดทนตรงต่อเวลา เป็นคนช่างสังเกต ใฝ่หาความรู้ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ส่วนแรงจูงใจที่เกษตรกรหันมาประกอบอาชีพฟาร์มโคนมเพราะการทำนาไม่ได้ผล เนื่องจาก สภาพอากาศที่แห้งแล้ง น้ำไม่เพียงพอ ดินเสื่อมโทรม ทำให้เกษตรกรเพาะปลูกมีปริมาณและคุณภาพต่ำ ต้นทุนสูงไม่คุ้มกับรายได้ที่มีความผันแปรสูงกับความไม่แน่นอนทางการตลาด ขณะที่การประกอบอาชีพฟาร์มโคนมถือเป็นอาชีพที่สร้างรายได้สอดคล้องกับค่าใช้จ่าย และเป็นอาชีพทางเลือกที่สามารถปรับตัวได้กับสภาพแวดล้อมที่กำลังเสื่อมโทรม ถึงแม้ว่าจะมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นตามการสนับสนุนของภาครัฐ แต่ปริมาณความต้องการก็ยังเพิ่มมากขึ้น ทั้งตลาดในประเทศและต่างประเทศ อีกทั้งยังได้เปรียบประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นตลาดส่งออกที่

สำคัญของไทย คือ สปป.ลาว กัมพูชา เมียนมาร์ สิงคโปร์ ฮองกง และฟิลิปปินส์ที่มีประสบการณ์การทำฟาร์มโคนมน้อยกว่าเกษตรกรไทย แต่เกษตรกรไทยก็ยังเผชิญกับปัญหาต้นทุนสูง โดยเฉพาะราคาอาหารสัตว์เพิ่มขึ้น หนี้สินเพิ่ม ขาดเงินทุนหมุนเวียนและเงินทุนขยายกิจการ เพราะยากต่อการเข้าถึงแหล่งกู้ยืมจากสถาบันการเงินเพราะขาดหลักทรัพย์ หรือหลักทรัพย์มีมูลค่าต่ำนั่นเอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ค้นคว้าหาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมจากงานวิจัยอื่น ๆ ที่มีการศึกษามาแล้วทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ดังนี้

1. วิจัยในประเทศ

เกศสุดา สิทธิสันติกุล (2550 : 12) จากโครงการวิจัย เรื่องการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการ จังหวัดลำปาง ภายใต้หัวข้อ “บัญชีครัวเรือน เปลี่ยนชีวิต” พบว่า บัญชีครัวเรือนมีส่วนช่วยในการเปลี่ยนแปลงชีวิตแต่ละคนได้จริง ๆ ทุกคนมีชีวิตที่ดีขึ้น คือ รู้จักวางแผนชีวิตมากขึ้น มีเงินเหลือเก็บ ชำระหนี้สินได้จนหมด หรือจะหมดในอีกไม่ช้า มีการไตร่ตรองอย่างมีเหตุผลก่อนการหยิบยืม ให้เป็นหนี้ที่ก่อให้เกิดรายได้ และสุดท้าย สภาพจิตใจดีขึ้น ครอบครัวเป็นสุขถ้วนทั่ว

พรทวี ยอดมงคล (2550 : 21) ได้ค้นพบจากกระบวนการเรียนรู้ ของชุมชน จากโครงการวิจัย เรื่องการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการ จังหวัดลำปาง โดยนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นหลักในการบริหารหนี้สิน ภายใต้หัวข้อ “การบริหารหนี้สิน บนเส้นทางพอเพียง” ทำให้ทราบว่า การทบทวนตัวเลขในบัญชีครัวเรือน ทำให้เกิดการปรับปรุงตัวใหม่ เปลี่ยนแปลงสู่การพึ่งตนเอง กินอยู่อย่างเรียบง่าย เริ่มทำ เริ่มปรับปรุงทีละนิด ทีละน้อย เริ่มทำจากสิ่งเล็ก ๆ ในชีวิตอย่างรู้เท่าทันและจัดการได้ จึงทำให้มั่นใจว่า ทุกอย่างอยู่ที่ตนเอง จากวันวานที่ปลดหนี้ได้ วันนี้กลายเป็นเงินเก็บ

พรชัย ปรีชาปัญญา และคณะ (ม.ป.ป. : 8) ศึกษาผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมต่อชุมชนในการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ต้นน้ำ โดยเลือก 3 หมู่บ้านในพื้นที่ อำเภอมแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นตัวแทน รวบรวมข้อมูลเศรษฐกิจและสังคมจากแบบสอบถาม โดยการสุ่มถาม วิเคราะห์ข้อมูลกำไรสุทธิโดยสมการถดถอยพหุคูณ และเชิงพรรณนา พบว่า รายได้สุทธิเพิ่มเพราะศักยภาพการผลิตของดินเพิ่ม ดินมีความอุดมสมบูรณ์และมีความชื้นที่เพียงพอต่อการเจริญเติบโตของพืช ผลดังกล่าวได้ส่งกระทบไปถึงผลดีทางสังคม กล่าวคือ ประชาชนเริ่มตั้งถิ่นฐานเป็นหลักฐาน ไม่อพยพเคลื่อนย้ายดังแต่ก่อน แนวโน้มของการอพยพลดลง การทำลายป่าลดลง แต่อย่างไรก็ตามผลทางสังคมนี้ก็ยังไม่ชัดเจนนัก เพราะมีปัจจัยอื่นมาเกี่ยวข้อง เช่น การคมนาคม การศึกษา และการบริการสาธารณสุข และการส่งเสริมการปลูกพืชอื่นมีมาก่อนหน้านี้ แต่อย่างไรก็ตาม ก็มีแนวโน้มที่เป็นไปได้ที่การปลูกหญ้าแฝกจะส่งผลดีต่อสังคมในระยะยาว

อวารณ์ โอภาสพัฒนกิจ (ม.ป.ป. : 35) วิจัยเรื่อง สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนม : ชุมชนคนเรียนรู้ท่ามกลางความไม่แน่นอน ได้สรุปถึงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : เครื่องมือสร้างการมีส่วนร่วมจากโครงการวิจัย “ชุดโครงการโคนมอำเภอไชยปราการ” โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ไข ปัญหาพัฒนาประสิทธิภาพการผลิต จำนวน 5 โครงการ ที่มีโจทย์มาจากชุมชน คือ คนในชุมชนเป็นผู้มองเห็นปัญหาของตนเอง และต้องการทดลองใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยคนในชุมชนมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยในฐานะนักวิจัยร่วม ทำให้สามารถเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหา และได้รับประโยชน์โดยตรงจากโครงการ เกิดกระบวนการสร้างความรู้ การคัดสรร การใช้ความรู้ และการตรวจสอบความรู้ของเกษตรกร เรียกว่า “ระบบความรู้เพื่อท้องถิ่น” ซึ่งถือว่าเป็นกลไกสำคัญ สำหรับความอยู่รอดในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว นอกจากนี้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ระหว่างเกษตรกร เจ้าหน้าที่ และนักวิชาการ ยังทำให้นักวิจัยนอกชุมชนเริ่มเปลี่ยนวิถีคิด และมุมมองของตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้ว่าเกษตรกรคิดอย่างไร เชื่ออย่างไร มีอุดมการณ์อย่างไร มีภูมิปัญญาและทักษะอะไรบ้าง ดังนั้น บทบาทและความสัมพันธ์ จึงค่อย ๆ เปลี่ยนมาเป็น “การเรียนรู้ร่วมกัน” มากกว่าเป็นการ “ถ่ายทอดความรู้” ของนักวิชาการ

ภาสกร นันทพานิช (2551 : 68) วิจัยเรื่อง การประเมินความยั่งยืนของระบบ

การผลิตโคนมรายย่อยในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่าความยั่งยืนของระบบการผลิตโคนมรายย่อยในจังหวัดศรีสะเกษ ในภาพรวมอยู่ในระดับ ดี (คิดเป็น 76.2%) สามารถแยกตามรายด้านได้ดังนี้ ด้านสิ่งแวดล้อมและนิเวศ มีความยั่งยืนในระดับดีมาก (คิดเป็น 100%) ด้านเศรษฐกิจและสังคม มีความยั่งยืนในระดับดีมากเช่นกัน (คิดเป็น 81.27%) ด้านสังคมและสถาบันมีความยั่งยืนในระดับดี (คิดเป็น 70%) แต่ในขณะที่ด้านเทคนิคการผลิตมีความยั่งยืนในระดับปานกลาง (คิดเป็น 59.27%)

สุชาติ ยี่สาคร และรักชิณา สัตย์ชาพงษ์ (2551 : 9) ศึกษาผลการทำมาตรฐานฟาร์มโคนม ในพื้นที่จังหวัดลพบุรี โดยใช้แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากเกษตรกรที่เข้าสู่มาตรฐานฟาร์มโคนม จำนวน 195 ราย จากจำนวน 263 ราย ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรที่ผ่านมาตรฐานฟาร์ม จะได้รับการยอมรับจากผู้รับซื้อน้ำนมดิบ และทำให้คุณภาพน้ำนมดิบดีขึ้น เกษตรกรมีกำไรเพิ่มขึ้น ร้อยละ 18.49 จากการทำมาตรฐานฟาร์ม ดังนี้

1. เกรดคุณภาพน้ำนมดิบดีขึ้นจากราคาเดิมก่อนปรับปรุงฟาร์ม ราคาเฉลี่ยน้ำนมดิบอยู่ที่ 11.61 บาทต่อกิโลกรัม ราคาหลังปรับปรุงฟาร์ม ราคาเฉลี่ยน้ำนมดิบอยู่ที่ 11.63 บาทต่อกิโลกรัม ราคาเฉลี่ยน้ำนมดิบเพิ่มขึ้น 0.02 บาทต่อกิโลกรัม ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 0.17

2. ลดค่าใช้จ่ายในการใช้ยารักษาโรคเต้านมอักเสบได้ ร้อยละ 10.95

3. อัตราการผสมเทียม ผสมติดดีขึ้น เป็น 2.01 ครั้งต่อตัว สามารถลดค่าใช้จ่ายได้ ร้อยละ 7.37

4. รายได้สุทธิเพิ่มขึ้น ร้อยละ 13.20

สุวัฒน์ มัตราช และ สมัย ศรีหาญ (2553 : ท-กฎ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีอายุโดยเฉลี่ย 46.6 ปี มีสมาชิกในครอบครัว 4.7 คน แรงงานเลี้ยงโคนม 2.6 คน ระยะเวลาในการเลี้ยงโคนม 9 ปี มีพื้นที่ถือครอง 22 ไร่ ใช้เลี้ยงโคนม 11.6 ไร่ ใช้ปลูกพืชอาหารสัตว์ 8.7 ไร่ มีจำนวนโคนมทั้งหมด 27.2 ตัว มีจำนวนโครีดนม 11.5 ตัว

การให้นมของแม่โค 12.2 กก./ตัว/วัน น้ำนมที่ผลิตได้ 134 กก/วัน ราคาเน้ำนมดิบที่ขายได้ 15.10 บาท/กก. และรายได้สุทธิ (กำไรสุทธิ) เบื้องต้นจากการเลี้ยงโคนมเท่ากับ 215,674.80 บาท/ปี ร้อยละ 50.5 ของโคถูกเลี้ยงแบบปล่อยลาน อัตราการให้นมของแม่โคที่จำหน่ายได้ตามราคา ที่กำหนด ร้อยละ 84.9 ของแม่โคนมที่เลี้ยง ขนาดฟาร์ม ร้อยละ 50.5 เป็นฟาร์มโคนมขนาด กลาง (แม่โค 11-20 ตัว) มีสายเลือดพันธุ์ลูกผสมขาว-ดำ เกษตรกร ร้อยละ 51.5 ใช้น้ำนบาดาล ในการเลี้ยงโคนม และร้อยละ 41.6 ใช้บริการรักษาสัตว์และผสมเทียมของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ โคนม ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร คือ การมีหนี้สิน (ค่าเฉลี่ย = 2.43) ต้นทุนการผลิตโคนมสูง (ค่าเฉลี่ย = 2.41) โดยเฉพาะอาหารชั้นที่มีราคาแพง (ค่าเฉลี่ย = 2.37) สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงโคนม ได้แก่ ปัจจัยด้านผลิตภาพในภาพรวมที่มีผล มาก (ค่าเฉลี่ย = 2.44) ด้านความสามารถในการพึ่งตนเองและหรือความมั่นคงทางสังคม ในภาพรวมที่เกษตรกรเห็นว่ามีผลมาก (ค่าเฉลี่ย = 2.38) ด้านความสามารถในการปรับตัว ในภาพรวมที่เกษตรกรเห็นว่ามีผลมาก (ค่าเฉลี่ย = 2.34) และด้านอื่น ๆ ของเกษตรกร เปรียบเทียบความคิดเห็นของเกษตรกรที่แตกต่างกันทางเพศ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการ เลี้ยง ขนาดฟาร์ม และรายได้สุทธิจากการเลี้ยงโคนม พบว่า ความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อ ความยั่งยืนในการเลี้ยงโคนมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$)

ประจักษ์ อัครวิวัฒน์พงศ์ และคณะ (2553 : 5) ศึกษาต้นทุนการผลิตเน้ำนมดิบของ ฟาร์มโคนมในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน จากข้อมูลแต่ละเดือน จากเดือนมกราคม ถึงเดือน กรกฎาคม 2553 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม จำนวน 15 ราย โดยมีฟาร์มขนาดเล็ก จำนวน 5 ราย ขนาดกลาง 6 ราย และขนาดใหญ่ จำนวน 4 ราย พบว่า ต้นทุนการผลิตของฟาร์มขนาดใหญ่ เฉลี่ย 11.23 บาทต่อกิโลกรัม กำไรเฉลี่ย 4 บาทต่อกิโลกรัม ต้นทุนการผลิตของฟาร์มขนาดกลาง เฉลี่ย 12.33 บาทต่อกิโลกรัม กำไรเฉลี่ย 1.95 บาทต่อกิโลกรัม และต้นทุนการผลิตของฟาร์ม ขนาดเล็กเฉลี่ย 13.51 บาทต่อกิโลกรัม กำไรเฉลี่ย 1.48 บาทต่อกิโลกรัม ถ้าคิดในภาพรวมของ ฟาร์มโคนมในภาคเหนือตอนบนจากฟาร์มทั้งหมด 15 ฟาร์ม จะมีต้นทุนการผลิตเน้ำนมดิบ เฉลี่ย 12.36 บาทต่อกิโลกรัม ถ้าขายได้เฉลี่ย 14.83 บาทต่อกิโลกรัม จะมีกำไรเฉลี่ย 2.47 บาท ต่อกิโลกรัม

นราธิป จำรัสรักษ์ (2554 : 155) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลจากมากไปหาน้อยต่อผลการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับสถิติ .05 คือ ปัจจัยด้านประสิทธิภาพของคณะกรรมการ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการการเงิน ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านผู้นำ และมีรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน ในด้านบริหารจัดการการเงิน 2 รูปแบบ คือ 1) การพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการหนี้สิน ประกอบด้วย 5 กิจกรรม คือ การอบรมการบริหารจัดการหนี้ การฝึกปฏิบัติการวางแผนงานสินเชื่อ การมีที่ปรึกษา การศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างแรงจูงใจกับสมาชิก และ 2) การพัฒนาขีดความสามารถในการบันทึกบัญชี มี 5 กิจกรรม คือ การอบรมการบัญชีสถาบันชุมชน การฝึกปฏิบัติการบันทึกบัญชี การมีที่ปรึกษา การมีเวทีเรียนรู้การบันทึกบัญชีในสถาบันการเงินชุมชน และมีเวทีเครือข่ายการเรียนรู้การบันทึกบัญชี ซึ่งผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาฯ พบว่า ผลการดำเนินงานของสถาบันฯ กลุ่มทดลองมีผลการดำเนินงานเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 68.09 และสูงกว่าผลการดำเนินงานของสถาบันฯ กลุ่มควบคุมร้อยละ 3.73 และ 5.38 ตามลำดับ

สุชาติ ยี่สาคร และรักชิณา สัตย์ชาพงษ์ (2555 : 38) ศึกษาการเพิ่มผลตอบแทนของฟาร์มโคนม กรณีจัดสัดส่วนโคนมในฟาร์มโคนม ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมพื้นที่อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี โดยใช้แบบสัมภาษณ์จัดเก็บข้อมูลระหว่างเดือนตุลาคม 2552 ถึง มีนาคม 2553 จากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 150 ราย และการสนทนากลุ่มตั้งอย่าง 2 กลุ่ม ๆ ละ 6-10 คน พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยให้ความสำคัญต่อการจัดสัดส่วนโครีดนม โดยเฉลี่ยแล้วสัดส่วนโครีดนมของเกษตรกรน้อยกว่าร้อยละ 50 มีฝูงโคนมที่ไม่ให้น้ำนมอยู่ในฟาร์มสัดส่วนค่อนข้างสูง เนื่องจากส่วนใหญ่ไม่ยอมคัดโคทิ้งเพราะความสงสารและกลัวบาปจากการสนทนากลุ่ม พบว่า ควรจัดสัดส่วนโครีดนมให้เหมาะสมตามขนาดของฟาร์ม 3 ขนาด คือ ฟาร์มขนาดใหญ่ ซึ่งมีโคนมตั้งแต่ 50 ตัวขึ้นไป ควรมีสัดส่วนแม่โครีดนม ร้อยละ 50 ขึ้นไป ฟาร์มขนาดกลาง ซึ่งมีโคนมตั้งแต่ 31-49 ตัว ควรมีสัดส่วนแม่โครีดนม ร้อยละ 55 ขึ้นไป และฟาร์มขนาดเล็ก ซึ่งมีโคนมไม่เกิน 30 ตัว ควรมีสัดส่วนแม่โครีดนม ร้อยละ 60 ขึ้นไป

วรชัย ทองไทย และ รศรินทร์ เกรย์ (2548) ได้ศึกษา การพนัน หนี้สิน ความสุข โดยใช้ประชากรจังหวัดกาญจนบุรีและชัยนาทจำนวน 5,357 รายของโครงการวิจัยบูรณาการเชิงพื้นที่ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนอย่างมีส่วนร่วมในภูมิภาคตะวันตก : การพัฒนาตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุขเป็นที่ดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยมหิดลเป็นกลุ่มตัวอย่างมีวัตถุประสงค์ เพื่อพิสูจน์ว่าการพนันก่อให้เกิดทุกข์ และความสุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ ด้วยใช้ Binomial Logistic Regression วิเคราะห์ผลการวิจัย พบว่า หนี้สินมีความสัมพันธ์ทางลบกับความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 หรือกล่าวได้ว่า “คนมีความสุขคือคนที่ไม่มีหนี้”

2. วิจัยต่างประเทศ

Harrison (2006 : 115) ได้ศึกษา การบริหารทางการเงินและความพึงพอใจในผล การดำเนินงานของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม โดยการสำรวจข้อมูล (Survey Data) จากฟาร์มโคนม 204 ฟาร์มในรัฐนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลีย (New South Wales ; NSW ,Australia) ซึ่งมีความแตกต่างที่กว้างมากเกี่ยวกับการปฏิบัติด้านการบริหารการเงิน การศึกษานี้ได้ระบุ เกี่ยวกับการวิเคราะห์การบริหารทางการเงินไว้ 5 มิติ คือ 1) การประเมินค่า (ราคา) (Appraisal Practices) 2) การบัญชีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (Environmental Accounting) 3) การปฏิบัติ ด้านงบประมาณ (Budgeting) 4) การช่วยเหลือหรือสนับสนุน (Aid use) และ 5) การวิเคราะห์ (Analysis) สถิติที่ใช้วิเคราะห์คือการวิเคราะห์ถดถอย (Regression Analysis) ประกอบด้วยตัวแปรควบคุม (Control Variable) พบว่า ยิ่งให้ความสำคัญกับการบริหารการเงิน มากเท่าไร ยิ่งเพิ่มสิ่งทำให้เกิดความพึงพอใจกับการดำเนินงานมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งการประเมินค่า (ราคา) ประกอบด้วยระยะเวลาคืนทุน (Payback Period) และการประเมินค่าต้นทุนที่เกี่ยวข้อง (Relevant Cost) และประโยชน์ที่จะได้รับจากการตัดสินใจจากทางเลือกต่าง ๆ จะทำให้ทราบ ถึงสาเหตุที่สำคัญสำหรับอธิบายความพึงพอใจนั้น ๆ สำหรับกิจกรรมด้านการบัญชีสิ่งแวดล้อม จะเกี่ยวข้องกับการประเมินค่าผลกระทบทางการเงินของปัญหาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น วัชพืช สิ่งปนเปื้อนในน้ำ ความเค็มของน้ำ เป็นต้น และวิธีการที่ก่อให้เกิดการบัญชีเกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อม พบว่า มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีลักษณะเฉพาะแต่ละฟาร์ม นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า เกษตรกรควรจะให้เวลาและความพยายามในการบริหาร การเงินมากขึ้น

Byrne, and others (2007 : 12) ได้ศึกษาการปฏิบัติการบริหารทางการเงินฟาร์มโคนมของชาวไอริช โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม 12 ฟาร์ม มีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบการปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารทางการเงินของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีความแตกต่างในขนาดของฟาร์มที่วัดจากจำนวนโคนมและทดสอบผลกระทบของการบริหารทางการเงินต่อผลการดำเนินงานทางการเงินฟาร์มโคนมดังกล่าว โดยใช้การดัดแปลงรูปแบบโครงสร้างของ (Shadbolt and Rawlings. 2001) ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการบริหารการเงินของฟาร์มโคนมตัวอย่างนั้น โดยส่วนมากมีต้นทุนและกำไรที่มีประสิทธิภาพ และมีลักษณะของการบริหารค่าใช้จ่ายที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลาภายใต้การทดสอบใน 4 ด้าน คือ ด้านการเงิน (Finance) ด้านการผลิต (Production) ด้านการเรียนรู้ (Learning) และด้านข้อกำหนดร่วม (Regulation) ดังนี้

1. ด้านการเงิน เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความสนใจอย่างมากในเรื่องผลการดำเนินงานฟาร์มของตนเอง และเมื่อเปรียบเทียบต้นทุนและกำไร มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย กล่าวคือ มีอยู่ 4 ฟาร์มที่ก่อตั้งมานานกว่า 15 ปี มีต้นทุนที่ต่ำกว่าต้นทุนตามคำชี้แนะของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร และพบว่าปัจจัยที่ทำให้ทั้ง 4 ฟาร์มนี้ยังคงรักษาต้นทุนที่ต่ำกว่า ก็คือ การเข้าร่วมทำกิจกรรมการประชุมเสวนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อปรึกษาหารือด้านข้อมูล หรือเรียกว่า ระบบการบริหารข้อมูล (Management Information System) และอีกปัจจัยอื่น ก็คือภูมิปัญญาที่สะสมมานานจากอายุการทำฟาร์มและประสบการณ์ของเกษตรกรเอง แต่ก็มีกลุ่มเกษตรกรรุ่นเยาว์อายุน้อยบางกลุ่มที่เชื่อว่าผลสำเร็จบางส่วนนั้น มาจากการวิเคราะห์ทางการเงิน (Financial Analysis) และการทำแผนธุรกิจ (Business Plan)
2. ด้านการผลิต เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 9 ฟาร์มจาก 12 ฟาร์ม เชื่อว่าระดับการผลิตเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความมั่งคั่งของธุรกิจฟาร์มโคนมนั้นก็คือ ชุมชนฟาร์มโคนมและอุตสาหกรรมโคนมได้รับรู้ที่ ความสำเร็จของธุรกิจฟาร์มโคนมนั้นขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำนมดิบที่ผลิตได้ต่อตัว หรือต่อตารางเมตร
3. ด้านการเรียนรู้ มีจำนวน 4 ฟาร์มใน 12 ฟาร์ม ที่พบกับความสำเร็จ มั่งคั่งของฟาร์มมีผลมาจากประสบการณ์และความรู้ และมีจำนวน 3 ฟาร์มที่มีการดำเนินกิจกรรม

การเพิ่มความรู้และทักษะอย่างต่อเนื่อง เช่น ความรู้จากงานวิจัย จากการประชุมเสวนา จากตัวอย่าง เป็นต้น แต่ก็มีอยู่ 2 ฟาร์มเตรียมที่จะเลิกกิจการ ส่วนฟาร์มที่มีอายุน้อยต้องดิ้นรนให้อยู่รอดได้ภายใต้การแข่งขันที่รุนแรงโดยการทำความเข้าใจกับวิกฤตการณ์ที่สำคัญ เพื่อเรียนรู้ในการปรับปรุงการดำเนินงานฟาร์มต่อไป

4. ด้านข้อกำหนดร่วม การดำเนินงานฟาร์มในบริบทนี้มีข้อกำหนดร่วมกัน คือ สิ่งแวดล้อม ภายใต้นโยบายที่เกี่ยวกับเกษตรกรรมร่วม (Common Agricultural Policy) ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในธุรกิจฟาร์มโคมนของชาวไอริช แต่ก็มี 2 โอกาสหลัก ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรก็คือการปรับปรุงประสิทธิภาพและการเพิ่มมาตราส่วน

Mishra (2009 : 17-19) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถทางการเงินของเกษตรกรผู้เริ่มใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อค้นหาปัจจัย ประกอบด้วย ลักษณะฟาร์ม (Farm Characteristics) ลักษณะของผู้ดำเนินการ (Operator Characteristics) และลักษณะของครอบครัว (Household Characteristics) ที่เป็นไปตามชนิดของฟาร์ม และทำเลที่ตั้งของฟาร์ม ที่มีผลกระทบต่อความสามารถทางการเงินของเกษตรกรและเจ้าของผู้เริ่มต้นใหม่ โดยใช้อัตราส่วนทางการเงิน คือ ผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ (Return on Assets ; ROA) ในการประเมินค่าความสามารถทางการเงินที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในการบริหารฟาร์มในรัฐนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยสมมติฐานว่า ROA เป็นบทบาทหนึ่งของลักษณะผู้ดำเนินการหรือลักษณะฟาร์มและกลยุทธ์การบริหารที่นำมาใช้ในการบริหารฟาร์ม ตัวแปรอิสระที่สมมติว่ามีผลกระทบต่อความสามารถทางการเงิน ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ลักษณะของผู้ดำเนินงานฟาร์ม ลักษณะของฟาร์ม ประกอบด้วย การผลิต การประเมินค่าประสิทธิภาพทางการตลาด และกลยุทธ์การบริหาร ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์อยู่ในรูปตัวยูหัวกลับ (Inverted U-Shaped) ระหว่างอายุของผู้ดำเนินงานกับความสามารถทางการเงิน กลยุทธ์การบริหาร เช่น การเพิ่มจำนวนสิ่งที่จะต้องทำการตัดสินใจ การดึงดูดความสนใจเพิ่มมูลค่าแก่การทำฟาร์ม และการทำแผนธุรกิจที่จะนำไปสู่การเพิ่มความสามารถทางการเงินให้สูงขึ้น

Wolf, and other (2011 : 15) ได้ศึกษา ความต้องการของเกษตรกรจากผลของระบบการบันทึกข้อมูลทางการเงิน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อพิจารณาระบบ การบันทึกข้อมูล

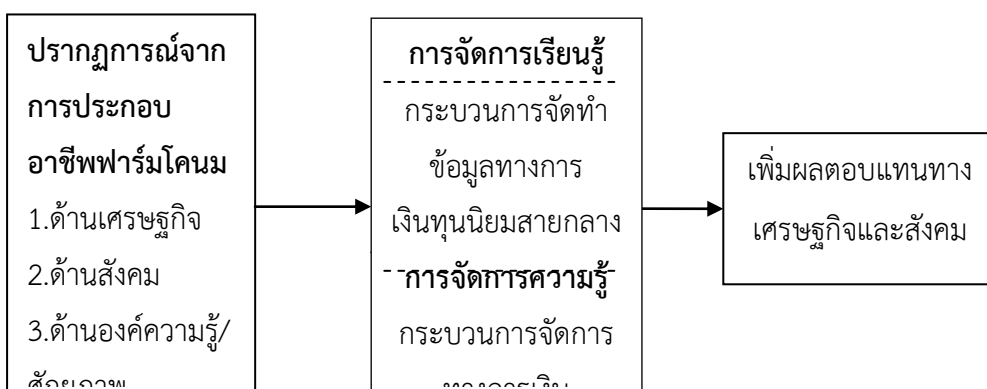
ทางการเงินที่เกษตรกรใช้งาน และการประเมินคุณค่าจากการใช้ระบบฯ การศึกษานี้ได้ใช้วิธีการทดสอบความต้องการของเกษตรกรจากผลของการใช้ระบบการบันทึกข้อมูลทางการเงิน โดยสุ่มตัวอย่างจากฟาร์มทั่วไปในรัฐมิชิแกน ประเทศสหรัฐอเมริกา แล้วเปรียบเทียบกับกลุ่มตัวอย่างจากมหาวิทยาลัยและกลุ่มลูกค้าในระบบธุรกิจการเกษตร ผลจากการศึกษาพบว่า ลูกค้าของมหาวิทยาลัยและธุรกิจการเกษตรมีความยินดีอย่างมากที่จะจ่ายสำหรับระบบการบันทึกข้อมูลเฉพาะฟาร์มเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพฟาร์มโคนม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้เป็นหลักในการทำกรอบแนวคิดงานวิจัยว่า แนวทางการตัดสินใจบริหารฟาร์มของเกษตรกรเกิดจากผลลัพธ์ของกระบวนการบันทึกข้อมูลทางการเงินที่ทำให้เกิดความเข้าใจในความต้องการของเกษตรกรและสามารถนำผลลัพธ์จากการบันทึกฯ ไปใช้ค้นหาสภาพหรือตำแหน่งที่จะเป็นไปได้ด้วยการจัดการทางการเงินตามความต้องการของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมตำบลศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามต่อไป

กรอบแนวคิดงานวิจัย

การวิจัย การจัดการทางการเงินด้วยแนวคิดทุนนิยมสายกลางเพื่อเพิ่มผลตอบแทนฟาร์มโคนม ผู้วิจัยเริ่มจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ การบัญชี การเงิน และทุนนิยมสายกลาง เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวทางการศึกษาปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคมและองค์ความรู้ของเกษตรกรในการประกอบอาชีพฟาร์มโคนมตามแนวคิดทุนนิยมสายกลางโดยเริ่มจากการรอบแนวคิดรวมและกรอบแนวคิดย่อยดังต่อไปนี้

1. กรอบแนวคิดการสร้างนวัตกรรมการจัดการการเงินด้วยแนวคิดทุนนิยมสายกลางเพื่อเพิ่มผลตอบแทนฟาร์มโคนม

จากกรอบแนวคิดรวมข้างต้น ผู้วิจัยสามารถจำแนกเป็นกรอบแนวคิดย่อยตามกรอบแนวคิดที่ 1 ถึงกรอบแนวคิดที่ 4 ดังนี้

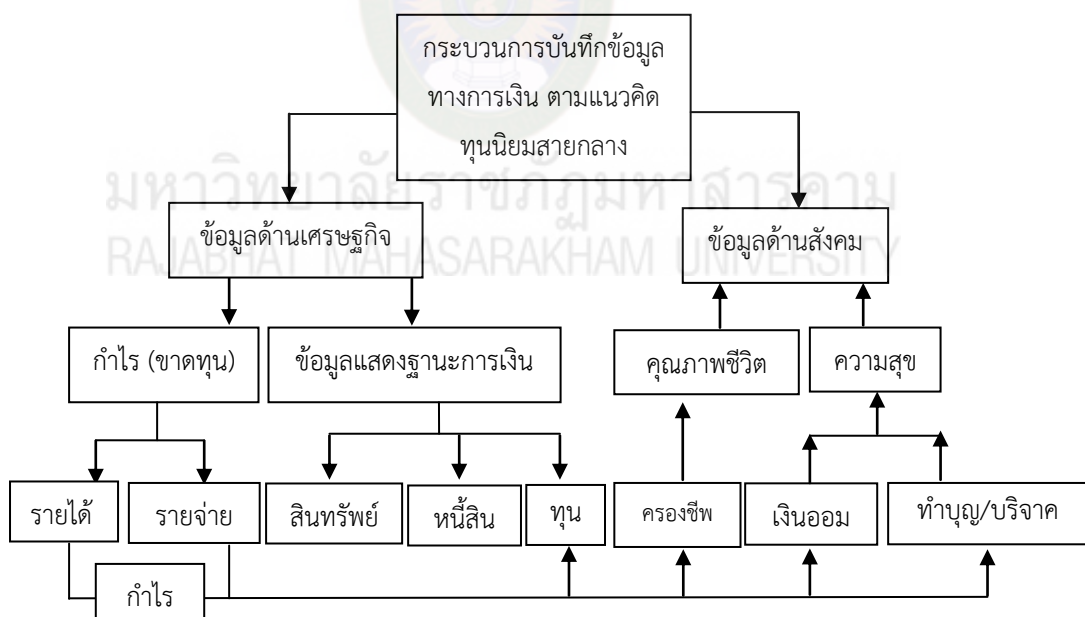
2. การศึกษาปรากฏการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และองค์ความรู้/ศักยภาพ ด้านการบันทึกข้อมูลทางการเงิน และกระบวนการจัดการทางการเงินของเกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงโคนมโดยใช้แนวคิดจากหลักการเกษตรตามหลัก “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ด้วยการเน้นการผลิตที่ยึดความมีเหตุผลตามหลักวิชาการ มีองค์ความรู้และศักยภาพ สามารถทำให้เกษตรกรมีเงินออม หลุดพ้นจากภาระหนี้สิน และมีรายได้ที่มั่นคง สามารถช่วยเหลือแบ่งปันให้เพื่อนบ้านและชุมชนโดยการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี เพื่อนำมาสังเคราะห์หาข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์เกื้อหนุนที่จะนำไปสู่การศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ต่อไปสามารถสรุปกรอบแนวคิดได้ดังนี้

3. กระบวนการบันทึกข้อมูลทางการเงินตามแนวคิดทุนนิยมสายกลาง

จากการศึกษาปรากฏการณ์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พร้อมทั้งศึกษาหลักการจัดการการเงินธุรกิจเกษตร รองศาสตราจารย์ นางลักษณ์ สุพรรณไชยมาตย์ ได้กล่าวถึง

การจัดการทางการเงินนั้น จำเป็นที่จะต้องอาศัยข้อมูลทางการเงินที่ถูกต้องและเป็นระบบ ซึ่งข้อมูลทางการเงินเหล่านี้จะใช้เป็นฐานในการควบคุม การวางแผนการบริหารงานและการลงทุนของธุรกิจต่อไป และจากการศึกษาทฤษฎีบัญชี แนวคิดทางบัญชีสากล (เกษรี ณรงค์เดช. 2541 : 33, ธารี หิรัญรัมย์ และคณะ. 2551 : 11) และระบบบัญชีสังคม (จิรพร สุเมธีประสิทธิ์. 2554) และ (สฤณี อาชวานันทกุล. 2554 : 2) ประกอบกับการศึกษาหลักพุทธธรรมเรื่องมัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง จึงทำให้ผู้วิจัยพบว่า การบันทึกข้อมูลมีความจำเป็นต่อการดำเนินการเพราะทำให้รู้สถานะที่ชัดเจน และหลักมัชฌิมาปฏิปทาจะช่วยให้ผู้ประกอบการไม่เคร่งเครียด ไม่มองกำไรสูงสุดเป็นจุดหมายปลายทางตามแนวคิดทุนนิยมกระแสหลัก หากแต่จะเป็นการดำเนินธุรกิจด้วยความผาสุก และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนั้นการบันทึกข้อมูลด้วยหลักมัชฌิมาปฏิปทาจึงเป็นแนวคิดการเพิ่มผลตอบแทนฟาร์มโคนมโดยจัดการการเงินตามหลักทุนนิยมสายกลาง จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการสร้างกระบวนบันทึกข้อมูลทางการเงินด้วยแนวคิดทุนนิยมสายกลางดังต่อไปนี้

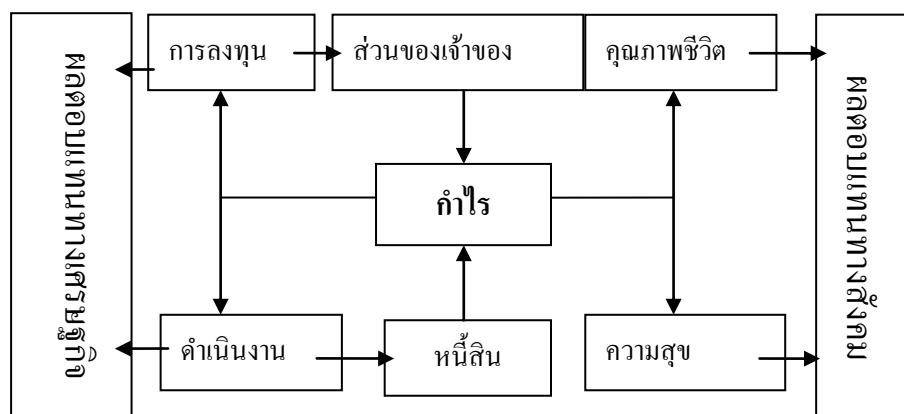
จากกรอบแนวคิดข้างต้น อธิบายได้ว่า การจัดทำกระบวนกรบันทึกข้อมูลทางการเงินด้วยแนวคิดทุนนิยมสายกลางประกอบด้วย ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ และข้อมูลด้านสังคม ซึ่งข้อมูล

ด้านเศรษฐกิจประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับกำไร(ขาดทุน) คำนวณได้จาก รายได้จากกิจการฟาร์ม โคนม ลบด้วยค่าใช้จ่ายจากการดำเนินงานฟาร์มโคนม และข้อมูลแสดงฐานะทางการเงินคำนวณจาก สินทรัพย์เท่ากับหนี้สินบวกด้วยทุนหรือส่วนของเจ้าของ สำหรับข้อมูลด้านสังคมก็คือ การแสดงข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตและความสุขของเกษตรกรฯ โดยวัดคุณภาพชีวิตด้วยความไม่ประมาทจากตัวบ่งชี้ คือ การออม ซึ่งอาจอยู่ในรูปของ การประกันชีวิตหรือประกันสังคม เงินฝากธนาคาร และกองทุนสหกรณ์โคนม ฯลฯ ส่วนตัวบ่งชี้ความสุข ก็คือ การดำรงชีพอย่างพอเพียง เหลือทำบุญ/บริจาค เพื่อการส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีแก่สังคมและแสดงถึงกิจกรรมที่เกิดจากแนวคิดทุนนิยมสายกลาง ที่ทำตามกำลังที่มี ค่อยเป็นค่อยไป เป้าหมายไม่ใช่กำไรสูงสุด แต่คือกำไรตามกำลังการผลิตที่มี เพื่อความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดี

4. กระบวนการจัดการทางการเงินด้วยแนวคิดทุนนิยมสายกลาง

จากการศึกษาทฤษฎีการเงิน หรือทฤษฎีความต้องการถือเงินของ

นักเศรษฐศาสตร์ กระแสหลัก (John Maynard Keynes) แนวคิดการจัดการการเงิน ตามที่
 นงลักษณ์ สุพรรณไชยมาตย์ พิจารณาเรื่อง การจัดการการเงินต้นทุน และกำไรทางบัญชี
 ผสมผสานกับแนวคิดการจัดการการเงินเชิงพุทธ (พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต). 2544 :
 14) แนวคิดทุนนิยมเสรีสู่ทุนนิยมสายกลาง อนาคามี, เอสเอส (2553 : 539) และ ฉัตรทิพย์ นาถ
 สุภา (2544 : 51-52) ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดดังกล่าวนี้ และสามารถนำมาใช้เป็นกรอบ
 แนวคิด กระบวนการจัดการทางการเงินด้วยแนวคิดทุนนิยมสายกลาง เพื่อเพิ่มผลตอบแทน
 ฟาร์มโคนมได้ดังนี้

จากกรอบแนวคิดข้างต้น อธิบายได้ว่า กระบวนการจัดการทางการเงินตามแนวคิดทุนนิยมสายกลาง ในงานวิจัยนี้ มุ่งที่ความสนใจที่การจัดการกำไรใน 2 ประเด็นคือ 1) การจัดการกำไรเพื่อเพิ่มผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ และ 2) การจัดการกำไร เพื่อเพิ่มผลตอบแทนทางสังคมของเกษตรกร คือมีความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนี้

1. การจัดการกำไรเพื่อเพิ่มผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ หมายถึง การจัดสรรกำไรที่ได้รับไปใช้ในการลงทุนส่วนหนึ่ง ซึ่งจะส่งผลต่อความมั่นคงในส่วนของผู้ถือหุ้นเพิ่มขึ้นและอีกส่วนหนึ่งจัดสรรไปใช้ในการดำเนินงาน เพื่อการชำระหนี้โดยประเมินจากอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนในสินทรัพย์ทั้งสิ้น (ROI) เพิ่มขึ้นและสุดท้ายก็จะส่งผลต่อกำไร

2. การจัดการกำไรเพื่อเพิ่มผลตอบแทนทางสังคมของเกษตรกร หมายถึง คุณภาพชีวิตที่ดี ประพฤติตนไม่ประมาทด้วยการออมและมีความสุขจากการดำรงชีพอย่างพอเพียง และช่วยเหลือสังคม โดยการทำบุญหรือบริจาค ประเมินค่าเชิงปริมาณจากอัตราส่วนการออมต่อกำไร (เพิ่ม) และอัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์รวม (ลด)